

EN FREMTIDIG GARTNERIPOLITIK

*Betænkning
fra*

*Landbrugsministeriets udvalg vedrørende
De europæiske økonomiske Fællesskabers politik
på frugt- og gartneriproduktområdet*

BETÆNKNING NR. 1037

Landbrugsministeriet 1985

ISBN 87 - 503 - 5481 -7

<u>Indholdsfortegnelse;</u>	<u>Side</u>
Kapitel 1. - Baggrund og motiv for ajourføring af gartneribetænkningen fra 1978	9
Kapitel 2. Sammendrag og konklusioner.	
2.1. 1978-betænkningen	11
2.2. Udviklingen 1978-1984 og fremtidige udfordringer	12
2.3. Den fremtidige gartneripolitik	20
Kapitel 3. Gartneri- og frugtavlserhvervets placering i samfundsøkonomien.	
3.1. Værditilvækst og produktion.	21
3.2. Import og eksport.	23
3.3. Beskæftigelse.	23
3.4. Forarbejdningsindustrien.	24
Kapitel 4. Udvikling, status og fremtidsudsigter.	
4.1. Væksthussektoren.	25
4.1.1. Udvikling fra 1977.	25
4.1.1.1. Ejendomme og arealer.	25
4.1.1.2. Ejendomsstruktur.	26
4.1.1.3. Omstilling.	26
4.1.1.4. Produktionsværdi.	27
4.1.2. Årsager til den stedfundne udvikling.	27
4.1.2.1. Afsætningsbetingelserne på hjemmemarkedet.	28
4.1.2.2. Afsætningsbetingelserne på eksportmarkederne.	29
4.1.2.3. Produktudvikling/afsætningsfremme.	30
4.1.2.4. Væksthusproduktionens driftsøkonomiske forhold.	30
4.1.2.5. Omsætnings- og omkostningsanalyse.	31
4.1.2.6. Konsekvenser af den driftsøkonomiske udvikling.	33

	<u>Side</u>
4.1.3.	Status. 34
4.1.3.1.	Væksthussektorens økonomiske situation. 34
4.1.3.2.	Væksthussektorens strukturelle situation. 36
4.1.4.	Prognose. 38
4.2.	Planteskolesektoren. 41
4.2.1.	Udvikling fra 1977. 41
4.2.1.1.	Ejendomme, arealer og struktur. 41
4.2.1.2.	Produktionsværdi, import og eksport. 42
4.2.2.	Årsager til den stedfundne udvikling. 42
4.2.2.1.	Afsætningsbetingelserne. 42
4.2.2.2.	Primærproduktionens økonomiske betin- gelser. 43
4.2.3.	Status. 44
4.2.3.1.	Planteskolesektorens økonomiske si- tuation. 44
4.2.3.2.	Planteskolesektorens strukturelle situation. 46
4.2.4.	Prognose. 47
4.3.	Frugt og bær. 48
4.3.1.	Udvikling fra 1977. 48
4.3.1.1.	Ejendomme, arealer og struktur. 48
4.3.1.2.	Nyetablering. 49
4.3.1.3.	Produktion af frugt og bær. 50
4.3.2.	Årsager til den stedfundne udvikling. 50
4.3.2.1.	Produktionstekniske årsager. 50
4.3.2.2.	Afsætningsbetingelserne. 51
4.3.2.3.	Frugtavlens driftsøkonomiske udvikling. 52
4.3.3.	Status. 53
4.3.3.1.	Frugt- og bærsektorens økonomiske si- tuation. 53
4.3.3.2.	Frugt- og bærsektorens strukturelle situation. 55
4.3.4.	Prognoser. 55
4.3.4.1.	Prognose for æbler. 55
4.3.4.2.	Prognose for anden frugt og bær. 56

		Side
4.4.	Frilandsgrønsager.	57
4.4.1.	Udvikling fra 1977.	57
4.4.1.1.	Ejendomme, arealer og struktur.	57
4.4.1.2.	Produktion af frilandsgrønsager.	58
4.4.2.	Årsager til den stedfundne udvikling.	59
4.4.2.1.	Afsætningsmæssige årsager.	59
4.4.2.2.	Den driftsøkonomiske udvikling for frilandsgrønsager.	60
4.4.3.	Status.	60
4.4.3.1.	Frilandsgrønsagssektorens økonomiske situation.	60
4.4.3.2.	Frilandsgrønsagssektorens strukturelle situation.	63
4.5.	Samfundsgivne vilkår for primærproduk- tionen 1977-1983.	63
4.5.1.	Finansierings- og belåningsmuligheder.	63
4.5.2.	Beskatning, afskrivninger, indkomstud- ligning m.m.	64
4.5.3.	Støtteordninger.	67
4.6.	Produkter forarbejdet på basis af frugt, bær og grønsager.	71
4.6.1.	Strukturudvikling.	72
4.6.2.	Afsætning og eksportudvikling.	74
4.6.3.	Forarbejdningsindustriens udviklings- muligheder.	76
Kapitel 5.	Elementer af betydning for gartneri- og frugtavlserhvervets fremtidige udvikling.	
5.1.	Konkurrence- og afsætningsforhold.	78
5.1.1.	Afsætningsapparatets struktur og funktion.	78
5.1.2.	Udvikling i produktion og afsætning.	81
5.1.2.1.	Væksthusprodukter.	81
5.1.2.2.	Planteskoleprodukter.	87
5.1.2.3.	Frugt og bær.	88
5.1.2.4.	Frilandsgrønsager.	95

	<u>Side</u>
5.1.3. Konkurrenceforhold.	96
5.1.4. Vurdering af de hollandske ekspansionsmuligheder på markedet for væksthushprodukter .	99
5.1.5. Konkurrenceforholdet Danmark-Holland på det syd- og centraleuropæiske marked for potteplanter.	104
5.1.5.1. Vurdering af eksportmarkederne.	104
5.1.5.2. Ændrede EF-perspektiver.	107
5.1.5.3. Sammendrag af de fremtidige produktions- og afsætningsmuligheder.	109
5.1.6. Informationer.	111
5.2. Indtjenings- og effektivitetsforhold.	112
5.2.1. Analysegrundlag.	112
5.2.2. Sammenligning mellem gartneri og landbrug.	113
5.2.3. Gartnerivirksomhedernes fordeling med hensyn til finansieringsforhold.	116
5.2.4. Effektivitetsforskelle inden for produktionsretninger.	118
5.2.5. Virksomheder med gældssanering.	121
5.3. Finansierings- og beskatningsforhold.	122
5.3.1. Almindelige bemærkninger.	122
5.3.2. Lovgivningsmæssige rammer vedrørende finansiering.	125
5.3.2.1. Anlægsfinansiering.	125
5.3.2.2. Driftsfinansiering.	127
5.3.3. Gartnerierhvervets nuværende finansieringsmuligheder sammenholdt med landbrug og industri/håndværk.	128
5.3.4. Finansieringsstruktur og finansieringsproblemer.	129
5.3.5. Beskatningsforhold.	136
5.3.5.1. Afskrivninger for frugtplantager.	136
5.3.5.2. Konjunkturudligning og egenkapitaldannelse.	138
5.3.5.3. Generationsskifte.	139

	<u>Side</u>
5.4. Produktudvikling, forskning og forsøg.	142
5.4.1. Biologisk forskning.	142
5.4.1.1. Bevillinger.	144
5.4.1.2. Vurdering af den hidtidige forskningsindsats.	147
5.4.2. Økonomisk forskning.	148
5.4.3. Teknisk forskning.	149
5.4.4. Opgaver for den fremtidige forskning	150
5.4.4.1. Generelt.	150
5.4.4.2. Biologisk forskning.	151
5.4.4.3. Økonomisk forskning.	152
5.4.4.4. Teknisk forskning.	153
5.4.5. Plantenyhedslovgivning.	153
5.4.6. Rådgivning og uddannelse.	156
5.4.6.1. Rådgivning.	156
5.4.6.2. Uddannelse.	159
5.5. Andre forhold af betydning for gartneri- og frugtavlserhvervet.	160
5.5.1. Strukturudviklingen.'	160
5.5.1.1. Eksisterende gartnerier.	160
5.5.1.2. Nyetablering af væksthushartnerier.	161
5.5.2. Samfundsgivne rammer for gartneriproduktion.	165
5.5.2.1. Landbrugsloven.	165
5.5.2.2. Anden lovgivning.	166
5.5.2.3. Gældende støtteordninger.	168
Kapitel 6. Problemer og elementer i en fremtidig gartneripolitik.	
6.1. Gartneri- og frugtavlserhvervet i samfundsøkonomien.	171
6.2. Afsætningsmæssige forhold.	171
6.2.1. Afsætningsstrukturen.	179

	<u>Side</u>
6.3. De markedspolitiske forhold.	182
6.4. Indtjenings- og effektivitetsforhold.	184
6.4.1. Omkostningsforhold.	185
6.4.2. Indtjenings- og effektivitetsanalyse.	186
6.5. Investering.	188
6.5.1. Væksthussektoren.	188
6.5.2. Frilandssektoren.	189
6.6. Finansiering.	190
6.7. Beskatning.	192
6.7.1. Egenkapitaldannelsen.	192
6.7.2. Afskrivninger på frugtplantager.	193
6.7.3. Generationsskifte.	194
6.8. Forskning, uddannelse og rådgivning.	195
6.8.1. Forskning.	196
6.8.1.1. Specifikke forskningsopgaver.	197
6.8.2. Plantenyhedsbeskyttelse.	198
6.8.3. Uddannelse.	199
6.8.4. Rådgivning.	200
6.9. Strukturudviklingen.	202
6.9.1. Samfundsgivne forhold af betydning for strukturudviklingen.	203
6.9.1.1. Landbrugsloven.	203
6.9.1.2. Anden lovgivning.	204
6.10. De grundlæggende principper for den fremtidige gartneripolitik.	206

Kapitel 1. Baggrund og motiv for ajourføringen af gartneribetænkningen.

I november 1978 udsendtes Betænkning nr. 854 om en fremtidig gartneripolitik afgivet af landbrugsministeriets udvalg vedrørende De europæiske økonomiske Fællesskabs politik på frugt- og gartneriproduktområdet.

Betænkningen beskrev forholdene inden for gartnerierhvervet, især udviklingen i tiden efter Danmarks indtræden i EF i 1973 - desuden indeholdt den prognoser for den fremtidige udvikling.

Der blev i betænkningen fremsat en række forslag og indstillinger til en gartneripolitik frem til 1985.

Langt de fleste af de fremsatte forslag og indstillinger er siden blevet omsat til konkrete foranstaltninger. Siden 1978 er der imidlertid sket væsentlige ændringer i både de produktionsmæssige forhold samt i de privat- og samfundsøkonomiske vilkår.

Det blev derfor i forsommeren 1983 besluttet, at man skulle undersøge udviklingen i den forløbne periode samt pege på konkrete problemområder og opgaver, hvis løsning skal prioriteres.

Den foreliggende betænkning er udarbejdet af Landbrugsministeriets udvalg vedrørende Det europæiske økonomiske Fællesskabs politik på frugt- og gartneriproduktområdet, som har følgende medlemmer:

Departementschef H. J. Kristensen, formand, Landbrugsministeriet
Afdelingschef P. Ottosen, næstformand, Landbrugsministeriet
Fuldmægtig Henrik Permin, Industriministeriet
Kontorchef Madvig Sørensen, Industriministeriet
Chefkonsulent Kai Lund, Industrirådet
Direktør Leon Stevner, Industrirådet
Grosserer Knud Olesen, Grosserer-Societetet
Grosserer Cyril Erlandsen, Grosserer-Societetet
Gårdejer Bent Christensen) Landbrugsrådet, De samvirkende danske
Konsulent Olav Povlsgaard) landboforeninger og Danske Husmandsforeninger
Sekretær Mogens Eliassen, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd

Cand. polit. Karen Gredal, Forbrugerrådet
Gartneriejer Poul Madsen, Dansk Erhvervsgartnerforening
Gartneriejer Henning Christiansen, Dansk Erhvervsgartnerforening
Gartneriejer Eigil Larsen, Dansk Erhvervsgartnerforening
Gartneriejer Otto Koch, Dansk Erhvervsgartnerforening
Plantageejer Ib van der Zee, Brancheudvalget for frugt, bær og
grønsager.

Henning Christiansen og Eigil Larsen har januar 1985 afløst henholdsvis Svend Knudsen og E. Graff Kristensen i udvalget.

Til støtte for udvalgets behandling af emnerne i kapitel 3, 4 og 5 har der været nedsat en arbejdsgruppe, som har udarbejdet udkast til udvalget vedrørende de nævnte kapitler.

Arbejdsgruppen, som havde kontorchef Peter Poulsen, Landbrugsministeriet, som formand, bestod iøvrigt af: Konsulent Evald Burgaard, Dansk Erhvervsfrugtavl, kontorchef Søren Chr. Jepsen, Dansk Landbrugs Realkreditfond, afdelingschef Aage Lyck, Dansk Erhvervsgartnerforening, Sekretær Jens A. Munch, Landbrugsrådet, afdelingschef T. Due Pedersen, Statens Jordbrugsøkonomiske Institut og direktør L. Stevner, Danmarks Frugt- og Grøntindustriforening.

Sekretariatsopgaver for både udvalget og arbejdsgruppen er varetaget af landbrugsministeriets 2. afdeling, 4. kontor bistået af landbrugsministeriets sekretariat.

Landbrugsministeriets udvalg vedrørende Det europæiske økonomiske Fællesskabs politik på frugt- og gartneriproduktområdet har den 25. april 1985 afsluttet sit arbejde og afgiver hermed sin betænkning til landbrugsministeren.

København, den 25. april 1985

Bent Christensen	Mogens Eliassen	Cyrl Erlandsen
Henning Christiansen	H. J. Kristensen	Otto Koch
Karen Gredal	Eigil Larsen	Kai Lund
Poul Madsen	Knud Olesen	Poul Ottosen
Henrik Permin	Olav Povlsgaard	Leon Stevner
Madvig Sørensen	Ib van der Zee	

T. L. Haugstrup

Kapitel 2. Sammendrag og konklusioner.

2.1. 1978-betænkningen.

Betænkningen "En fremtidig gartneripolitik", der udkom i november 1978 viste - efter en grundig analyse af erhvervet - at gartnerierhvervet havde været i stand til i perioden fra dansk medlemskab af EF 1973 til 1978 at foretage en tilpasning til de skærpede konkurrencevilkår •

Gartnerierhvervet havde i denne tilpasningsperiode kunnet opretholde et acceptabelt indtjeningsniveau gennem effektivisering af produktionen, øget arealproduktivitet, en mere effektiv markedsføring samt stigende eksport.

På denne baggrund søgte man endvidere at bedømme erhvervets produktions- og afsætningsmuligheder i perioden fra 1978 til 1985.

Bedømmelsen var baseret på den antagelse, at produktpriser og prisforhold mellem danske og konkurrerende produktioner fremover ville udvikle sig nogenlunde som hidtil.

For frugt, bær og frilandsgrønsager var vurderingen, at for produkterne til frisk forbrug kunne der regnes med en markedsræssig ligevægts situation, det vil sige, at de gældende markedsandele på såvel hjemme- som eksportmarkedet ville kunne fastholdes.

For visse "nicheprodukter" ville produktionen kunne udvides væsentligt.

For de produkter, som leveres til industriel forarbejdning, var der samme tendens. En fastholdelse af markedsandele for hovedparten og visse muligheder for udvidelse af leverancerne af frugt og bær.

For væksthus sektoren forventede man en stigning på ca. 8 pct. årligt i arealet med de produkter - potteplanter, salat og utraditionelle grønsager - som det havde vist sig kunne afsættes til eksport.

For de iraportkonkurrerende produkter - snitblomster, snitgrønt og traditionelle grønsager (agurker, tomater m.v.) - forventede man, at arealet kunne fastholdes i uændret omfang.

I den her foreliggende betænkning har det været formålet at analysere udviklingen siden 1978 for at belyse, om målene i den første gartneribetænkning er nået, og om den dengang fastlagte gartneripolitik skal fastholdes eller revideres.

2.2. Udviklingen 1978-1984 og fremtidige udfordringer.

Udviklingen i gartneri- og frugtavlserhvervets struktur er i perioden gået mod færre, men større bedrifter.

Erhvervets totale produktionsareal er uændret omkring 27.000 ha, men der er sket væsentlige forskydninger indenfor de enkelte produktionsgrene.

I væksthusektoren er arealet med potteplanter forøget, medens arealerne med grønsager og afskårne blomster er reduceret. Totalt er væksthusearealet reduceret.

For frilandsafgrøderne udviser totalarealet en begrænset stigning. Denne stigning skyldes en stigende arealanvendelse til ærter til forarbejdningsindustrien. For de fleste andre grønsager har arealerne været faldende. I frugt- og bærsektoren er arealerne med æbler og pærer reduceret stærkt, medens arealerne med bær er forøget. Totalt set er frugt- og bærarealerne reduceret.

Erhvervets produktionsværdi er steget med godt 1,5 mia. kr., medens bruttofaktorindkomsten kun er steget med 300 mio. kr. Dette afspejler stigende produktionsomkostninger til især energi og løn, især i væksthusektoren.

De direkte produktionsomkostninger for potteplanter og afskårne blomster i væksthuse samt for frugt og bær er relativt steget mere end omsætningen. For grønsager, såvel fra væksthuse som fra friland, samt for planteskoleplanter, har den relative stigning i omsætningen været større end stigningen i omkostningerne.

En medvirkende faktor til den dårlige balance i omkostningernes og salgsindtægternes udvikling for især potteplanter har været en manglende pristilpasning for den hollandske afsætning. Den hollandske væksthushproduktion er væsentlig større end den danske. Grundlaget for den manglende hollandske pristilpasning har været, at hollandsk gartneri i en periode har haft en konkurrencefordel gennem fastholdelse af lavere energipriser i forhold til de øvrige EF-producenter.

Anlægsinvesteringerne har i perioden været påvirket af renteutviklingen samt usikkerheden omkring indtjeningsforholdene. Nybyggeri er kun sket i begrænset omfang. Resultatet af det manglende nybyggeri er, at omkring halvdelen af væksthushmassen i dag er ældre end de 20 år, man normalt regner for en optimal levealder for væksthuse. I æbleplantager gør de samme forhold sig gældende: produktionsapparatet er over den optimale alder for produktion.

De foretagne investeringer har hovedsagelig haft det sigte, at arbejdsgangene i produktionsprocessen skulle rationaliseres, og der skulle spares på den dyre energi.

Da en væsentlig del af især væksthushgartneriets kapitalgrundlag er fremmedkapital, udgør renteomkostningerne en væsentlig omkostningsfaktor. Det stigende renteniveau siden 1979 har betydet, at mange gartnerier er kommet i alvorlige økonomiske vanskeligheder. Det skal dog pointeres, at der er en meget stor spredning i gældsætningen og indkomstniveauet inden for erhvervet. Udviklingen synes, som følge af ændringen i de generelle samfundsøkonomiske vilkår at være vendt fra 1983, ikke mindst p.g.a. et fald i renteomkostningerne til variabelt forrentede lån, som udgør en ret stor del af den samlede fremmedkapital.

Gartneriet har været omfattet af de ordninger, som er etableret for at afhjælpe jordbrugets økonomiske vanskeligheder. Der har været en række ordninger, som først og fremmest har taget sigte på at sanere gælden og tilføre erhvervene likviditet.

Desuden har der været gennemført en række specielle ordninger, som har haft det sigte især at hjælpe ved væksthuserhvervets investe-

ringer i energibesparende foranstaltninger, likviditetslettelse og hjælp ved omstilling. Nogle af disse ordninger har været anvendt meget, andre kun i mindre omfang.

Under forudsætning af en fortsat øget effektivitet i produktionen samt en generel økonomisk politik, der fremmer udbygning af erhvervslivet, finder udvalget, at der fortsat er plads for et gartneri- og frugtavlserhverv, der kan medvirke til en løsning af landets betalingsbalance- og beskæftigelsesproblemer.

Med erhvervets store fremmedkapitalbehov er det afgørende, at renten er lav. Det er ligeledes af betydning, at udviklingen i løn- og energiomkostninger pr. produceret enhed holdes på niveau med udviklingen i andre lande, idet gartneriet både er beskæftigelsestungt og stærkt energiforbrugende.

Erhvervsklimaet for gartneriet må desuden ses i sammenhæng med de tilsvarende forhold for gartneriet i de lande, der konkurreres med. Her har det generelle omkostningsniveau betydning, herunder renteomkostningerne, ligesom nationale støtteordninger kan virke konkurrenceforvridende.

Afsætningsvilkårene.

Hjemmemarkedet.

Bortset fra potteplanter, hvoraf 70 pct. eksporteres, afsættes de fleste produkter på hjemmemarkedet. For stort set alle produkter til hjemmemarkedet gælder, at de afsættes i konkurrence med importvarer, og derfor kun gennem større friskhed, bedre kvalitet og bedre markedsføring kan opnå de højere priser, som på grund af det danske omkostningsniveau ofte er nødvendige.

Dette skyldes, at prisfastsættelsen præges af enkelte store udbydere. På det nord- og centraleuropæiske marked for væksthusprodukter har Holland det største udbud, medens det for æbler og pærer er de sydlige EF-lande, der er prisfastsættende. Visse østeuropæiske lande har haft stor indflydelse på priserne for især bær til industriel videreforarbejdning.

Hjemmemarkedsandelen for væksthushgrønsager samt frugt og bær var i 1982 omkring 60 pct. og for frilandshgrønsager ca. 80 pct. For alle tre varegrupper er der tale om et fald sammenlignet med 1977, selv om hjemmemarkedsandelen for tomater når godt 85 pct. i sommermånederne.

Øgning af danske grønsagers andel af hjemmemarkedet synes kun mulig gennem en forøget indsats for at tilpasse varerne til de ændrede afsætningsvilkår, hvor langt den overvejende del afsættes gennem supermarkeder.

Udvalget finder derfor, at der i erhvervet bør sættes stærkt ind for at opfylde detailhandelens krav m.h.t. emballering, markedsføring m.v. For engros-afsætningen er der behov for øget samarbejde omkring mængder, priser og produktkvalitet.

Produktion og afsætning af bær til forarbejdningsindustrien har været stigende. Med den forventede produktionsstigning, efter store nyplantninger gennem de seneste år, kan der fremover opstå vanskeligheder for afsætningen, såfremt den skærpede konkurrence fra især visse statshandelslande ikke imødegås af EF.

Udvalget finder derfor, at man fortsat bør arbejde for lige konkurrenceforhold på EF-markedet og sikre det mod import fra 3 • lande til urealistisk lave priser.

Eksportmarkedet.

Eksporten af potteplanter, som er næsten tredoblet i perioden, møder forøget konkurrence fra den stigende hollandske produktion.

Forbrugsudviklingen på de fleste eksportmarkeder anses dog for at være så god, at en stigende produktion kan afsættes i de kommende år.

En større afsætning af potteplanter forudsætter en forøget salgsfremmende indsats. Nogle markeder vil søge at beskytte sig bag skærpede krav til produkternes kvalitet og sundhed. Hidtil har den danske produktion kunnet imødekomme disse sundhedsmæssige vilkår.

Adgang til nye markeder, som f.eks. USA, vil foreløbig kun kunne ske for særligt godkendte virksomheder. Skal man sikre, at flest mulige producenter kommer med, vil det stille et skærpet krav til disciplinen, ikke blot hos producenterne, men også i afsætningsledet.

Udvalget finder det væsentligt, at der til stadighed sker en indsats for at fastholde og i givet fald forøge afsætningen på allerede etablerede markeder, samt at der løbende opbygges nye markeder.

Udvalget ønsker at fremhæve, at skal en sådan udvikling fremmes, bør der etableres et bredere samarbejde mellem de eksporterende organisationer og firmaer. Dette gælder ikke mindst ved opbygning af nye markeder, der kan være forbundet med store introduktionsomkostninger.

Indkomstforhold.

Det forventes ikke, at gartneriet alene gennem prisstigninger kan forbedre indkomstforholdene. Det må fortsat tilstræbes, at det generelle omkostningsniveau sænkes, og ressourceforbruget pr. produceret enhed mindskes.

Analyser af indkomstforholdene i erhvervet har vist, at der er betydelig spredning i såvel indkomst som effektivitet. Den del af erhvervet, der i analyserne havde den laveste indkomst, var præget af lav effektivitet. Skal denne gruppe have en fremtid i erhvervet, må det forudsætte en forbedring af effektiviteten. Et væsentligt hjælpemiddel hertil vil være konsulent- og rådgivningsbistand.

Det må bygge på, at resultaterne fra forskning og forsøg omsættes til praksis på den enkelte virksomhed. Her spiller gartnerens faglige kunnen og driftslederevner en helt afgørende rolle, ligesom muligheden for at få kvalificeret rådgivning har stor betydning, men man skal være opmærksom på, at virkningen ofte først kommer på længere sigt.

Udvalget finder derfor, at erhvervet bør forstærke indsatsen for at fremme den enkelte gartners forståelse af de økonomiske sammenhænge, specielt forhold omkring investeringsplanlægning, konsolidering og driftsøkonomien inden for de enkelte kulturer.

Investerings- og finansieringsforhold.

Karakteristisk for mange investeringer inden for gartneri- og frugtavlserhvervet foretaget i de seneste år er, at de er sket for at begrænse produktionsomkostningerne og uden, at der har været en tilstrækkelig stor egenkapital tilstede. Dette har resulteret i en væsentlig forøgelse af gældsætningen.

Investeringerne har inden for væksthusektoren især været i produktivitetsfremmende og energibesparende foranstaltninger, idet egentligt nybyggeri har været begrænset.

En stor del af de optagne lån i væksthusektoren har været lån i banker og sparekasser, idet realkreditlån udgør en relativt mindre andel af den totale gæld end tidligere. Da disse lån i modsætning til traditionelle realkreditlån er variabelt forrentede, vil ændringen i markedsrenten umiddelbart påvirke rentebyrden. Det indtrådte rentefald er derfor slået igennem på denne del af gartneriets finansiering.

For de langsigtede anlægsinvesteringer finder udvalget, at man også bør overveje andre finansieringsmuligheder for erhvervet.

Udvalget har noteret sig indholdet af den netop vedtagne EF-strukturpolitik og finder, at denne politik kan være medvirkende til en øget investeringsaktivitet.

Endelig finder udvalget, at mulighederne for opbygning af en større egenkapital til investeringer i gartneriet samt sikring af et jævne indkomstforløb i de overvejende enkeltmandsejede gartnerivirksomheder kunne forbedres, hvis der blev øgede muligheder for overførsel af kapital fra gode år gennem opbygning af fonde, virksomhedsbeskatning o.lign.

De store investeringer, som kræves ved nyetablering på gartnerier i dag, medfører så stor erhvervsrisiko, at kun få har nyetableret sig som gartnere gennem de seneste år. På grund af manglende rentabilitet med de bestående finansieringsforhold er nyetablering på "bar mark" kun sket i et enkelt tilfælde. Etablering på bestående bedrifter er sket i nogen udstrækning.

Udvalget finder derfor, at det, for at stimulere etableringen af gartnerier på "bar mark", bør overvejes, om der kan skabes mere egnede finansieringsmuligheder.

Endvidere finder udvalget, at det fortsat er ønskeligt med offentlig støtte ved førstegangsetablering på bestående bedrifter gennem loven om yngre jordbrugere.

På afskrivnings- og beskatningsområdet er der fremhævet en række problemer i forbindelse med generationsskiftebeskatningen. Udvalget konstaterer, at disse problemer søges løst i det af skatteministeren nedsatte generationsskifteudvalg.

For såvidt angår frugtavl er der ikke adgang til at afskrive på plantagerne. Udvalget anbefaler, at der gives adgang til at foretage afskrivninger på frugt- og bærplantager.

Produktudvikling, forskning og forsøg samt rådgivning.

Aktiviteten inden for disse områder er af betydning for den hastighed, hvormed der kan ske de produktionsfornyelser og produktivitetstigninger, som er en nødvendig forudsætning for dansk gartneris konkurrencemulighed på såvel hjemmemarkedet som ved eksport.

Statens planteavlsforsøg anvender omkring 40 pct. af de samlede bevillinger til havebrugsforskningen, ikke mindst p.g.a. det brede spektrum af arter og varieteter. Udover statslige midler er der gennem de senere år anvendt midler fra erhvervet til forskning m.v.

Udvalget finder, at der er behov for en øget indsats inden for produktudvikling, forskning og forsøg, ligesom der med jævne mellemrum bør foretages en vurdering af anvendelsen af ressourcerne.

For det internationale samarbejde om plantenyhedsbeskyttelse konstaterer udvalget, at der er visse vanskeligheder for vegetativt formerede planter, som bør søges afklaret og løst.

Rådgivning, som er af afgørende betydning for de enkelte virksomheders anvendelse af de opnåede forsknings- og forsøgsresultater, bør søges intensiveret og effektiviseret.

Andre forhold•

Landbrugslovens bestemmelser vedrørende bopælspligt, samdrift samt erhvervelse - herunder dispensationsregler for selskaber - har været drøftet. Udvalget finder, at disse problemer bør indgå i den i 1984 nedsatte Landbokommissions overvejelser.

Udvalget har endvidere kort drøftet gartnerierhvervets problemer i forbindelse med planlægningslove, miljølove, vandforsynings- og naturfredningslovene. Udvalget anbefaler, at visse retningslinier for udlægning af arealer til gartneri, krav til gartneriets fyrringsanlæg, anvendelse af gødningsstoffer og indhold af tungmetaller i grønsager m.m. gøres til genstand for overvejelser. Desuden bør mulighederne for nye eller forøgede vandindvindingstilladelser samt mulighed for dispensation fra skov- og byggelinier gøres til genstand for overvejelser.

Forarbejdningsindustrien•

Forarbejdningsindustrien har gennem perioden fået stadig større betydning for afsætningen af frugt- og gartneriprodukter dyrket på friland. Dette gælder ikke mindst ærter til konserver (dybfrost), som tegner sig for den altovervejende udvikling inden for frilandsgrønsager. Den stigende produktion af bær er ligeledes afsat til forarbejdningsindustrien.

Forarbejdningsindustrien har samtidig gennemløbet en strukturtilpasning mod stadig større specialiseringsgrad i produktionsprocessen, samtidig med at der er sket en omstilling mod produkter, hvor Danmark har komparative fordele.

Idet udvalget understreger den store betydning af et godt saraarbejde mellem producenterne og forarbejdningsindustrien, konstaterer det, at der fortsat er gode afsætningsmuligheder for produkter forarbejdet på basis af frugt og grønsager.

2.3 Den fremtidige gartneripolitik.

Udvalgets hovedkonklusion med hensyn til den fremtidige gartneripolitik er, at:

- erhvervet selv har hovedansvaret for, at produktion og afsætning løbende tilpasses de markedsmæssige vilkår her i landet, i EF og ved eksport til tredjelande,
- erhvervet må øge sine bestræbelser for at skabe en bedre afsætningsstruktur, således at der kan sikres en stabil afsætning til de bedst mulige priser; dette forudsætter en øget koordination af afsætningsbestræbelserne,
- det offentliges engagement først og fremmest, bør være en hjælp til udvikling af de langsigtede erhvervsmuligheder. Det vil især være i form af ressourcer til forskning, produktudvikling, uddannelse og rådgivning. Det offentlige må tillige inden for rammerne af den almindelige økonomiske politik og EF-politikken søge at sikre erhvervet rimelige konkurrencevilkår,
- de problemer, som gartnerierhvervet har fælles med det øvrige jordbrug over for samfundets regulering eller støtte, bør løses i sammenhæng under hensyntagen til erhvervets særlige forhold. Det vil især være forhold omkring etablering, finansiering, strukturel tilpasning, generationsskifte og lignende.

Kapitel 3. Gartneri- og frugtavlserhvervets placering i samfunds- økonomien.

3.1. Værditilvækst og produktion.

Danmarks Statistik beregnede til og med 1976 bruttofaktorindkomsten (BFI = produktionsværdi minus forbrug af varer og tjenesteydelser) for gartneri- og frugtavlsproduktion i forbindelse med den årlige landbrugsstatistik. Efter 1976 er gartneri- og frugtavlserhvervet medtaget i beregningen af landbrugets bruttofaktorindkomst. I rapport nr. 16 fra Statens Jordbrugsøkonomiske Institut, "Gartneriets produktion og afsætning", er gartneriets BFI beregnet på basis af Gartneriregnskabsstatistik 1980-1982. Den her beregnede BFI afviger i mindre omfang fra den af Danmarks Statistik beregnede BFI, men kan med en vis forsigtighed anvendes til bedømmelse af udviklingen.

Erhvervets BFI var i 1976 0,856 mia. kr. (Danmarks Statistik) og i 1982 1,180 mia. kr. (Statens Jordbrugsøkonomiske Institut). Gartneriets andel af den totale BFI for Danmark var i 1976 0,36 pct. og i 1982 0,29 pct., hvilket afspejler den generelle udvikling for jordbruget i de fleste industrialiserede lande.

I de nævnte BFI-værdier for erhvervet er, i modsætning til hvad der er almindeligt indenfor landbrugsproduktområdet, ikke medregnet den betydelige værditilvækst, der opstår ved forarbejdning af frugt- og grønsagsprodukter.

Tabel 1. Nøgletal for primærproduktionen 1977 og 1983.

		Væksthus	Friland	I alt
Antal ejendomme 1) og 2)	1977	2.740	7.017	9.757
	1983	1.525	5.038	6.563
Areal ¹⁾ og 2) (ha)	1977	565	26.450	27.015
	1983	491	26.979	27.470
Produktionsværdi (mill. kr.)	1977	847	772	1.619
	1983	2.064	1.171	3.235
Import (mill. kr.)	1977	114	654	768
	1983	379	1.218	1.597
- heraf sydfrugter (mill. kr.)	1977	-	313	313
	1983	-	631	631
Eksport (mill. kr.)	1977	379	200	579
	1983	1.076	304	1.380

Kilde: Danmarks Statistik, Landbrugsstatistik og kvartalsstatistik over udenrigshandel.

Ligesom for landbruget er der sket et fald i antallet af ejendomme, hvorpå der dyrkes frugt og gartneriprodukter. Af tabel 1 ses, at ejendomsantallet er reduceret med ca. 3.200 svarende til 33 pct. Dette fald skal dog tages med det forbehold, at der både for væksthustællingen og for landbrugstællingen, hvor frilandsbedrifterne registreres, er sket ændringer i opgørelsesgrudlaget. Den samlede virkning af de ændrede opgørelsesmetoder udgør ca. 1.050 ejendomme, 600 i frilandssektoren og 450 i væksthusektoren. Tages hensyn til dette forhold, er antallet af ejendomme kun reduceret med 2 2 pct.

Arealet med frugt- og gartneriprodukter på friland er forøget med godt 500 ha, medens væksthusearealet viser en tilbagegang på 75 ha. Totalt set er arealet forøget med 3 pct. efter korrektion for ændret opgørelsesmetode. Til sammenligning kan nævnes, at landbrugs-

Note 1: Væksthustællingen omfatter fra 1982 kun virksomheder med mere end 500 m² væksthuseareal, det angivne areal og antal virksomheder er ekskl. champignongartnerier. Frilandstællingen omfatter fra 1983 kun bedrifter med mindst 5 ha dyrket areal, samt mindre bedrifter, hvis produktion mindst svarer til produktionen fra 5 ha med byg.

Note 2: Incl. ærter til konserver, som i 1977 og 1983 dyrkedes på henholdsvis 397 og 879 ejendomme med henholdsvis 3.500 og 7.300 ha.

arealet er reduceret med 2 pct. og antallet af landbrugsejendomme med 13 pct., efter at der er korrigeret for ændringer i opgørelsesmetoden. (Korrektionen udgør 25.750 ha og 10.393 bedrifter.)

Produktionsværdien er næsten fordoblet i perioden 1977-1983 og udgør i 1983 med godt 3,2 mia. kr. 6,6 pct. af den totale landbrugsproduktion, mod 6,0 pct. i 1977. Stigningen i produktionsværdien hidrører især fra den stigende potteplanteproduktion, som er steget fra 405 mill. kr. i 1977 til 1.500 mill. kr. i 1983. Denne udvikling har medført, at potteplanteproduktionen - fra i 1977 at udgøre 25 pct. af frugt- og gartnerierhvervets produktionsværdi - i 1983 udgør 46 pct.

3.2. Import og eksport.

Både import og eksport er steget væsentligt i perioden. For importens vedkommende skal bemærkes, at 75 pct. af importen udgøres af gruppen frugt og bær, som blandt andet omfatter diverse sydfrugter.

For så vidt angår eksporten udgør potteplanteeksporten den væsentligste del af sstigningen, idet denne er steget fra 344 mill. kr. i 1977 til 1.019 mill. kr. i 1983.

3.3. Beskæftigelse.

Antallet af beskæftigede i gartneri- og frugtavissektoren er ifølge Danmarks Statistiks beskæftigelsesundersøgelser faldet fra 19.742 i oktober 1978 til 16.119 i april 1983, et fald på 3.623 personer svarende til 18 pct. Af de beskæftigede i 1983 var 44 pct. selvstændige samt medhjælpende ægtefæller, medens resten var lønmodtagere; i 1977 var der 42 pct. selvstændige samt medhjælpende ægtefæller.

Det skal bemærkes, at opgørelsesmetoden er ændret efter beskæftigelsesundersøgelsen i maj 1981, hvor totaltallet var 19.835 personer.

3.4. Forarbejdningsindustrien.

Antallet af virksomheder, som forarbejder frugt og grønsager, er i perioden 1977 til 1983 reduceret med 5 til 48 virksomheder. Der er i den betragtede periode sket en strukturtilpasning, så de mere specialiserede forarbejdningsprocesser i ret stor udstrækning finder sted på virksomheder, som leverer mellemprodukter til andre virksomheder.

Produktionsværdien indenfor frugt- og grøntindustrien var i 1978 på 1.153 mill. kr., og den er i 1983 steget til 2.072 mill. kr., svarende til en stigning på 80 pct. Som en medvirkende årsag til denne stigning kan nævnes omstillingen til produkter, hvor dansk produktion har komparative fordele, for eksempel dybfrosne ærter samt friterede og dybfrosne løgprodukter.

Eksporten har aftaget en væsentlig del af produktionsstigningen, idet eksporten af forarbejdet frugt og grønsager er steget fra 170 mill. kr. i 1977 til 602 mill. kr. i 1983. Importen er i samme periode steget fra 437 mill. kr. til 835 mill. kr.

Beskæftigelsen i forarbejdningssektoren er i perioden 1977 til 1983 faldet fra 3.286 personer til 2.578. Denne udvikling skyldes dels nedgangen i antallet af virksomheder og dels, at der på resterende virksomheder er gennemført rationaliseringer og specialiseringer.

Som en generel kommentar til betænkningens tabeller og øvrige talangivelser skal anføres, at værdierne for producerede mængder og produktionsværdi i 1983 er foreløbige tal fra Danmarks Statistik.

Kapitel 4. Udvikling, status og fremtidsudsigter.

4.1. Væksthussektoren.

4.1.1. Udvikling fra 1977.

4.1.1.1. Ejendomme og arealer.

Tabel 2. Væksthusejendomme og arealer.

	1977		1983 ¹⁾	
	Antal ²⁾ ejendomme	Areal 1.000m ²	Antal ²⁾ ejendomme	Areal 1.000m ²
Produktionsgren				
Potteplanter incl. udplantningsplanter	1.404	2.369	1.209	2.758
Afskårne blomster og snitgrønt	550	1.112	324	573
Grønsager	1.139	1.693	674	1.325
Planteskole, ubenyt- tet og anden anven- delse.	1377	472	232	255
Total	2.740	5.646	1.525	4.911

Kilde: Danmarks Statistik, Landbrugsstatistik.

Siden 1977 er der sket et fald på ca. 1.200 ejendomme, og arealet er faldet med 735.000 m², se tabel 2. Faldet er dog reelt mindre, når der tages hensyn til den ændrede opgørelsesmetode på Danmarks Statistik (note 1).

Det største fald i såvel ejendomme som arealer er sket for gruppen afskårne blomster og snitgrønt, som er halveret. Antallet af ejendomme med grønsager er halveret, medens arealet kun er reduceret med 20 pct. For potteplanter er antallet reduceret med 14 pct., og arealet er forøget med 16 pct.

Note 1: Omfatter fra 1982 kun ejendomme med over 500 m² væksthuseareal. Ved tællingen i 1981 var der 460 ejendomme med totalareal 118.000 m² i gruppen mindre end 500 m².

Note 2: Antal ejendomme med de enkelte kulturer er forskellig fra totaltallet, idet der på nogle ejendomme produceres flere produktgrupper.

Den arealmæssige udvikling er forløbet markant anderledes end forventet i prognose og perspektivfremskrivning i gartneribetænkningen fra 1978, hvor der var forventet en væsentlig stigning i arealerne med potteplanter, medens øvrige arealer var forventet konstante eller med mindre stigninger.

4.1.1.2. Ejendomsstruktur.

Tabel 3. Væksthusejendomme og arealer.¹⁾

	Antal ejendomme pct. af total			Væksthusareal pct. af total		
	1977	1983	Ændring	1977	1983	Ændring
Under 500 m ²	27,3	22,6	-4,7	3,2	0,6	-2,6
500 -2.000 m ²	39,3	30,3	-9,0	20,8	12,5	-8,3
2.000- 5.000 m ²	24,2	30,8	+6,6	34,8	33,5	-1,3
5.000-10.000 m ²	6,7	12,0	+5,3	21,0	28,1	+7,1
10.000 m ² og derover	2,5	4,3	+1,8	20,2	25,3	+5,1

Kilde: Danmarks Statistik, Landbrugsstatistik.

Som foran anført er såvel antallet af gartneriejendomme som totalarealet faldet, men der er desuden sket en udvikling mod ejendomme med større arealer, jfr. tabel 3.

4.1.1.3. Omstilling.

Siden 1977 er der i ret stor udstrækning sket omstilling fra produktion af afskårne blomster og grønsager til potteplanter. For at forøge produktionskapaciteten er der siden 1977-78 i mange potteplantegartnerier installeret rulleborde, som giver et dyrkningsareal ca. 15 pct. større end faste borde. Ved Danmarks Statistiks væksthustælling 31. december 1982 var der borde i 2.328.000 m² væksthuse, heraf var der rulleborde i 1.178.000 m².

Note 1: Tabellen omfatter i 1983 kun væksthuse med varme. Uopvarmede væksthuse udgør 66 ha af totalen på 491 ha svarende til 13 pct.

4.1.1.4. Produktionsværdi.

Som det fremgår af tabel 1, har der for væksthusektoren som helhed været en stigning i produktionsværdien på mere end 1,2 mia. kr. En del af denne stigning skal dog tages med et vist forbehold, idet beregningsgrundlaget for produktionsværdien af afskårne blomster og potteplanter er ændret i perioden.

Opdelt på produktionsgrene er produktionsværdien for potteplanter steget til det tredobbelte, for afskårne blomster er der tale om en svag stigning, og produktionsværdien for grønsager er næsten fordoblet.

4.1.2. Årsager til den stedfundne udvikling.

Den grundlæggende årsag til reduktionen i væksthusearealet i perioden er uden tvivl den 2. energikrise i 1979, som medførte en tredobling af olieprisen.

De økonomisk-politiske årsager, der er en konsekvens af energikrisen, har imidlertid i langt højere grad end selve krisen påvirket erhvervet. Det gælder først og fremmest den hollandske subsidiering på energiområdet. Da den hollandske produktion af gartneriprodukter udgør ca. halvdelen af den samlede europæiske produktion, medførte dette, at produktpriserne ikke fik mulighed for at tilpasse sig den faktiske udvikling i produktionsomkostningerne.

Den hollandske subsidiering på energiområdet i årene 1979-82 indebar en mindre betaling for gas til gartneriet end til industrien. Dette medførte, i forhold til dansk væksthuseproduktion, en ulovlig konkurrenceforvridning på ca. 225 mill. kr.

Den manglende balance i pris- og omkostningsudviklingen nødvendiggjorde derfor stærkt øgede investeringer i energibesparende foranstaltninger, effektivitetsforbedringer, produktionsomstilling m.v.

Den forstærkede inflation i samfundet medførte en kraftig stigning i det generelle renteniveau. Samtidig indtraf et fald i erhvervets indtjening, som påvirkede ejendomspriserne i negativ retning.

Dette har for en del af erhvervet medført problemer med finansiering af de nødvendige investeringer.

4.1.2.1. Afsætningsbetingelserne på hjemmemarkedet.

Tabel 4. Produktion, import, eksport og hjemmemarkedsforbrug af væksthushusprodukter.

	Produktion		Import		Eksport		Forbrug	
	1977	1983	1977	1983	1977	1983	1977	1983
Potteplanter (mill.kr.)	405	1.500	21	82	344	1.019	82	563
Afskårne blomster (mill.kr.)	237	241	14	99	13	24	238	316
Grønsager, excl. champignon (mill. kr.)	153	249	92	197	15	21	230	425
Grønsager 1.000 tons:								
Tomat	17,7	16,1	7,3	10,6	2,4	1,5	22,7	25,2
Agurk	9,5	8,3	7,5	12,0	0,4	0,3	16,6	20,0
Salat	2,6	3,7	1,2	2,4	0,5	0,8	3,3	5,3
Champignon	8,5	7,9	-	-	0,6	0,6	7,9	6,8

Kilde: Danmarks Statistik, Landbrugsstatistik og kvartalsstatistik over udenrigshandel.

For potteplanter, hvor produktionsstigningen og stigningen i hjemmemarkedsforbruget har været størst, har importen været af meget begrænset omfang sammenlignet med produktionen. Importen udgøres i stor udstrækning af småplanter til videredyrkning i danske gartnerier samt planter, der ikke produceres i Danmark.

For afskårne blomster har produktionsværdien været konstant, medens produktionen i mængde har været faldende. Forbruget er steget med ca. 30 pct. Forbrugsstigningen er blevet mulig gennem en stærkt stigende import af relativt billige blomster.

Produktionen af grønsager er værdimæssigt næsten fordoblet, medens der i mængde er tale om en nedgang for alle produkter, bortset fra salat. Forbruget af grønsager har været stigende for alle produkter, bortset fra champignon. For at dække efterspørgslen er importen (fra især Holland) steget for alle produkterne - endog i den

danske produktionssæson er importen steget. Det kan således nævnes, at medens årsimporten af tomater i 1977 udgjorde 40 mill. kr., importeredes kun for 7 mill. kr. i den danske produktionssæson, i 1983 var de tilsvarende tal 81 mill. kr. og 28 mill. kr. altså en fordobling af totalimporten, men en firedobling, i produktionssæsonen. Årsagen til, at importen ikke er steget endnu mere er, at den danske produktion er blevet koncentreret på især een to-matsort, for hvilken man har gennemført en intensiveret markedsføring. For agurker var totalimporten i 1977 og 1983 henholdsvis 29 og 58 mill. kr., i produktionssæsonen 8 og 22 mill. kr.

4.1.2.2. Afsætningsbetingelserne på eksportmarkederne.

Som det fremgår af tabel 4, er potteplanter det væsentligste eksportprodukt for dansk væksthushavteri. Eksporten af afskårne blomster og grønsager begrænser sig hovedsagelig til orchideer og en mindre eksport af grønsager, hovedsagelig tomat og salat. Denne eksport foregår især, når der er overskud på det danske marked.

Potteplanteeksporten, som er steget fra 344 mill. kr. i 1977 til 1.019 mill. kr. i 1983, møder en stadig stigende konkurrence fra hollandske potteplanter, men bliver desuden på især de nordiske markeder mødt med indgreb, som primært har til formål at fremme den indenlandske produktion i disse lande.

Af sådanne indgreb kan nævnes, at Sverige i 1980 gennemførte en større toldomlægning, som blandt andet betød, at tolden på potteplanter blev hævet fra 5 til 8 pct. Tilsvarende gennemførte Finland i 1981 en omlægning som betød, at tolden for potteplanter med en pottediameter over 6 cm blev forhøjet fra 1,5 pct. til 15 pct.

For det norske marked gælder, at man i mange år har anvendt et importlicenssystem, hvor der for potteplanter er en friperiode fra 15. december til 30. april. I 1979 blev reglerne strammet, så kun autoriserede importører, som samtidig er producenter, kan stå for importen, og importen må ikke overstige 2,5 gange egenproduktionen, beregnet på værdibasis. Denne stramning har gjort friperioden uden kvantitative restriktioner illusorisk og indebærer, at den årlige globale kvote ikke kan udnyttes.

På det fytosanitære område er der ligeledes visse indgreb, som giver vanskeligheder for den danske eksport. Dette gælder f.eks. forbuddet mod indførsel af værtplanter for San José skjoldlus til Sverige i sommerperioden, samt indgreb i alle de nordiske lande mod importen af blandt andet chrysantemum motiveret med fare for indslæbning af amerikansk minerflue, selv om denne ikke er etableret i Danmark.

4.1.2.3. Produktudvikling/afsætningsfremme.

Med oprettelsen af § 4-fonden for frugt- og gartneriprodukter i 1979 blev der mulighed for øget aktivitet indenfor afsætningsfremme samt produktudvikling, forskning og forsøg. For så vidt angår de tre sidstnævnte områder har dette fungeret tilfredsstillende, og der er anvendt flere midler, end det oprindeligt var forudsat.

Til at forestå de afsætningsfremmende foranstaltninger oprettede man Gartneribrugets Afsætningsudvalg (GAU) i 1979. Der er dog modstridende opfattelser i erhvervets forskellige grene om omfanget af de aktiviteter, GAU skal beskæftige sig med.

De generelle afsætningsfremmende aktiviteter har fungeret i et vist omfang, uden dog at påvirke afsætningen på afgørende måde. Dette skyldes blandt andet, at der - bortset fra potteplanter - er tale om faldende produktion og markedsandele, hvorfor et merforbrug skal dækkes af udenlandske produkter.

4.1.2.4. Væksthusproduktionens driftsøkonomiske forhold.

De økonomiske forudsætninger er ændret væsentligt i perioden, og som det fremgår af tabel 5, har udviklingen i omsætning kunnet kompensere for de stigende variable omkostninger for potteplanter og grønsager, medens de variable omkostninger for afskårne blomster er steget stærkere end omsætningen, hvilket har bevirket et faldende dækningsbidrag. Ved vurdering af det stigende dækningsbidrag for potteplanter og grønsager skal man tage højde for, at en del af dækningsbidraget er medgået til dækning af stigende kapitalomkostninger som følge af, at det har været nødvendigt at investere i blandt andet energibesparende foranstaltninger.

Tabel 5. Dækningsbidrag for væksthuskulturer.

	Potteplanter				Afskårne blomster				Grønsager			
Kr. pr. m ² /år	77	79	81	83	77	79	81	83	77	79	81	83
Omsætning	245	295	414	511	141	167	184	261	125	151	217	245
- energi	43	58	95	92	29	41	54	63	30	35	56	53
- betalt løn	33	41	57	78	21	25	27	49	15	20	26	35
- andre prod.- omkostninger	86	106	155	199	39	50	58	84	34	43	65	66
- egen løn	28	33	38	48	23	28	33	45	24	27	33	39
Prod.omk. i alt	190	238	345	417	112	144	172	241	103	125	180	193
Dækningsbidrag	55	57	69	94	29	23	12	20	22	26	37	52
Dækningsbidrag indeks	100	104	126	171	100	79	41	69	100	118	168	236

Kilde: Gartnernes Regnskabsforening, Beretning over gartneriøkonomien.

4.1.2.5. Omsætnings- og omkostningsanalyse.

Produktpriser.

Prisniveauet for væksthushprodukter er i perioden steget med 46 pct. Denne prisstigning er sammensat af prisstigninger på 50 pct. for væksthushgrønsager og 40 pct. for afskårne blomster, medens prisstigningerne for potteplanter har udgjort 46 pct.

Prisudviklingen på såvel hjemme- som eksportmarkederne er især afhængig af udviklingen i Centraleuropa, og denne har i den forløbne periode især været præget af lave udbudspriser fra Holland, som har EF's største væksthushproduktion.

Energipriser.

Tabel 6. Prisindeks for olie 1977-84¹⁾.

	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
Fyringsolie	100	98	168	241	303	346	325	347
Fuelolie	100	90	252	195	298	315	326	391
Kul	100	97	103	150	246	274	238	232

Kilde: Energistyrelsen. Energioversigt 4. kvartal 1982, 1983 og 1984.

Note 1: Indeks er beregnet på energiimportpriser omregnet til kr./GJ.

Som det fremgår af tabel 6, er prisen på fyringsolie steget med 247 pct. og fuelolieprisen med 291 pct. Bemærkelsesværdigt er det, at prisen på kul kun er steget med 132 pct.

Ved sammenligning med tabel 5 kan det konstateres, at erhvervet gennem investeringer i energibesparende foranstaltninger m.m. har holdt stigningen i variable omkostninger til energi nede på mellem 75 og 120 pct.

Arbejds løn.

Som en anden betydende omkostning kan fremdrages arbejds lønnen, som ifølge oplysninger fra Danmarks Statistik er steget 77 pct. for landbrugsarbejdere på egen kost og logi. Som det fremgår af tabel 5, er stigningen i den betalte løn omkring 130 pct., hvilket dels skyldes den generelle lønstigning, og dels skyldes et forøget arbejdskraftforbrug for at opnå den stigende bruttoproduktion.

Renteudgifter.

Tabel 7. Netto renteudgifter efter fradrag af støtte- og tilskudsbe-
løb.

	1977	1979	1981	1983
1.000 kr. pr. bedrift	60	67	125	124
kr. pr. m ²	16	17	29	30

Kilde: Gartnernes Regnskabsforening, Beretning over gartneriøkonomien.

Af tabel 7 fremgår, at væksthushusholdets netto renteudgifter siden 1977 er fordoblet fra 16 kr. pr. m² i 1977 til 30 kr. pr. m² i 1983. Det kan desuden bemærkes, at netto renteudgiften nåede sit højdepunkt i 1982, hvor den var på 34 kr. pr. m².

De anførte tal er resultatet fra omkring 400 virksomheder, som får ført regnskaber hos Gartnernes Regnskabsforening, og svarer derfor ikke nødvendigvis til gennemsnitstal for hele væksthushusholderhvervet. Tendensen i tallene viser imidlertid klart den stigende rente fra 1979 og ligeledes faldet i 1982-83. I de kommende år vil en række midlertidige støtteordninger med rentetilskud bortfalde.

De anførte tal viser rentebelastningen for alle væksthuskulturer, idet en opdeling ikke er mulig. Hovedparten af investeringerne må dog anses at være foretaget i potteplantegartnerier. Investeringerne i grønsagsgartnerier er noget mindre, og i gartnerier med afskårne blomster er der kun foretaget mindre investeringer..

4.1.2.6. Konsekvenser af den driftsøkonomiske udvikling.

Omstilling.

Det faldende dækningsbidrag for afskårne blomster har bevirket, at mange producenter har gennemført en omstilling til potteplanter; en omstilling som har nødvendiggjort investeringer i borde, gardiner, klimastyringsanlæg og anden væksthuseautomatik.

Også eksisterende potteplantegartnerier har bl.ei. på grund af energikriserne og den hollandske konkurrence måttet investere kraftigt for at forøge produktionen og nedsætte produktionsomkostningerne. Disse investeringer har bevirket en stigende produktionsværdi på trods af et faldende areal, men de har også betydet, at egentligt nybyggeri har været begrænset.

Nybyggeri.

Tabel 8. Nybyggede væksthuse 1977-1983. (1.000 m²).

	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
<u>1.000 m²</u>	<u>118</u>	<u>126</u>	<u>137</u>	<u>85</u>	<u>106</u>	<u>78</u>	<u>123</u>

Kilde; 1977-1981 Internt materiale DEG, 1982-1983, Danmarks Statistik.

Som årsag til de store udsving i nybygget areal må fremhæves dels energikrisens indvirkning på investeringer i bestående væksthuse, dels det samtidigt stigende renteniveau. Beregninger viser, at i perioden 1979 til 1981 har renteomkostningerne pr. m² nybygget areal været større end de opnåede dækningsbidrag indenfor alle kulturgrupper.

4.1.3. Status.

4.1.3.1. Væksthussektorens økonomiske situation.

Som beskrevet tidligere har væksthussektoren siden 1977 gennemført betydelige investeringer. Disse er hovedsagelig finansieret med fremmedkapital.

Gennem Statens Jordbrugsøkonomiske Instituts analyser af gartnerierhvervets regnskabsresultater er det muligt at vurdere den aktuelle økonomiske situation i erhvervet. På basis af gartneriregnskabsstatistik 1982 kan opstilles følgende oversigt:

1.000 kr. pr. bedrift	Gartneri 1982		
	Potte- planter	Væksthus- grønsager	Gartneri i alt
Kapitalindsats excl. bolig 1)	1.306	793	778
Bruttoudbytte	1.777	880	702
Omkostninger i alt	1.588	763	582
- heraf energi	332	171	97
- heraf driftsøko.afskrivninger	146	99	59
- heraf lejet arbejdskraft	282	196	121
- heraf salgsafgifter	244	44	58
Bruttooverskud	189	118	119
Renter, netto	-183	-73	-87
Disponibel indkomst	85	114	103
Løbende opsparing	-54	-13	-5

Kilde: Statens Jordbrugsøkonomiske Institut.

Som det fremgår af oversigten, overstiger bruttoudbyttet i væksthussektoren kapitalindsatsen excl. bolig, hvilket viser en omsætningshastighed større end i de øvrige jordbrugssektorer. Det fremgår imidlertid også, at det højere bruttoudbytte modsvares af et højt omkostningsniveau, så den disponible indkomst bliver mindre og den negative konsolidering bliver større end for gartneri ialt.

Erhvervsinvesteringerne var i 1982 i gennemsnit for potteplantesektoren 194.100 kr. og for grønsagssektoren 13.600 kr. Fordelingen af gartneriaktiver fremgår af tabel 9.

Note 1: Primo 1982.

Tabel 9. Fordeling af kapitalindsatsen i væksthushavneriet, pr. bedrift (ultimo 1982).

	Grønsager		Potteplanter	
	1.000 kr.	pct.	1.000 kr.	pct.
Fast ejendom				
excl. brugerbolig	639	86	892	61
Inventar	66	9	246	17
Lagerbeholdninger:				
- indkøbte	37	5	57	4
- hjemmeproducerede	3	-	273	18
Gartneriaktiver ialt	744	100	1.468	100

Kilde; Statens Jordbrugsøkonomiske Institut.

Det fremgår af tabel 9, at 18 pct. af de samlede gartneriaktiver indenfor potteplantesektoren udgøres af plantebeholdninger under kultur, og 17 pct. er inventar. Ingen af disse poster indgår i den offentlige vurdering af fast ejendom.

Gældsstrukturen i væksthushavnerier med produktion af grønsager og potteplanter er anført i tabel 10. Sådanne oplysninger foreligger først fra 1980, hvor Statens Jordbrugsøkonomiske Institut påbegyndte analyse af gartnerierhvervets regnskabsresultater.

Tabel 10. Gældsstrukturen i væksthushavneriet primo 1980 og ultimo 1982. 1) (Gennemsnitstal)

	Primo 1980				Ultimo 1982			
	Grønsager		Potteplanter		Grønsager		Potteplanter	
	1.000 kr.	pct.	1.000 kr.	pct.	1.000 kr.	pct.	1.000 kr.	pct.
Statslån	71,0	11,6	39,3	3,8	31,8	3,3	59,3	3,6
K-lån	-	0,0	36,8	3,6	16,1	1,7	207,9	12,5
Realkreditinstitutter								
iøvrigt	249,8	40,9	432,1	43,0	304,1	31,4	568,7	34,1
Finanslån	89,6	14,7	100,3	9,9	58,9	6,1	129,8	7,8
Pengeinstitut								
iøvrigt	90,4	14,8	192,9	19,1	376,5	38,8	332,3	19,9
Varegæld	63,2	10,4	134,1	13,3	81,2	8,4	202,2	12,1
Anden gæld	46,6	7,6	74,0	7,3	100,9	10,3	166,6	10,0
Gæld ialt	610,6	100,0	1.009,4	100,0	969,5	100,0	1.666,8	100,0
Gældsprocent	43		62		49		73	

Kilde; Statens Jordbrugsøkonomiske Institut.

Note 1: Værdierne for 1980 er af Statens Jordbrugsøkonomiske Institut omregnet til kontantværdi, medens 1982-værdierne er opgivet som kontantværdi i grundmaterialet.

Tabellen viser, at gælden, som i perioden er forøget med 50 pct., har fået en anden sammensætning, idet forøgelsen hovedsagelig er sket ved større låntagning i pengeinstitutter, blandt andet grundet muligheden for forskellige former for statsgaranterede lån. Realkreditbelåningen incl. K-lån udgør for potteplantegartneriet ca. 45 pct. af den samlede gæld, hvilket forekommer lavt, investeringsbehovet gennem, de seneste år taget i betragtning.

Det viste finansieringsmønster må antages at have svækket erhvervets muligheder for at få finansieret investeringer i perioden. Udover en forholdsmæssig lav finansieringsdækning med langfristet anlægskapital har der været visse rykningsproblemer for pantsikrede ikke-realkreditlån.

Sammenholdes tabel 9 og 10 ses, at den samlede gæld i begge sektorerne overstiger gartneriaktiverne. Dette skyldes primært, at brugerbolig ikke er medtaget i gartneriaktiverne. Tilsvarende tal for snitblomstsektoren findes ikke.

De anførte tal er gennemsnitstal for de respektive produktionsgrene. Ved vurdering af den økonomiske situation for erhvervet er kendskab til spredningen væsentligt, og dette emne er belyst i afsnittet "Indtjenings- og effektivitetsforhold".

4.1.3.2. Væksthussektorens strukturelle situation.

Produktionsapparatet.

Dansk væksthushusgartneri udgøres i dag af ca. 1.500 erhvervsmæssigt drevne virksomheder med mindst 500 m² væksthushusareal. Totalarealet er 4,9 mill. m², og den typiske bedrift har 3.-4.000 m² væksthushus.

De store virksomheder på 10.000 m² og større udgør 4,3 pct. i antal, men råder over 25,3 pct. af arealet, medens de små virksomheder (mellem 500 og 2.000 m²) udgør 30,3 pct. i antal, men kun har 12,5 pct. af arealet.

Geografisk er væksthushusgartnerierne i 1983 placeret med 43 pct. af totalarealet på Fyn, 29 pct. i Jylland og 28 pct. på øerne øst for

Storebælt. Den væsentligste koncentration er omkring de større afsætningssteder Odense, Aarhus og Hovedstaden.

Gartneriets driftsbygninger forventes teknisk at være produktionsduelige i ca. 20 år, hvorfor aldersfordelingen er af største betydning. Danmarks Statistik har i december 1982 opgjort, at ca. 25 pct. af husene var mellem 0 og 10 år, medens 75 pct. var 10 år eller mere. Det skønnes, at omkring 50 pct. er ældre end den forudsatte normale levetid for væksthuse.

Vedrørende driftsmidler og inventar vides fra væksthustællingen 1982, at der er borde i ca. halvdelen af arealet, og heraf er der rulleborde i 1,2 mill. m², hovedsagelig instcilleret efter 1977. Desuden findes skyggegardiner opsat på 1,5 mill. m² og mørklægningsgardiner på 0,4 mill. m². Fra væksthustællingen 1983 vides, at 61 pct. af arealet opvarmes med fuelolie, 13 pct. med fyringsolie, 14 pct. med kul eller koks og 11 pct. af arealet opvarmes med fjernvarme. De fleste anlæg til fuelolie og kul skønnes installeret inden for de seneste 10 år.

Kultursammensætning.

Det er ikke muligt eentydigt at fordele de 1.500 væksthushusgartnerier efter antal på de tre hovedproduktionsgrene, fordi flere dyrker mere end een af disse hovedkulturer.

Potteplanteproduktionen er imidlertid langt den største, da der i 1983 blev dyrket potteplanter på 1.200 gartnerier med 2,8 mill. m². For afskårne blomster og snitgrønt er de tilsvarende tal 324 gartnerier med 573.000 m² og for grønsager 674 gartnerier med 1,3 mill. m².

Beskæftigelse.

En specialkørsel på Danmarks Statistik i forbindelse med landbrugs- og gartneritællingen 1980 viser antal beskæftigede og ejernes aldersfordeling. Efter korrektion for bedrifter under 500 m² kan antallet af løse og faste medhjælpere opgøres til 5.200 personer.

Aldersfordelingen for indehaverne af væksthushgartnerier viser, at 3,2 pct. er under 30 år, 64,2 pct. er mellem 30 og 60 år og 32,6 pct. er mere end 60 år. Fordelt på 10-års intervaller ejes det største antal bedrifter - 25 pct. - af folk mellem 50 og 59 år.

Specialsektorer.

Champignongartnerier medregnes traditionelt til væksthushgartneriet.

Produktionen af champignon var i 1977 på 8.524 tons, medens der i 1983 blev produceret 7.932 tons. Arealet med champignon udtrykkes dels ved det afdrevne bedareal og dels ved grundarealet i dyrkningsrummene. I 1977 blev der afdrevet 49 ha bede på et grundareal på 7 ha, medens det afdrevne bedareal i 1983 var 43 ha på 5 ha grundareal. Der har altså været tale om en forøget arealproduktivitet.

I planteskolesektoren anvendes i stadig større udstrækning væksthuse til en del af produktionen. Arealet er stadig beskedent men stigende. I 1977 var der 14,5 ha væksthuse på 169 planteskoler, medens Danmarks Statistik for 1983 har opgjort arealet til 8,8 ha på 76 planteskoler. Da Danmarks Statistik fra 1982 ikke medtager virksomheder med under 500 m² væksthuse i væksthustællingen, må arealet formodes at være lidt højere.

4.1.4. Prognose.

Til vurdering af væksthushgartneriets muligheder frem til 1990 er for sektorerne potteplanter, afskårne blomster og grønsager udarbejdet 2 prognoser, hvor den ene søger at beskrive udviklingen under positive vilkår i forhold til de nuværende og den anden under negative vilkår. Indikatorerne, der anvendes, er antal ejendomme, areal og produktionsværdi.

Prognoserne er vist i tabel 11a og 11b og indikerer, at der under optimale forhold frem til 1990 vil ske en forøgelse i væksthusharealet indenfor de behandlede sektorer på 729.000 m² svarende til 16 pct. Den positive udvikling er sammensat af en forøgelse af

bruttoarealet med potteplanter på 906.000 m² svarende til 33 pct. For det udnyttede areal (nettoarealet) forventes en stigning fra de nuværende 2,025 mill. m² til 3,300 mill. m², svarende til godt 60 pct. Arealet med afskårne blomster forventes reduceret med 145.000 m² og grønsagsarealet med 32.000 m² svarende til henholdsvis 25 og 2 pct. Antallet af virksomheder forventes reduceret med 10 pct. til **1.312**.

I den negative prognose forventes en reduktion i antallet af virksomheder på 14 pct. og i totalarealet på 1,5 pct. til 4.590.000 m². Arealreduktionen vil ske i sektorerne afskårne blomster og grønsager med henholdsvis 27 og 4 pct., medens der i potteplantesektoren forventes en stigning på 5 pct. i bruttoarealet, men 28 pct. i nettoareal.

Forudsætninger for prognosen.

For afsætningen er for hele perioden forudsat (gunstige afsætningsmuligheder forstået på den måde, at det forventes, at udviklingen i virksomhedernes dækningsbidrag følger inflationen, hvor der ligesom for byggeomkostninger, materiale m.m. er regnet med en årlig stigning på 5 pct., enten ved forbedret effektivitet eller ved minimering af omkostningerne eller ved et samspil mellem de to faktorer.

Renten og finansieringsmulighederne er de afgørende alternative forudsætninger for både den negative og den positive prognose. I den negative prognose er regnet med en rente på 15 pct. i hele perioden og finansieringsmuligheder som idag, altså reelt en frem skrivning af de seneste års udviklingstendenser. I den positive prognose er forudsat en rente på 15 pct. i 1984, 13 pct. i 1985, i 1986 11 pct. og derefter 10 pct.

Dette renteniveau kan fremkomme enten ved et generelt rentefald, særlige finansieringsmuligheder eller en ekstra mulighed for ansøgning om moderniseringsstøtte, desuden er ændrede rykningsbestemmelser forudsat.

Udgangspunkt for beregningerne er Danmarks Statistiks opgørelser for 1983 om areal, antal virksomheder, produktions- og eksportværdi. I den negative prognose er der regnet med en vis afvikling grundet manglende generationsskifte, og for nybyggeriet er anvendt gennemsnittet for 1982 og 1983. I den positive prognose er afvikling grundet manglende generationsskifte halveret, og nybyggeriet er forøget med de muligheder, som en årlig dækningsbidragsstigning på 5 pct. kan sandsynliggøre. Omstilling til potteplanter forventes fortsat, men i mindre omfang. I den negative prognose forventes ingen nyetablering, medens der i den positive prognose forventes en begrænset aktivitet.

4.2. Planteskolesektoren.

4.2.1. Udvikling fra 1977.

4.2.1.1. Ejendomme, arealer og struktur.

Som det fremgår af tabel 12, er antallet af planteskoleejendomme faldet med 108 svarende til 14 pct., medens arealet har været stabilt. Denne udvikling har betydet, at ejendomsstørrelsen i gennemsnit er steget til 5,0 ha.

Tabel 12. Planteskoleejendomme og arealer 1977 og 1983.

	Antal virksomheder	Areal, ha	Ha pr. ejendom
1977	783	3.347	4,3
1983	675	3.381	5,0

Kilde: Danmarks Statistik, Landbrugsstatistik.

Analyse af ejendomsstrukturen viser, at der i den betragtede periode er sket et fald i antallet af helt små ejendomme, medens ejendomme med 10-30 ha har udvist den største stigning, så disse ejendomme nu udgør 25 pct. af antallet og råder over 33 pct. af totalarealet. På landsplan findes de største arealer i Østjylland og på Sjælland, og der er i perioden 1977 til 1983 kun sket mindre forskydninger i lokaliseringen.

4.2.1.2. Produktionsværdi, import og eksport.

Tabel 13. Produktion, import, eksport og hjemmemarkedsforbrug,
mill. kr.

	Produktionsværdi	Import	Eksport	Forbrug
1977	269	21	56	234
1983	488	35	95	428

Kilde; Danmarks Statistik, Landbrugsstatistik samt kvartalsstatistik over udenrigshandel.

Udviklingen i produktionsværdien, som i faste priser ville afspejle en stigning på ca. 10 pct., er ved sammenligning med perspektivfremskrivningen i gartneribetænkningen fra 1978 ikke så stor som forventet. Denne udvikling skyldes hovedsagelig en mere afdæmpet udvikling for eksporten end forventet. Importen er på det forventede niveau, og hjemmemarkedsforbruget i 1983 er større end forventet.

4.2.2. Årsager til den stedfundne udvikling.

Den væsentligste omkostningsfaktor i planteskoleerhvervet er arbejdskraften, som incl. den beregnede løn for eget arbejde udgør mere end 50 pct. af omsætningen. Erfaringer i branchen viser, at indtil 1981 har en manglende balance mellem pris- og lønudviklingen udhulet dækningsbidraget, hvilket har nødvendiggjort investeringer i effektivitetsforbedringer og produktionsomstillinger.

Som følge af relativt store investeringer i produktionen pr. arealenhed og omstilling til containerproduktion samt den lange produktionstid har renteudviklingen skabt en række problemer for planteskoleerhvervet i lighed med, hvad der har været tilfældet for væksthusektoren.

4.2.2.1. Afsætningsbetingelserne.

Hjemmemarkedets forbrug er i løbende priser steget knapt 200 mill. kr., hvilket afspejler en produktionsstigning på 20 pct. og prisstigninger på godt 50 pct.

Produktionsstigningen er et samspil mellem en stærk tilbagegang for visse produkter og en voldsom stigning i forbruget af andre produkter. Produkterne med tilbagegang er roser, prydbuske og -træer samt stedsegrønne. Årsagen er stagnationen i parcel- og industribyggeriet samt nedskæringer i de offentlige anlægsbudgetter. Produkterne med fremgang har været forstplanter, hvor forbruget er steget voldsomt, især efter stormfaldet i 1981, men fremgangen skyldes desuden den stigende interesse for juletræsproduktion samt konverteringen af bjergfyrbevoksninger i Vestjylland til produktiv skov. Også for hæk- og læplanter har der været stigende afsætningsmuligheder, bl.a. som følge af læplantningsloven fra 1976.

Oprettelsen af Planteskolebranchens Informationscenter i 1979 under GAU har haft en gavnlig indflydelse på det hjemlige forbrug af planteskoleplanter. Pi-centret producerer hvert år ca. 100 artikler om aktuelle planteskolespørgsmål til de fleste dag- og ugeblade i Danmark.

Eksportmarkederne aftog såvel i 1977 som i 1983 ca. 20 pct. af produktionen. Omkring 70 pct. af eksporten går til de nordiske lande. Selv om der har været stigende eksport, er de tidligere forventninger til en udvidet eksport ikke nået, hvilket i nogen grad skyldes manglende samarbejde om afsætningen.

Som en anden årsag til den udeblevne eksportstigning kan nævnes de samme forhold, som i afsnit 4.1.2.2. er beskrevet for potteplanter, samtidig med at man både i Norge og Sverige har skærpet kvalitetskravene til produkterne, og at Sverige har totalforbud mod indførsel af værtplanter for ildsot.

4.2.2.2. Primærproduktionens økonomiske betingelser.

Statistisk materiale vedrørende den driftsøkonomiske udvikling indenfor planteskoleerhvervet findes først fra 1980, hvor Statens Jordbrugsøkonomiske Institut påbegyndte gartneriregnskabsstatistikken. I tabel 14 er vist udviklingen i dækningsbidraget.

Tabel 14. Dækningsbidrag for planteskolesektoren (1.000 kr./ha).

	1980	1981	1982
Omsætning	57,1	49,1	73,7
- vareforbrug	16,6	14,7	22,6
- betalt løn	15,0	12,2	18,9
- andre produktionsomkostninger	4,3	4,5	6,5
- egen løn	17,7	17,4	19,5
Produktionsomkostninger i alt	53,6	48,8	67,5
Dækningsbidrag	3,5	0,3	6,3

Kilde: Statens Jordbrugsøkonomiske Institut, Gartneriregnskabsstatistik, 1980-82.

Variationen i omsætningen fra år til år er meget stor, hvilket blandt andet skyldes klimaets indflydelse på både produktionsresultatet og forbruget af planter. Det klart bedre resultat for 1982 skyldes hovedsagelig en forbedret prisudvikling.

4.2.3. Status.

4.2.3.1. Planteskolesektorens økonomiske situation.

Den økonomiske situation for planteskolesektoren er analyseret på baggrund af gartneriregnskabsstatistik 1982 fra Statens Jordbrugsøkonomiske Institut. Sammenholdt med gartnerierhvervet som helhed kan opstilles følgende:

1.000 kr. pr. bedrift	Gartneri 1982	
	Plante- skole	Gartneri i alt
Kapitalindsats ekskl, brugerbolig ¹⁾	775	778
Bruttoudbytte	599	702
Omkostninger i alt	456	582
- heraf driftsøkonomiske afskrivninger	31	59
- heraf lejet arbejdskraft	153	121
Bruttooverskud	143	119
Renter netto	- 66	- 87
Disponibel indkomst	142	103
Løbende opsparing	+ 37	- 5

Kilde: Statens Jordbrugsøkonomiske Institut.

Note 1: Primo 1982

Omsætningshastigheden er som for de fleste andre jordbrugssektorer lav (bruttoudbyttet mindre end kapitalindsatsen), hvilket skyldes den lange produktionstid. I forhold til gartneri ialt er udgifterne til lejet arbejdskraft noget større, idet disse udgør 34 pct. af de samlede omkostninger indenfor planteskole, medens tallet er 20 pct. for gartneri ialt. For så vidt angår erhvervsinvesteringerne var disse i 1982 5,5 pct. af bruttoudbyttet mod 9,5 pct. for gartneri ialt, hvilket forklarer en del af den mindre nettorenteudgift.

Specifikation af planteskolesektorens gartneriaktiver ses i tabel 15.

Tabel 15. Fordeling af kapitalindsatsen i planteskolesektoren samholdt med gartneri i alt pr. bedrift, ultimo 1982.

	Planteskole		Gartneri i alt	
	1.000 kr.	Pct.	1.000 kr.	Pct.
Fast ejendom ekskl, brugerbolig	623	76	593	74
Inventar	89	11	115	14
Lagerbeholdninger:				
- indkøbte	22	3	18	2
- hjemmeproducerede	80	10	69	9
Andet (husdyr)	1	-	5	1
Gartneriaktiver i alt	815	100	800	100

Kilde; Statens Jordbrugsøkonomiske Institut.

Af tabel 16 ses, at gæld i alt er blevet mindre, men gældsprocenten er steget. Forklaringen på disse modsat rettede tendenser må dels være faldende ejendomspriser med deraf følgende mindre muligheder for optagelse af lån, samt forskelligheder ved de valgte virksomheder i analysen hos Jordbrugsøkonomisk Institut i de to år. Den samlede gæld udgør ultimo 1982 71 pct. af gartneriaktiver i alt.

Tabel 16. Gældsstrukturen i planteskolesektoren primo 1980 og ultimo 1982.¹⁾

	Primo 1980		Ultimo 1982	
	1.000 kr.	Pct.	1.000 kr.	Pct.
Statslån	4,1	1	8,8	2
K-lån	3,4	1	4,8	1
Realkreditinstitut iøvrigt	259,1	43	224,2	39
Finanslån	37,0	6	33,9	6
Pengeinstitut iøvrigt	79,2	13	121,7	21
Varegæld	129,3	21	100,5	17
Anden gæld	95,0	15	81,2	14
Gæld i alt	607,1	100	575,1	100
Gældsprocent	36		40	

Kilde: Statens Jordbrugsøkonomiske Institut.

4.2.3.2. Planteskolesektorens strukturelle situation.

Planteskolesektoren udgøres af 675 virksomheder med et produktionsareal på 3.400 ha, svarende til en gennemsnitsstørrelse på 5 ha. Næsten halvdelen af det samlede antal planteskoler hører til den mellemstore gruppe med et produktionsareal på 10-50 ha, og de beslaglægger halvdelen af arealet. De store virksomheder udgør i antal kun ca. 5 pct., men råder over ca. 30 pct. af totalarealet. Det samlede væksthushusareal i planteskoler udgjorde i 1983 88.000 m², og der fandtes i 1981 192 ha containerplads på 426 virksomheder.

Kultursammensætningen er som følger: 20 pct. med forstplanter, 20 pct. med stedsegrønne nåletræer, 15 pct. med træagtige løvfældende planter, 15 pct. med hæk- og læplanter, roser og rosenrundstammer 10 pct. og andet på 20 pct. af arealet. Containerpladsarealet bruges primært til produktion af nåletræer, træagtige løvfældende planter samt stauder.

Beskæftigelsen. Planteskolerne beskæftiger ca. 1.450 heltidsbeskæftigede, men på grund af de store sæsonvariationer er antallet af beskæftigede personer væsentligt større.

Note 1: Værdierne for 1980 er af Statens Jordbrugsøkonomiske Institut omregnet til kontantværdier, medens 1982-værdierne er opgivet som kontantværdi i grundmaterialet.

4.2.4. Prognose.

Udviklingen for planteskolesektoren frem til 1990 er søgt belyst gennem udarbejdelse af prognoser. Udviklingen er dels beskrevet ved en "svag vækst"situation og en situation med stigende aktivitet indenfor især byggeriet af boliger med have.

Resultatet af prognoserne er vist i tabel 17 og viser ved "stærk vækst"situationen en forventning om en arealsnigning på 20 pct., medens der ved "svag vækst" forventes en mindre nedgang; i begge tilfælde forventes en tilsvarende ændring i produktionsværdien.

Forudsætningen for prognosen.

Prognosen er beregnet på heltidsplanteskoler ifølge Danmarks Statistiks definition med udeladelse af de mindste virksomheder. Afsætningsmulighederne på hjemmemarkedet er i "stærk vækst"-prognosen forventet moderat stigende, medens de i "svag vækst"-situationen er forventet uændrede. For eksportafsætningen forventes en opretholdelse af de nuværende forhold. Der er ikke forudsat produktivitetsstigninger i prognosen.

Afvikling grundet manglende rentabilitet er belyst på baggrund af Statens Jordbrugsøkonomiske Instituts analyse af spredningen i indkomstforholdene indenfor gartnerierhvervet. Afvikling grundet manglende generationsskifte er fastlagt til halvdelen af virksomhederne, hvor indehaveren er over 65 år i "svag vækst"-prognosen og en fjerdedel i "stærk vækst"-prognosen.

For så vidt angår nyetablering, forventes en lignende situation som gennem de seneste år med oprettelse af 24 virksomheder, som primært oprettes på tidligere landbrugsjord.

Tabel 17. Prognose over arealudvikling og produktionsværdi for
planteskolesektoren 1983-1990.

		Afvikling					
		1983	Mang- lende- renta- bilitet	Mang- lende genera- tions- skifte	Udvidelse eksist. plante- skoler	Nyeta- ble- ring	1990
Svag Vækst	Antal planteskoler	463	12	36		24	439
	Nettoareal i alt ^(ha)	2.840	100	220	60	150	2.730
	Produktions- værdi (mill. kr.)	488		-	-		448
Stærk vækst	Antal planteskoler	463	6	18		24	463
	Nettoareal i alt ^(ha)	2.840	50	110	517	150	3.347
	Produktions- værdi (mill. kr.)	488		-	-		559

4.3. Frugt og bær.

4.3.1. Udvikling fra 1977.

4.3.1.1. Ejendomme, arealer og struktur.

Antallet af ejendomme, hvorpå der dyrkes frugt og bær, er siden 1977 faldet med 1.200 og arealet med 1.340 ha. Denne udvikling har ført til, at gennemsnitsstørrelsen af frugt- og bærbedrifterne er steget fra 3,1 ha pr. bedrift til 4,3 ha.

Udviklingen er imidlertid forløbet meget forskelligt for de enkelte kulturer. For træfrugten er arealerne med æble, pære, blomme og sødkirsebær reduceret fra 7.550 ha til 4.800 ha, og antallet af ejendomme er næsten halveret. Derimod er arealet med surkirsebær fordoblet til 1.800 ha på stort set samme antal ejendomme. For buskfrugtens vedkommende er arealet stort set fordoblet med den største stigning for solbær og ribs, medens hindbærarealet ikke har haft helt den samme stigning. Jordbærarealet udviser en svag stigning, men er blevet koncentreret på væsentligt færre ejendomme.

Tabel 18. Ejendomme og arealer med frugt og bær.

	1977		1983 ¹⁾	
	Antal ejendomme ²⁾	Areal (ha)	Antal ejendomme ²⁾	Areal (ha)
Æble	1.481	6.313	823	4.125
Pære	775	770	428	431
Blomme	598	317	316	180
Surkirsebær	333	943	340	1.823
Sødkirsebær	152	164	110	103
Træfrugt i alt	-	8.507	-	6.662
Solbær	306	355	258	769
Ribs	136	61	90	105
Hindbær	287	87	180	101
Buskfrugt i alt	-	503	-	975
Jordbær	1.648	1.314	1.170	1.430
Andre frugt og bærarter	331	209	140	126
Frugt og bær i alt	3.362	10.533	2.160	9.193

Kilde; Danmarks Statistik. Landbrugsstatistik.

4.3.1.2. Nyetablering.

Registrering af nyetablering findes ikke, men efter oplysninger indsamlet blandt Dansk Erhvervsfrugtavls konsulenter har der ikke været nyetablering af træfrugtplantager på "bar mark" efter 1. januar 1977. Med samme kilde kan det anføres, at der i samme periode er gennemført 17 generationsskifter, 45 ejerskifter, og i 7 tilfælde har der været tilkøb af jord til frugt- og bærplantager.

Note 1: Fra 1983 omfatter tællingen kun bedrifter med mindst 5 ha dyrket areal samt mindre bedrifter, hvis produktion mindst svarer til produktionen fra 5 ha med byg. Omregning på 1982-tallene til de nye kriterier giver 2 pct. mindre areal.

Note 2: Sammentælling af kolonnen giver ikke samme resultat som ejendomme i alt, fordi der på de fleste ejendomme dyrkes mere end een art.

4.3.1.3. Produktion af frugt og bær.

Produktionen af frugt og bær er meget følsom overfor klimatiske påvirkninger og en direkte sammenligning af producerede mængder mellem enkeltår kan give et forkert billede af produktionsmulighederne. I tabel 19 er derfor - udover tallene for 1977 og 1983 - angivet gennemsnitstal for perioden.

For træfrugtens vedkommende ses en klar sammenhæng mellem den konstaterede reduktion af arealerne og høstudbyttet for alle produkter, bortset fra surkirsebær. Det skal dog bemærkes, at for så vidt angår æbler har der været dårlige produktionsbetingelser grundet klimatiske forhold de seneste 2-3 år; det eksisterende plantageareal skulle i normalår kunne producere ca. 60.000 tons. For bærrenes vedkommende viser høstresultaterne - især for solbærrene - klart den arealudvidelse, som er sket.

Tabel 19. Høstudbytte og produktionsværdi.

	Høstudbytte (tons)			Produktionsværdi (mill. kr.)		
	1977	1983	Gns. 1977-83	1977	1983	Gns. 1977-83
Æble	89.643	47.161	66.982	144,9	126,0	103,7
Pære	8.169	4.081	5.399	14,9	16,5	13,1
Blomme	1.998	930	1.232	5,0	5,9	5,0
Surkirsebær	4.593	8.422	6.096	21,8	40,1	34,0
Sødkirsebær	542	425	439	4,9		
Solbær	625	3.572	1.487	6,8	17,5	10,3
Ribs	315	430	292	1,5	2,0	1,3
Hindbær	227	224	221	2,5	3,2	2,8
Jordbær	7.256	9.615	8.583	59,9	86,1	71,8

Kilde: Danmarks Statistik. Landbrugsstatistik.

4.3.2. Årsager til den stedfundne udvikling.

4.3.2.1. Produktionstekniske årsager.

Sammenlignes de aktuelle arealer i 1983 med henholdsvis perspektivfremskrivningen og prognosen for 1985-arealerne, som blev udarbejdet i forbindelse med gartneribetænkningen i 1978, kan man konstatere, at

- for træfrugtens vedkommende er arealerne mindre end forventet (perspektivfremskrivning 7.400 ha, prognose 9.700 ha),
- for buskfrugten er perspektivfremskrivningens forventning om et reduceret areal (300 ha) gjort til skamme med en stigning, men dog ikke så kraftig som prognosens forventning om en meget kraftig vækst (2.300 ha),
- for jordbær var i begge tilfælde forventet et svagt fald (1.200 ha), men her har der været en svag stigning.

Grunden til ændringerne er blandt andet nye produktionsmetoder. Man planter nu 2.000 æbletræer eller mere pr. ha mod 6-800 tidligere, hvilket medfører et højere hektarudbytte. Samtidig er det årlige nyplantede areal indtil 1982 halveret til 50-60 ha; i 1983 blev der dog plantet 117 ha.,

For surkirsebær og for visse buskfrugtarter er der sket en lignende stigning i beplantningstæthed, men den lange; tid fra plantering til begyndende høst gør det endnu ikke muligt at se resultatet på høstudbytteopgørelserne.

Eet af incitamenterne til arealudvidelser har været fremkomsten af maskinelle høstmetoder til surkirsebær og solbær. En lignende udvikling forventes indenfor kort tid for hindbær og jordbær.

4.3.2.2. Afsætningsbetingelserne.

Forbruget af frisk frugt og bær, som kan dyrkes i Danmark, har i perioden 1977-83 ligget ret stabilt på omkring 120.000 tons om året incl. leverancer til forarbejdningsindustrien. Den største andel udgøres af æblerne, der tegner sig for 80-90.000 tons af totalforbruget. På grund af den faldende æbleproduktion har hjemmemarkedsandelen ligeledes været faldende.

Afsætningen af danske æbler sker dels til frisk konsum, dels til forarbejdningsindustrien og til eksport. Til forarbejdningsindustrien afsættes 30-40 pct. af høsten. Eksporten er blevet kraftigt reduceret i takt med den faldende produktion.

Surkirsebær er det eneste produkt, hvor produktionen overstiger hjemmemarkedsforbruget. Den største mængde afsættes til forarbejdningsindustrien, og eksporten af såvel friske som frosne bær er stigende.

Buskfrugten - solbær, ribs og hindbær - afsættes hovedsageligt (ca. 90 pct. af høsten) til forarbejdningsindustrien, hvis forbrug har været kraftigt stigende i perioden. Selv med stigende dansk produktion har det ikke været muligt at dække forarbejdningsindustriens behov, og der importeres en mængde svarende til det dobbelte af den danske produktion.

For jordbær har såvel produktionen som forbruget været stigende, men da importen ligeledes er steget, har der været basis for en stigende eksport af især frosne bær.

4.3.2.3. Frugtavlens driftsøkonomiske udvikling.

Frugtavlens økonomiske forhold har været meget varierende fra år til år, hvilket blandt andet skyldes de klimatiske påvirkninger.

Tabel 20. Dækningsbidrag for frugtavl (1.000 kr./ha).

	1977	1979	1981	1983
Nettosalg	25,8	13,8	28,2	44,2
- træer	0,3	0,3	0,2	0,1
- betalt løn	5,1	5,2	4,9	9,7
- andre produktionsomkostninger	3,4	3,0	5,6	8,8
- egen løn	7,0	7,7	10,2	13,5
Produktionsomkostninger i alt	15,8	16,2	20,9	32,1
Dækningsbidrag	10,0	- 2,4	7,3	12,1

Kilde: Gartnernes Regnskabsforening, Oversigt over frugtavlsøkonomien.

Tabel 20 viser den driftsøkonomiske udvikling for et udsnit på 20-30 frugtplantager fordelt over hele landet. Stigningen i netto-salget har ikke i alle år kunnet følge udviklingen i omkostningerne, hvilket specielt i 1979 har givet et yderst dårligt resultat. Dette skyldes meget lave priser på æbler det pågældende år som følge af stor høst i hele EF-området.

4.3.3. Status.

4.3.3.1. Frugt- og bærsektorens økonomiske situation.

Den økonomiske situation for frugt- og bærsektoren er anskueliggjort nedenfor på basis af Statens Jordbrugsøkonomiske Instituts Gartneriregnskabsstatistik 1982.

	Gartneri 1982	
	Frugt og bær	Gartneri i alt
Kapitalindsats ekskl. brugerbolig ¹⁾	698	778
Bruttoudbytte	272	702
Omkostninger i alt	209	582
- heraf		
driftsøkonomiske afskrivninger	24	59
- heraf lejet arbejdskraft	58	121
- heraf salgsafgifter	16	58
Bruttooverskud	64	119
Renter netto	- 50	- 87
Disponibel indkomst	106	103
Løbende opsparing	5	- 5

Kilde; Statens Jordbrugsøkonomiske Institut.

Det ses, at kapitalindsatsen er næsten på højde med gartneri i alt, men omsætningshastigheden er ekstremt lav, hvilket især skyldes den lange produktionstid inden for denne sektor. De driftsøkonomiske afskrivninger er kun omkring halvdelen af beløbet indenfor gartneri i alt, hvilket skyldes de senere års manglende økonomiske muligheder for investeringer i nyplantning og driftsbygninger. Erhvervsinvesteringerne udgjorde i 1982 16.300 kr. i gennemsnit pr. virksomhed. På trods af et bruttooverskud væsentligt lavere end i gartneri i alt, bliver den disponible indkomst større, hvilket skyldes stor indtægt fra arbejde udenfor bedriften.

Specifikation af gartneriaktiverne ses i tabel 21 og af frugt- og bærsektorens gældssammensætning i tabel 22.

Note 1: Primo 1982.

Tabel 21. Fordeling af kapitalindsatsen i frugt- og bærsektoren sammenholdt med gartneri i alt pr. bedrift, ultimo 1982.

	Frugt og bær		Gartneri i alt	
	1.000 kr.	Pct.	1.000 kr.	Pct.
Fast ejendom ekskl, brugerbolig	589	84	593	74
Inventar	75	11	115	14
Lagerbeholdninger:				
- indkøbte	4	1	18	2
- hjemmeproducerede	26	3	69	9
Andet (husdyr blandt andet)	4	1	5	1
Gartneriaktiver i alt	698	100	800	100

Kilde: Statens Jordbrugsøkonomiske Institut.

Af tabel 21 ses, at den faste ejendom ekskl, brugerboligen for frugt- og bærsektoren med 589.000 kr. udgør 84 pct. af gartneriaktiverne. Det kan i den forbindelse anføres, at værdien af permanente beplantninger udgør 177.000 kr. svarende til 25 pct. af gartneriaktiver i alt.

Tabel 22. Gældsstrukturen i frugt- og bærsektoren primo 1980 og ultimo 1982 1).

	Primo 1980		Ultimo 1982	
	1.000 kr.	Pct.	1.000 kr.	Pct.
Statslån	15,5	5	6,5	1
K-lån	-	-	8,3	1
Realkreditinstitut i øvrigt	149,3	44	270,8	56
Finanslån	8,4	3	5,5	1
Pengeinstitut i øvrigt	70,2	21	86,4	18
Varegæld	22,1	6	39,9	8
Anden gæld	70,9	21	71,0	15
Gæld i alt	336,4	100	481,4	100
Gældsprocent	28, 5		38, 5	

Kilde: Statens Jordbrugsøkonomiske Institut.

Af tabel 22 ses, at gælden totalt set er vokset med 145.000 kr., hvilket har bevirket en stigning i gældsprocenten på 10, og at den

Note 1: Værdierne for 1980 er af Statens Jordbrugsøkonomiske Institut omregnet til kontantværdier, medens 1982-værdierne er opgivet som kontantværdier i grundmaterialet.

væsentligste ændring er fremkommet ved optagelse af lån i Realkreditinstitutterne. Gælden udgør ultimo 1982 69 pct. af gartneriaktiver i alt.

4.3.3.2. Frugt- og bærsektorens strukturelle situation.

Frugt- og bærsektoren består i dag af godt 2.000 bedrifter med et totalareal på godt 9.000 ha.

For sten- og buskfrugtens vedkommende er produktionsapparatet rimelig godt, idet der er sket en del nyplantninger gennem de seneste år, men for æblernes vedkommende må produktionsapparatet karakteriseres som værende for gammelt. Med en maksimal kulturperiode på 20 år bør den aldersmæssige fordeling af træerne være 25 pct. i hver 5-års gruppe. Frugttræstællingen i 1982 har vist, at 46 pct. af de danske æbletræer er 15 år eller mere, hvad der betyder en nedadgående høst i de kommende år - en tendens som kun kan rettes ved forøgede nyplantninger.

For stenfrugtens vedkommende er specielt surkirsebær af betydning, og her må på grund af store nyplantninger de seneste år forventes en kraftigt stigende produktion i de nærmeste år.

Det er væsentligt for fremtidige nyplantninger, at plantematerialet er af bedste kvalitet. Sikkerhed for dette kan opnås ved en plombering og varemærkning, der sikrer herkomsten af frugtbuske og såvel grundstamme som podemateriale ved frugttræer.

4.3.4. Prognoser.

4.3.4.1. Prognose for æbler.

Til betænkningen i 1978 udarbejdedes et omfattende materiale, der beskrev den fremtidige produktion af æbler under forskellige forudsætninger. Det skønnedes, at det ville være muligt at afsætte 80-90.000 tons, dels til hjemmemarkedet, dels til eksport (10-20 pct.). Een af forudsætningerne var, at man gennemførte et ændret sortsvalg tilpasset det danske klima og den danske forbrugers smag og ønsker samtidig med, at det var forudset, at forarbejdningsindustrien kunne aftage 40.000 tons årligt.

Udviklingen siden 1977 har vist, at produktionen ikke har kunnet holdes på 80-90.000 tons, blandt andet fordi arealerne i 1983 kun er 65 pct. af arealet i 1977, men det menes stadig, at der skulle være gode afsætningsmuligheder for en produktion af den nævnte størrelse.

Med udgangspunkt i situationen i 1983 er lavet en ny prognose, hvor der er anvendt genplantningsprocenter på henholdsvis 30 og 50. Der er forudsat anvendelse af tætplantningssystemer, hvis merydelse i forhold til de gamle plantningssystemer er sat til henholdsvis 50 og 75 pct. Produktivitetsstigningen er skønnet til 1,5 pct. årligt.

Prognosen, som er anført i tabel 23, viser, at det i 1992 vil være muligt at fastholde en produktion på 70-80.000 tons på et areal 10 pct. mindre end i dag. Fortsættes fremskrivningen til år 1997, fås en produktion på 60-90.000 tons med et næsten halveret areal med 50 pct. genplantning. Der er dog her betydelig metodeusikkerhed.

Tabel 23. Prognose for æbleproduktionen.

Genplantningsprocent	30		50	
Merydelse for tætplantning	50	75	50	75
Areal 1992 (ha)	3.744	3.744	4.155	4.155
Produktion 1992 (tons)	68.200	73.500	72.200	78.000

4.3.4.2. Prognose for anden frugt og bær.

For at få et udtryk for den fremtidige produktion af anden frugt og bær er der for surkirsebær, solbær, ribs og hindbær lavet en prognose for de forventede arealer og produktionen. Man har taget udgangspunkt i udbytteprofiler baseret på forsøg fra Statens forsøgsvirksomhed i plantekultur samt udbytteprofiler konstrueret på basis af oplysninger fra Danmarks Statistik. For arealerne er der kalkuleret med samme nyplantninger som i perioden 1978-83 og med rydningsprocenter i forhold til følgende optimale dyrkningsperioder: surkirsebær 20 år, solbær og ribs 9 år og hindbær 7 år.

Tabel 24. Prognose for anden frugt og bær.

	Årlig areal- forøgelse 1978-83	1983		1990	
	ha	Areal ha	Produktion tons	Areal ha	Produktion tons
Surkirsebær	140	1.823	8.422	2.118	15.400
Solbær	80	769	3.572	785	4.500
Ribs	12	105	482	112	550
Hindbær	12	101	225	110	560

Af tabel 24 fremgår, at der især for surkirsebær kan blive tale om en voldsom produktionsstigning, men det skal her tages i betragtning, at der allerede på indeværende tidspunkt er plantet store arealer, som endnu ikke er i fuld bæring.

Når der for stort set alle kulturerne er stor forskel mellem gennemsnitsudbytterne i 1983 og i 1990, skyldes dette, at man ved en konsekvent udskiftning, når planterne er over den mest produktive alder, får en større produktion, og der er samtidig kalkuleret med tættere plantning end i mange af de bestående plantninger i dag.

4.4. Frilandsgrønsager.

4.4.1. Udvikling siden 1977.

4.4.1.1. Ejendomme, arealer og struktur.

Frilandsgrønsager dyrkes dels på rene frilandsgrønsagsbedrifter, dels på landbrugsbedrifter med grønsager som specialkultur, og endelig på blandede gartneribedrifter.

Tabel 25. Ejendomme og arealer med frilandsgrønsager.

	Ejendomme, antal	Areal, ha	Ha pr. ejendom
1977	3.709	11.874	3,2
1983 ¹⁾	2.793	13.983	5,0

Kilde; Danmarks Statistik, Landbrugsstatistik.

Note 1: Fra 1983 omfatter Danmarks Statistiks tælling bedrifter med mindst 5 ha dyrket areal, samt mindre bedrifter hvis produktion mindst svarer til produktionen fra 5 ha med byg. Ændring af udvælgelseskriteriet har imidlertid kun betydet udeladelse af mindre end 0,5 pct. af arealet.

Som det fremgår af tabel 25, er produktionen blevet koncentreret på færre ejendomme med et noget større areal pr. ejendom. Sammenholdes dyrkningsarealet med, hvad der var forventet i prognosen og perspektivfremskrivningen, som blev udarbejdet til Gartneribetænkningen i 1978, viser det sig, at totalarealerne i 1983 er henholdsvis 900 og 2.200 ha større end forventet. Arealerne med grønsager til konsum og nicheprodukter er dog mindre end forventet, medens arealerne til forarbejdningsindustrien er væsentligt større end ventet, hvilket især skyldes udviklingen for ærter.

4.4.1.2. Produktion af frilandsgrønsager.

Af tabel 26 ses, at de der anførte grønsagsarter i 1977 beslaglagde 77 pct. af det totale grønsagsareal, men i 1983 90 pct. Som det fremgår af tabellen, er der sket en reduktion i produktionen af de fleste grovere grønsager som hvid- og spidskål, porre, og selleri.

Kun for løg har der været stigende produktion, især som følge af gode afsætningsmuligheder til forarbejdningsindustrien. Arealet med og produktionen af finere grønsager har været stigende. Dette gælder ikke mindst salat, hvor produktionen i 1977 hovedsagelig var almindelig hovedsalat. I 1983 udgjorde hovedsalat kun ca. 10 pct., medens Icebergsalat udgjorde omkring 90 pct. af produktionen. For Kinakål gælder, at denne kultur stort set ikke fandtes i 1977, men i 1983 beslaglagde 237 ha.

Ærter til konserver udgør et kapitel for sig, idet denne kultur fra i 1977 at beslaglægge 30 pct. af frilandsgrønsagsarealet i 1983 beslaglagde mere end halvdelen af totalarealet. Denne fordobling af arealet har kun været mulig gennem den rationalisering, som er sket indenfor forarbejdningsindustrien.

Produktionsværdien for frilandsgrønsager er steget fra 235 mill. kr. i 1977 til 383 mill. kr. i 1983.

Tabel 26. Areal og produktion af udvalgte grønsagsarter.

	Areal (ha)		Produktion (tons)	
	1977	1983	1977	1983 ¹⁾
Hvidkål og spidskål	967	745	35.300	22.336
Blomkål	790	866	11.796	10.209
Porre	609	443	9.839	6.180
Knoldselleri	308	185	6.739	3.632
Rødbede	244	240	11.394	9.134
Gulerod	1.575	1.232	61.637	58.053
Løg	1.007	1.097	26.574	27.263
Salat	113	186	1.545	3.513
Kinakål	-	237	-	4.567
Ærter til konserver	3.507	7.306	16.170	31.320

Kilde; Danmarks Statistik, Landbrugsstatistik.

4.4.2. Årsager til den stedfundne udvikling.

Især for grønsager til forarbejdningsindustrien har en mere intensiv anvendelse af mekaniseret høst været medvirkende til arealforøgelserne, samtidig med at mekaniseringen har begrænset tilbagegangen for andre produkter. Desuden har kendskab til nye kulturer fremmet produktionen af et produkt som Kinakål.

4.4.2.1. Afsætningsmæssige årsager.

Størstedelen af de danskproducerede grønsager afsættes på hjemmemarkedet, hvor disse produkter har en markedsandel på 80-90 pct. Udover afsætning til hjemmemarkedet foregår der løbende en mindre eksport, især til de nordiske lande. Denne eksport udgjorde i 1983 ca. 55 mill. kr.

Importen af grønsager, som kan dyrkes på friland i Danmark og dermed er i direkte konkurrence med de danske produkter, beløb sig i 1983 til 140 mill. kr. Den største del af importen foregår udenfor den danske produktionssæson, men den import, som sker i produktionssæsonen, er oftest til priser, der er pristrykkende for danske varer.

Note 1: Produktionen i 1983 var grundet klimatiske forhold 10-20 pct. under normalhøst.

4.4.2.2. Den driftsøkonomiske udvikling for frilandsgrønsager.

Tabel 27. Dækningsbidrag for frilandsgrønsager (1.000 kr./ha)¹).

	1980	1981	1982
Omsætning	24,2	30,0	30,5
- vareforbrug	6,1	7,5	7,2
- betalt løn	4,7	6,4	6,1
- andre produktionsomkostninger	2,5	3,2	3,1
- egen løn	12,4	10,4	9,5
Produktionsomkostninger i alt	25,7	27,5	25,9
Dækningsbidrag	- 1,5	2,5	4,6

Kilde; Statens Jordbrugsøkonomiske Institut, Gartneriregnskabsstatistik, 1980-82.

Eneste kilde til belysning af den driftsøkonomiske udvikling inden for sektoren er Statens Jordbrugsøkonomiske Instituts Gartneriregnskabsstatistik, som er blevet udarbejdet siden 1980.

Dækningsbidraget pr. ha, som fremgår af tabel 27, udviser en stigning i den betragtede periode, men er selv i 1982 for lav til at kunne give producenterne en rimelig indkomst. Til belysning af posten "egen løn", som er den beregnede løn til familiens arbejdsindsats, kan anføres, at arbejdsindsatsen i 1980 udgjorde næsten 2.200 timer og i 1981 og 1982 ca. 1.700 timer.

4.4.3. Status.

4.4.3.1. Frilandsgrønsagssektorens økonomiske situation.

Den økonomiske situation for frilandssektoren - udarbejdet på basis af Gartneriregnskabsstatistik 1982 er vist nedenfor:

Note 1: Eksklusiv ærter til konserver.

1.000 kr. pr. bedrift	Gartneri 1982 ¹⁾	
	Frilands- grønsager	Gartneri ialt
2)		
Kapitalindsats ekskl, brugerbolig	460	778
Bruttoudbytte	348	702
Omkostninger i alt	245	582
- heraf driftsøkonomiske afskrivninger	24	59
- heraf lejet arbejdskraft	69	121
Bruttooverskud	103	119
Renter netto	- 61	- 87
Disponibel indkomst	92	103
Løbende opsparing	6	5

Kilde: Statens Jordbrugsøkonomiske Institut.

Omsætningshastigheden er lav og af nogenlunde samme størrelse som for planteskolesektoren. De driftsøkonomiske afskrivninger er omkring halvdelen af beløbet for gartneri i alt og er af samme størrelse som for frugt- og bærsektoren med en væsentlig højere kapitalindsats. Det kan tydes derhen, at der er investeret ret kraftigt gennem de seneste år, hvad den relativt høje nettorenteudgift også bekræfter.

Såvel kapitalindsatsen som den disponible indkomst er den laveste indenfor alle fem analyserede sektorer, og at der bliver en positiv løbende opsparing, skyldes et gennemsnitligt privatforbrug på kun 86.000 kr. Nettorenteudgiften forekommer høj, når der tages hensyn til kapitalindsatsen.

Specifikation af gartneriaktiverne ses i tabel 28, og det fremgår heraf, at inventar udgør en forholdsmæssig større andel af kapitalindsatsen i frilandsgrønsagssektoren end ved gartneri i alt, og at lagerbeholdningerne er mindre end i gartneri i alt.

Note 1: Eksklusiv virksomheder med ærter til konserver.

Note 2: Primo 1982.

Tabel 28. Fordeling af kapitalindsatsen i frilandsgrønsagssektoren sammenholdt med gartneri i alt pr. bedrift ultimo 1982

	Frilandsgrønsager		Gartneri i alt	
	1.000 kr.	Pct.	1.000 kr.	Pct.
Fast ejendom ekskl, brugerbolig	345	70	593	74
Inventar	96	19	115	14
Lagerbeholdninger:				
- indkøbte	7	1	18	2
- hjemmeproducerede	37	8	69	9
Andet (blandt andet husdyr)	10	2	5	1
Gartneriaktiver i alt	495	100	800	100

Kilde; Statens Jordbrugsøkonomiske Institut.

Af tabel 29 fremgår gældsstrukturen i frilandsgrønsagssektoren primo 1980 og ultimo 1982. Som det fremgår, er der sket en forøgelse af gælden med 150.000 kr. pr. bedrift, hvilket har forøget gældsprocenten med næsten 23 pct. Gældsstrukturen er stort set uændret, og gæld i alt udgør ultimo 1982 91 pct. af gartneriaktiverne. Erhvervsinvesteringerne udgjorde i 1982 41.600 kr. pr. bedrift.

Tabel 29. Gældsstrukturen i frilandsgrønsagssektoren primo 1980 og ultimo 1982 (pr. bedrift)^{2) 3)}

	Primo 1980		Ultimo 1982	
	1.000 kr.	Pct.	1.000 kr.	Pct.
Statslån	9,8	3	13,5	3
K-lån	-		7,4	2
Realkreditinstitut i øvrigt	140,5	48	202,1	45
Finanslån	16,9	6	25,1	5
Pengeinstitut i øvrigt	50,9	18	88,6	20
Varegæld	32,4	11	38,4	8
Anden gæld	41,9	14	74,8	17
Gæld i alt	292,4	100	449,9	100
Gældsprocent		32,7		55,1

Kilde; Statens Jordbrugsøkonomiske Institut.

Note 1: Eksklusiv virksomheder med ærter til konserver.

Note 2: Eksklusiv virksomheder med ærter til konserver.

Note 3: Værdierne for 1980 er af Statens Jordbrugsøkonomiske Institut omregnet til kontantværdi, medens 1982-værdierne er opgivet som kontantværdi i grundmaterialet.

4.4.3.2. Frilandsgrønsagssektorens strukturelle; situation.

Frilandsgrønsager dyrkedes i 1983 på 2.800 ejendomme med et gennemsnitligt areal på 5 ha. Sektoren er karakteristisk ved, at produktionen i overvejende grad foregår på landbrugsbedrifter, idet kun ca. 1.000 bedrifter kan karakteriseres som egentlige gartneri- eller specialafgrødebedrifter.

De mange landbrugsbedrifter, hvor der dyrkes grønsager, betyder, at produktionen er spredt på mange mindre arealer, idet kun ca. 1/3 af virksomhederne med grønsager har mellem 5 og 50 ha med grønsager, kun ganske få har mere end 50 ha.

4.5. Samfundsgivne vilkår for primærproduktionen, 1977-1983.

4.5.1. Finansierings- og belåningsmuligheder.

I gartneribetænkningen fra 1978 blev det anført, at væksthussektorens finansieringsforhold på væsentlige punkter adskiller sig fra landbrugets, idet jord og bolig i reglen udgør en mindre andel af ejendomsværdien, og gældsprocenten er ofte højere end på landbrugs-ejendomme. For så vidt angår investeringer på bestående ejendomme konstateredes, at der var finansieringsproblemer i en række situationer. Ved investering i nye gartnerier på "bar mark" konstateredes, at det kun i få situationer ville være muligt for unge at opnå de fornødne lån til etablering af et i øvrigt rentabelt produktionsapparat.

For frilandssektoren konstateredes, at finansieringsproblemerne for grønsagsbedrifter var stort set identiske med de for landbruget gældende, medens bedrifter med frugt og bær havde særlige problemer på grund af den lange periode fra planlægning til fuld ydelse.

For at lette erhvervets finansieringsproblemer blev kriterierne for optagelse af K-lån ændret flere gange. Fra 1983 til K-låneordningen ophørte: 31. december 1984 var overgrænsen for lån 1 raill. kr., - for væksthushgartneri 1,2 mill. kr., såfremt mindst 0,2

mill. kr. blev anvendt til finansiering af energibesparende foranstaltninger.

Disse ændringer sammenholdt med renteutviklingen gjorde i perioden 1978-82 K-lån til en attraktiv låneform, som fik stor betydning. Det fra 1982 faldende internationale renteniveau havde til følge, at ordningen mistede noget af sin betydning, idet K-lånerenten ikke fulgte faldet i den almindelige rente.

Udover ændringerne i K-låneordningen er der i perioden 1978-83 blevet gennemført en række støtteordninger for at afhjælpe især væksthushusgartneriets problemer med finansiering af nødvendige investeringer til omstilling, rationalisering og ikke mindst energibesparende foranstaltninger til imødegåelse af den stadigt stigende konkurrence på afsætningsmarkederne.

De indførte støtteforanstaltninger har dog ikke været i stand til at eliminere de i afsnit 5.3 behandlede finansieringsvanskeligheder.

4.5.2. Beskatning, afskrivninger, indkomstudligning m.m.

I Gartneribetænkningen fra 1978 behandlede en række spørgsmål vedrørende beskatning, afskrivning m.m., og § 2-udvalget anbefalede, at en række forhold blev gjort til genstand for overvejelse.

Disse forhold vedrørte bl.a. ændring af reglerne for beskatning, genvundne afskrivninger på væksthuse, ændring af afskrivningsreglerne for træ- og buskfrugtplantager samt ændring af indkomstbeskatningsreglerne, så der gives mulighed for indkomstudjævning m.m.

For så vidt angår beskatning af genvundne afskrivninger er der i 1982 gennemført en ny afskrivningslov, som indfører afskrivning på et indekseret grundlag.

Problemet er nærmere behandlet i kapitel 5, hvorfor det her kun skal nævnes, at beskatningen af genvundne afskrivninger indtil

1982 har vanskeliggjort generationsskiftet indenfor væksthushavneriet. Efter ændringen af afskrivningsloven i 1982 vil beskattningen af genvundne afskrivninger for aktiver anskaffet efter 1. januar 1982 ikke udgøre noget problem, såfremt afskrivningerne følger den fysiske forringelse. Foretages der yderligere afskrivninger - i lyset af afskrivningslovens erhvervs- og investeringsfremmesynspunkt - medfører indekseringen øgede problemer. For aktiver anskaffet før den 1. januar 1982, hvilket bl.a. er næsten alle væksthuse, sker beskattningen efter de gamle beregningsregler med de problemer, som dette medfører i form af udskydelse af generationsskifte.

Træ- og buskfrugtplantager kan i henhold til gældende regler ikke gøres til genstand for afskrivninger til trods for, at plantagerne er grundlag for produktion og dermed skattepligtig indkomst. Emnet er nærmere behandlet i kapitel 5. Her skal blot nævnes, at denne mangel på mulighed for afskrivning på et produktionsapparat i erhvervet anses for medvirkende til, at der ikke er sket den ønskelige fornyelse og tilpasning indenfor frugtavlen. Som en anden medvirkende faktor kan nævnes, at det ved kulturskift fra f.eks. æbler til kirsebær ikke er tilladt at fratrække udgifter til træer/buske i indkomstopgørelsen, hvorimod dette er tilladt ved genplantning med samme type frugt.

Indkomstudjævning gennem oprettelse af konjunkturudligningsfonds eller overgang til virksomhedsbeskattning ville i gartneri- og frugtavlserhvervet med de meget svingende indkomstforhold fra år til år kunne medvirke til et mere jævnt indkomst- og dermed beskatningsniveau.

Såfremt erhvervets udøvere ikke i tilstrækkeligt omfang kan udnytte de muligheder, der findes for indkomstudjævning gennem varierende af skrivning satsler, indskud i investeringsfonds og reguleringer af varelagre, bevirker de nuværende indkomstbeskatningsregler, at der i gode år kan påregnes en beskattning på mere end 70 pct. uden mulighed for udligning i efterfølgende dårlige år. Erhvervets konjunkturfølsomhed bevirker derfor, at mange har investeret meget forsigtigt eller undladt at investere.

I forbindelse med varelagernedskrivninger for frugtavlere er der stor forskel på, om man har eget lager eller er medlem af et fælleslager. Har man eget lager, beregnes nedskrivningsgrundlaget ved at reducere lagerværdien med 15 pct., medens der på fælleslagrene sker en reduktion i lagerværdien med et af Statsskattedirektoratet fastsat beløb pr. kg (31.12.1983 0,75 kr./kg). I begge tilfælde kan der nedskrives med op til 30 pct., men de forskellige beregningsmetoder for nedskrivningsgrundlaget kan - afhængig af prisniveauet - give store forskelle i de aktuelle lagernedskrivninger.

Formuebeskatning. På grund af strukturudviklingen (færre og større bedrifter) er formuebeskatningen blevet en stigende belastning for erhvervet. For store virksomheder med en lav gældsprocent kan formueskatten på grund af ugunstige konjunkturer i visse år overstige indtjeningen. Problemet er dog i nogen grad formindsket ved indførelse af nedslagsreglen for formueskattepligtige erhvervsaktiver.

Nedslagsprocenten udgør fra og med skatteåret 1983 30 procent af den skattepligtige erhvervsformue.

Arveafgift. Den gældende arveafgiftsskala stammer fra 1972, og skalaen er fast. Dette betyder, at flere og flere arvelodder beløbsmæssigt kommer til at overstige skalaens højeste trin. I realiteten stiger arveafgiften således med pristallet og belaster dermed i stigende grad virksomhedsoverdragelse ved dødsfald.

Jobskabelse og offentlig produktion.

Loven om ekstraordinære beskæftigelsesfremmende foranstaltninger fra 1980 og den senere jobskabelseslov fra 1982 medførte, at der flere steder i landet blev etableret gartnerivirksomheder som beskæftigelsesprojekter.

Erhvervet udtrykte modstand mod offentlig produktion af gartneriprodukter, idet man følte, at erhvervet var truet af denne produktion. Dette skyldes ikke mindst, at antallet af beskæftigelsesprojekter ifølge erhvervets egen statistik udviklede sig fra under 20 i 1981 til ca. 100 i 1983.

For at imødegå de skadelige virkninger af konkurrencen fra beskæftigelsesprojekterne har erhvervet taget initiativ til udgivelse af et idékatalog med en liste over kulturer, der kan produceres på beskæftigelsesprojekterne uden nævneværdige skadevirkninger. Desuden er der i samarbejde med afsætningsorganisationerne udarbejdet faste rammer og retningslinier for afsætningen af den offentlige produktion.

Landbrugsloven.

§ 2-udvalget foreslog i Gartneribetænkningen fra 1978, at der blev givet mulighed for indførelse af selskabseje i væksthushartnerier, champignongartnerier og planteskoler. Landbrugsministeriet har derefter gennemført en praksis, som via dispensation fra landbrugsloven gør overgang til selskabseje mulig. Denne dispensationspraksis har dog ikke indtil videre ført til et større antal virksomhedsomdannelser. Dette skyldes skattemæssige forhold, som først medio 1983 blev ændret med lov om skattefri virksomhedsdannelse.

4.5.3. Støtteordninger.

Ordningerne, som gartneriet har kunnet udnytte, kan opdeles i fire kategorier: 1) strukturordninger, 2) krisestøtte for jordbruget, 3) særlig gartneristøtte og 4) energiordninger. Oversigt over gartneriets anvendelse af ordningerne findes i tabel 30.

1. Strukturordninger omfatter moderniseringsloven, lån til yngre jordbrugere, tilskud til vikarordninger, efteruddannelse samt dræning og vanding.

Af disse støtteordninger har moderniseringsloven haft en væsentlig kvalitativ og kvantitativ effekt i væksthushartneriet. Næsten 20 pct. af virksomhederne har fået godkendt en udviklingsplan, og investeringsbeløbene viser sektorens kapitalkrævende struktur med et gennemsnit på 661.000 kr. mod 432.000 kr. i landbruget. Indenfor området frugt og bær har der siden 1977 være 4-5 ansøgere med samlede investeringer på 2 mill. kr., og indenfor frilandsgrønsagsektoren er der givet støtte til 28 investeringer på ialt 18,4 mill.

kr. Fra 1982 ændredes beregningsgrundlaget fra 2 til 3 heltidsbeskæftigede pr. bedrift indenfor væksthusektoren; en ændring som havde været ønsket af erhvervet siden ordningens start.

Der kan søges moderniseringsstøtte til ejendomme i selskabseje eller -drift, når det er førstegangsansøgninger, men allerede bevilgede tilskud kan ikke overføres ved overgang til selskabseje.

Kombineret med optagelse af lån til yngre jordbrugere har moderniseringsloven lettet generationsskifteproblemerne for eksisterende gartneribedrifter. Et tilsvarende støtteelement findes ikke for etablering på "bar mark".

For de øvrige strukturordninger gælder, at de har haft begrænset betydning for væksthugartneriet, men for frilandsgartneriet har især tilskud til dræning og vanding haft en vis betydning. Loven om tilskud til efteruddannelse blev ikraftsat i 1983, og der har vist sig en del interesse for ordningen.

2. Krisestøtte for jordbruget omfatter gældssaneringsloven, rentetilskudsloven og lov om negativ indkomstskat.

Ordningerne er alle skabt for at afhjælpe jordbrugserhvervenes stærkt forøgede renteudgifter i slutningen af 70'erne og begyndelsen af 80'erne. Trods en højere gældsprocent og større rentebelastning end i landbruget har gartneriets anvendelse af gældssaneringsloven og rentetilskudsloven været begrænset. Årsagen til dette synes at være, at en stor del af specielt væksthugartneriets investeringer er i driftsinventar, som ikke blev inddraget under rentetilskudslovens tilskudsgrundlag eller var omfattet af gældssaneringslovens adgangskriterium, som var væsentlige investeringer i driftsbygninger.

Loven om negativ indkomstskat har haft virkning for skatteårene 1981 og 1982. I 1982 udbetaltes ca. 923 mill. kr. (for skatteåret 1981). På baggrund af oplysninger i Statens Jordbrugsøkonomiske Instituts gartneriregnskabsstatistik 1982 kan det beregnes, at 17,8 mill. kr. svarende til ca. 2 pct. gik til gartnerierhvervet.

Den omtrentlige fordeling på sektorerne var: Væksthusgartneri, potteplanter 7,8 raill. kr., grønsager friland 2,4 mill. kr., planteskole 0,3 mill. kr., frugt og bær 1,0 mill. kr. og andet 6,3 mill. kr.

3. Særlig gartneristøtte omfatter statsgaranti og rentetilskud for lån til oliebesparende foranstaltninger i væksthushusholdninger (1974), statsgaranti for driftslån til væksthushusholdninger (1975), statsgaranti for lån og rentetilskud til energibesparende foranstaltninger i væksthushusholdninger (1981), statsgaranti for lån og rentetilskud til likviditetslettelse m.m. i væksthushusholdninger (1981) Stige-garantien, udlånslovens anvendelse; til etablering af gartnerikolonier, samt støtteordningen for frugtavlere.

Som det fremgår af teksten til de forskellige ordninger, har der for de fire førstnævnte været tale om ordninger, hvor der blev givet statsgaranti for optagne lån til energibesparende foranstaltninger samt til driftslån til omstilling, likviditetslettelse m.m. Desuden blev der til de tre af ordningerne knyttet et rentetilskud.

De to ordninger fra 1981 blev indført for at begrænse virkningen af den hollandske subsidiering af gasprisen, og ordningen med statsgaranti og rentetilskud sikrede fuld finansiering af investeringer i energibesparende foranstaltninger i væksthushusholdneriet.

Udnyttelsen af ordningerne har været meget varierende, idet rammebevillingerne for 1974-ordningen til oliebesparende foranstaltninger og 1981-ordningen til likviditetslettelse på henholdsvis 100 mill. kr. og 125 mill. kr. stort set er udnyttet, medens de to andre ordninger kun har været benyttet i meget begrænset omfang. At især 1981-ordningen fik en meget begrænset anvendelse skyldes flere forhold. Dels var mange energibesparende foranstaltninger allerede gennemført, og dels var det vanskeligt for de økonomisk dårligst funderede virksomheder at opfylde ordningens krav til den

Tabel 30. Gartneri- og frugtavlserhvervets anvendelse af støtteordninger.

	Gartneri- Antal sager	Statsgaranti/-lån mi II . kr.		Tilskud ¹⁾ ml II . kr.		Bemærkninger
		Ramme- beløb	Optagne lån	Sam- let til- skud	Gart- neri- til- skud	
1. Modernisering af jordbrugs- bedrifter	681			1.357	98	1974-1983. Gartneritil- skud baseret på skøn.
2. Udlån til yngre jordbrugere	300		48	ca. 160	6	1976 - august 1984.
3. Statsgaranti og rentetilskud til visse landmænd (gældssæ- neringsordningen)	225	4.500	110		22	Skøn foretaget af DEG. Ikke muligt i admini- strationen at sondre mellem landbrug og gartneri.
- § 8a. "Sølvbryllupstilskud"	25				0,3	
4. Tilskud til nedbringelse af jordbrugserhvervenes rente- udgifter (Rentetilskudsord- ningen)	427			1.371	33,4	
5. Rentesæneringsordningen	570			2.550	62	Beløbet på 2.550 ml II. kr. udgør totalrammen for tilskud.
6. Negativ Indkomst	200					Virkningen for erhver- vet beregnet til en li- kvildtetslettelse på 17,8 ml II. kr. i 1982.
7. Statsgaranti for lån til ejere og brugere af vækst- husgartnerler (1974)	ca. 1.570	100	ca. 100			
8. Statsgaranti for driftslån til væksthushusholdninger m.v.	30	100	4,7			
9. Statsgaranti for lån og ren- tetilskud til energibespa- rende foranstaltninger i væksthushusholdninger (1981)	9	125	4,1	19	0,6	Beløbet på 19 ml II. kr. udgør totalrammen for tilskud.
10. Statsgaranti for lån og ren- tetilskud til likviditets- lettelse m.m. i væksthushushold- gartnerler (1981)	838	125	107,4	19	16,1	Beløbet på 19 mlll. kr. udgør totalrammen for tilskud.
11. Støttegarantien	48	13	13			
12. Statens fremskaffelse af jord og udlån til jord- brugsmæssige formål m.m. - kolonier	13	24	0,4			Si 3 og 4 i 1982-83 Urealiserede projekter Århus/Kolding
13. Støtteordning for frugtavlere	93	40	11,1	6	1,7	6 ml II. kr. er total- rammen for tilskud.
14. Statstilskud til energibe- sparende foranstaltninger vedr. bygninger (Bollgmi- nisteriet)	175				5,5	Delvist skøn DEG
15. Procesenergitilskud	500			430	35	Skøn DEG

Kilde: Internt materiale, Landbrugsministeriet samt DEG hvor anført.

Note 1: I ordningerne med statsgaranti er det reelle tilskud til gartneri større end det angiv-
ne, I det omfang statsgarantien er blevet effektiv.

sikkerhedsmæssige placering indenfor handelsværdien. Handelsværdien blev fastsat på basis af en nylig foretagen realkreditinstitutvurdering eller sidste offentlige vurdering.

Stige-garantien gav gennem statsgaranti for lån mulighed for, at ca. 50 hidtil olieopvarmede gartnerier i Stige-området på Fyn kunne forsynes med kraftvarme fra Fynsværket.

Udlånslovens effekt for etablering af gartnerikolonier er omtalt under afsnit 5.5.1.2.

Støtteordning for frugtavlere. Efter den hårde vinter 1980/81 blev der gennemført en støtteordning for at afhjælpe virkningerne efter de alvorlige frostskafer. Ordningen gav mulighed for statsgaranti for lån og rentetilskud og blev udnyttet af 93 frugtavlere.

4. Andre energiordninger omfatter boligministeriets tilskudsordning og procesenergiordningen. Ingen af disse ordninger er specielt lavet til gartneriet, men har fundet stor anvendelse i erhvervet. Den førstnævnte som blev ophævet med udgangen af 1980, var administrativ enkel og indebar tilskud til energibesparende foranstaltninger, primært til opsætning af gardiner m.m. Den anden, som kunne anvendes til og med 1983, har haft stor betydning for væksthushusholdningernes omstilling fra olie til kul samt omlægning af varmeblæser.

4.6. Produkter forarbejdet på basis af frugt, bær og grønsager.

I årene efter Danmarks indtræden i EF har den danske forarbejdningsindustri været kendetegnet ved stigende produktion og eksport samt betydelige produktivitetstigninger og strukturændringer.

Den skærpede konkurrencesituation som følge af EF-medlemskabet har medført en tilpasning i forarbejdningsindustrien, der har bragt den ind i en gunstig udvikling, en udvikling der er fortsat i ikke mindre grad efter overgangsperiodens udløb i 1977.

4.6.1. Strukturudvikling.

I perioden 1977 til 1983 har strukturudviklingen i forarbejdningsindustrien været noget svagere end i årene forud. Udviklingen mod koncentrationen på de lidt større virksomheder er således ikke fortsat. Alt i alt var der i 1983 fem virksomheder færre end i 1977. Det samlede antal beskæftigede har været jævnt faldende, fra 3.286 i 1977 til 2.578 i 1983.

Tabel 31. Forarbejdningssektorens virksomhedsstruktur.

Antal ansatte	Antal virksomheder						
	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
6-9	5	7	10	4	6	6	6
10-19	10	8	14	19	12	12	12
20-49	22	23	22	15	16	17	15
50-99	8	9	8	8	6	7	9
100-199	5	4	5	6	8	6	5
200-499	3	3	4	3	1	2	1
I alt	53	54	63	55	49	50	48
Antal an- satte i alt	3.286	3.134	3.192	2.926	2.763	2.749	2.578

Kilde; Danmarks Statistik. Industristatistik.

Forarbejdningssektorens infrastruktur er i dag præget af de seneste årtiers udvidede teknologiske muligheder for ved dybfrysning, saftpresning, frysetørring og lignende holdbargørelser i de korte høstsæsoner at bevare afgrøderne i form af mellemprodukter af så høj kvalitet, at fremstillingen eller pakningen af slutprodukterne kan ske i tiden frem til næste høstsæson i takt med afsætningen og desuden kan udføres geografisk adskilt fra avlen.

Dette har resulteret i en specialisering mellem forarbejdningsvirksomhederne, sådan at disse nu hovedsageligt falder i tre kategorier: 1) virksomheder, der udelukkende fremstiller og pakker slutprodukter, på basis af indkøbte mellemprodukter 2) virksomheder, der fremstiller og pakker slutprodukter både af egne og af indkøbte mellemprodukter, 3) virksomheder, der udelukkende fremstiller mellemprodukter.

Fremstillingen af mellemprodukter er samtidig specialiseret inden for de enkelte kategorier og samlet på færre og større produktionsenheder. Den væsentligste del af dybfrysningen og frugtsaftfremstillingen sker på i alt otte produktionssteder, og frysetørring udføres af én virksomhed. Dybfrysning udføres hovedsagelig på Fyn, og saftproduktionen findes hovedsageligt på Fyn og Sjælland.

Der er endvidere sket en omstilling i retning af produktioner, hvor Danmark har komparative fordele. F.eks. er produktionen af pære- og aspargeskonserves helt ophørt, og bortset fra eddikesyltede grønsager er produktionen af hermetisk henkogte grønsager begrænset stærkt til fordel for alternative dybfrostvarer. Af andre eksempler kan nævnes, at bønneproduktionen er begrænset til fordel for ærteproduktionen og udvikling af specialprodukter på basis af løg og kartofler, f.eks. friterede og dybfrosne løg, frysetørret purløg m.v.

Sideløbende med den stadige tilbagegang i arealet med æbler er andelen af den danske produktion, der afsættes til forarbejdningsindustrien, blevet fordoblet. Begge forhold illustrerer i øvrigt den trængte konkurrencesituation for danske æbler til direkte forbrug.

Forarbejdningssektorens betydning, som aftager til avlernes produktion, kan anskueliggøres ved, at forarbejdningsindustrien aftager praktisk taget hele avlen af asier/drueagurker, bønner, rødbeder, rødkål, spinat og ærter, samt at 60 pct. af grønkålsavlen og 30-40 pct. af avlen af champignon, gulerødder og løg ligeledes afsættes til forarbejdningssektoren, der f.eks. i 1980 i alt aftog ca. 100.000 tons danske grønsager svarende til en mængdemæssig andel på 60 pct. af den samlede frilandsavl.

Forholdet mellem avlerne og forarbejdningsindustrien har udviklet sig til en høj grad af integration, hvor forløbet fra dyrkning til holdbargjort produkt tilrettelægges og organiseres i fællesskab med henblik på størst mulig rationalisering.

Forarbejdningsvirksomhedernes forsyning med friske frugter og grønsager fra de danske avlere formidles i stor udstrækning gennem producentorganisationer/avlerforeninger og regionale specialafgrøde-

sammenslutninger ved aftaler om kontrakter, der garanterer avler-
nes afsætning og sikrer dem mod økonomisk risiko i forbindelse med
denne avl. For grønsager sker 94 pct. af leverancerne til forar-
bejdning på kontrakt.

4.6.2. Afsætning og eksportudvikling.

Afsætningsudviklingen er i tabel 32 illustreret ved forarbejdnings-
industriens omsætning af egne varer. Over den betragtede årrække
har omsætningen udvist en vækst på 13 pct. i gennemsnit pr. år.

Tabel 32. Omsætning af egne varer (mill. kr.).

1978	1979	1980	1981	1982	1983
1.153	1.235	1.384	1.582	1.798	2.072

Kilde: Danmarks Statistik. Statistiske efterretninger.

Udviklingen på eksportsiden har været særdeles iøjnefaldende. Fra
1977 til 1983 har der været en mængdemæssig vækst i eksporten på
knap 250 pct., hvor importen i samme tidsrum har udvist en stig-
ning på 20 pct.

Analyser af konkurrenceforholdet for de forarbejdede produkter af
frugt og grønt vanskeliggøres af mangel på sammenlignelige data.

En væsentlig andel af Danmarks import af forarbejdede produkter af
frugt og grønt består af produkter, som af klimatiske grunde ikke
produceres her i landet, f.eks. ananas og fersken.

Disse produkter må derfor holdes udenfor sammenligningerne. Endvi-
dere kan en del importprodukter, som er i direkte konkurrence med
danske produkter, ikke opgøres selvstændigt i udenrigshandelsstati-
stikken, eller også indgår de med forskellige kvalitets- og forar-
bejdningsformer, hvilket forrykker vurderingsgrundlaget.

Et hovedoverblik over den danske forarbejdningsindustris internati-
onale konkurrenceforhold fås af følgende tabel:

Tabel 33. Eksport af forarbejdede frugter og grønsager,
(mill. dollars.)

<u>Lettere forarbejdede, frosne og tørrede</u>					
	Danmark	Vesttyskland	Holland	Storbritannien	Sverige
1970	2,0	10,7	28,2	4,4	4,7
1975	3,4	26,1	61,1	19,7	8,4
1982	16,7	76,4	261,1	51,1	24,1
<u>Mere bearbejdede, konserverede f.eks. marmelade,, mos og frugtsaft</u>					
	Danmark	Vesttyskland	Holland	Storbritannien	Sverige
1970	4,1	25,8	76,4	22,3	1,8
1975	11,8	76,8	219,1	52,3	3,7
1982	39,4	257,6	425,3	91,1	4,9

Tabellen er baseret på data udarbejdet af FN's Økonomiske Kommission for Europa (ECE) i Agricultural Trade Review nr. 21, 1984.

Herfra er udtaget tal for lande, som udfra en vurdering af de klimatiske og produktionsmæssige forhold kommer Danmark nærmest.

For de lettere forarbejdede frugter og grønsager, som for Danmark og Sverige især udgøres af frosne grønsager, har der været en langsommere stigning i den danske eksport i perioden 1970-75. Derimod er eksporten næsten femdoblet fra 1975-82, hvilket er væsentligt mere end de øvrige landes stigningstakt.

For de mere bearbejdede produkter har der været en ensartet udvikling i Danmark og Vesttyskland med en tredobling i perioden 1970-75 og samme udvikling fra 1975-82. Udviklingen har været væsentlig mere afdæmpet i Holland, Storbritannien og Sverige.

Ifølge disse sammenligninger har den danske forarbejdningsindustri således haft en gunstig eksportudvikling, og der er intet som umiddelbart motiverer, at denne udvikling ikke kan fortsætte. Det må dog forudsætte, at de konkurrencefordele eksporten og de importkonkurrerende produkter har haft gennem de løbende kronekursjusteringer, fremover må kunne opvejes af en lavere inflationstakt og en generelt roligere udvikling i produktionsomkostningerne.

Gennem strukturtilpasning og rationalisering af avl og produktion har det således vist sig muligt for de, efter international målestok, mindre danske forarbejdningsvirksomheder at bevare deres konkurrenceevne og finde markeder for deres produkter også uden for Danmark.

Denne udvikling har dels medført, at der ikke er sket nogen større tilbagegang i antallet af virksomheder, og at beskæftigelsen i disse sammenlagt kun har været svagt vigende, dels at der er sket en udvidelse af de dyrkede arealer hos de avlere, der leverer til forarbejdningsindustrien.

Tabel 34. Samlet indførsel og udførsel af forarbejdet frugt og grønt.¹⁾

	Indførsel	Udførsel	Indførsel	Udførsel
	1.000 kr.		tons	
1976	373.321	133.427	87.913	22.256
1977	437.345	170.297	83.669	23.369
1978	401.472	178.775	72.241	25.546
1979	481.907	200.851	86.233	30.782
1980	498.149	255.448	82.407	34.521
1981	650.504	368.230	97.226	56.817
1982	764.228	481.825	98.352	66.579
1983	835.036	602.407	100.606	81.534

Kilde: Månedssstatistik over udenrigshandelen. Danmarks Statistik.

4.6.3. Forarbejdningsindustriens udviklingsmuligheder.

De seneste års afsætnings- og eksportudvikling peger på muligheder for fortsat ekspansion af sektoren.

I forudsætningerne for at realisere en sådan udvikling indgår selvsagt, at den danske forarbejdningsindustri's løn- og renteomkostninger pr. produceret enhed ikke udvikler sig hurtigere end i de lande, hvis forarbejdningsindustri vi skal konkurrere med.

Note 1: Brugstarifpositionerne 07.02, 07.03, 07.04, 08.10, 08.11, 08.12 + kap. 20.

Renteomkostningerne har i denne forbindelse særlig vægt. De korte vekslende produktionssæsoner sammen med den efterfølgende lagerføring af de holdbargjorte produkter nødvendiggør store kapitalinvesteringer i forarbejdningen af friske frugter og grønsager såvel til produktionskapacitet som til lagerfaciliteter og lagerbeholdninger.

Det er desuden en forudsætning for de danske virksomheder, som er mindre end mange udenlandske, at man fortsat søger nicher, hvor der kan produceres konkurrencedygtige produkter. Samtidig er det væsentligt, at danske love/afgifter ikke unødigt vanskeliggør ellers profitable produktioner til skade for både forarbejdningsindustri og primærproducenter.

Som en tredje forudsætning for at kunne tage konkurrencen op med andre landes forarbejdningsvirksomheder kan mevnes udviklingen af sorter og maskiner, som muliggør mekanisk høst.

I frugtsektoren er denne udvikling først for alvor begyndt i de senere år. Dette har medført, at man i forarbejdningsindustrien har været henvist til at opfylde sit behov for råvarer i al væsentlighed gennem import af holdbargjorte mellemprodukter, f.eks. dybfrosne frugter. Her har dels EF's handelspolitik over for statshandelslandene og dels det høje danske renteniveau bidraget til at svække konkurrenceevnen for landets frugtavl til forarbejdning i forhold til udenlandske mellemprodukter fremstillet og lagret på leverandørlandenes mere fordelagtige rentevilkår.

Sektorprogrammet for forarbejdningsindustrien, som blev godkendt af EF-kommissionen i 1983, sætter som mål at fremme væksten inden for de sektorer af frilandsavlere af frugter og grønsager, der er i positiv udvikling, gennem udvikling af forarbejdningsindustriens konkurrencedygtige produktioner på grundlag af afgrøder, der i Danmark har særlig gode dyrkningsbetingelser og særlig attraktive kvalitetsegenskaber.

Kapitel 5. Elementer af betydning for gartneri- og frugtavlserhvervets fremtidige udvikling.

Baseret på den hidtidige udvikling vil følgende emneområder blive behandlet:

1. Konkurrence- og afsætningsforhold
2. Indtjenings- og effektivitetsforhold
3. Finansierings- og beskatningsforhold
4. Produktudvikling, forskning og forsøg
5. Andre forhold af betydning for gartnerierhvervets udvikling.

5.1. Konkurrence- og afsætningsforhold.

5.1.1. Afsætningsapparatets struktur og funktion.

Afsætningen af danske gartneri- og frugtavisprodukter sker på flere måder, så som gennem producentorganisationer med forskellig struktur og funktion, gennem private grossister og detaillister samt ved direkte salg til forbrugerne fra virksomhederne.

Producentorganisationernes rolle i afsætningen er meget varierende, idet de meget groft kan opdeles i tre typer:

1. Organisationer, som udelukkende har rollen som forhandler af fælles kontraktvilkår for hele producentgruppen, hvorefter de enkelte producenter tegner kontrakter med aftagerne, f.eks. forarbejdningsindustrien, anvendes f.eks. af ærte dyrkerforeningen.
2. Organisationer, der afsætter de indleverede produkter under auktionsform til de priser, som kan opnås under markedets øjeblikkelige udbuds- og efterspørgselsvilkår, - den oprindelige GASA-form.
3. Organisationer, som ved hjælp af produktionsstyring og leveringspligt afsætter de indleverede varer til bedst mulige priser; dette gælder f.eks. Nordgrønt, NEFF, DAGA og GASA.

For organisationer af type 1 og 3 gælder, at disse primært arbejder inden for områderne frilandsgroensager samt frugt og bær.

Afsætningen fra de mindre GASA'er kan rubriceres under type 2, medens de større: GASA'ers afsætning sker efter følgende retningslinier: Registrering af produktionen, styring af tilførslerne og ursalg (auktionsform) kombineret med et stadigt stigende fastprissalg. Desuden foretages eksport, og for en række varers vedkommende sælges på kontrakt til forarbejdningsevirkomheder. Fastprissalg anvendes for al eksport og for en stor del af salget til hjemmemarkedet. Ved fastprissalg ankommer produkterne rent fysisk først til salgsstedet i takt med, at salget har fundet sted. Auktionssalg anvendes på de større GASA'er hovedsagelig ved afsætning af frugt og grønsager, medens det er beskedent for afskærne blomster og minimalt for potteplanter. Foruden afsætningen af danske produkter afsættes også importerede varer, når der ikke er tilstrækkelige tilførsler af danske produkter til at dække efterspørgslen. Generelt for GASA gælder, at man afsætter stort set alle frugt- og gartneri-produkter, og der sker en vis vareudveksling GASA-erne imellem, uden at der dog er en formaliseret pris- og udbudskoordinering.

For grønsager og frugt af sættes i 1983 henholdsvis 64 og 54 pct. gennem producentorganisationer, medens andelen for potteplanter og afskærne blomster udgjorde henholdsvis 63 og 51 pct.

For planteskoleprodukter findes kun én producentorganisation, som afsætter 17 pct. af eksportomsætningen. Mellem de enkelte planteskoler sker en væsentlig produktudveksling til sikring af et bredt sortiment samt en produktspecialisering.

Private grossister omfatter ligesom producentorganisationerne nogle få store og mange små. De fleste store samarbejder i organisationen BLOMEX. KGT indtager en særstilling, idet der på dette sted er koncentreret mange små og mellemstore udbydere, hovedsagelig til hjemmemarkedet, men også i et vist omfang til eksport.

Direkte salg fra virksomhederne sker i et vist omfang for alle produktområder, men kun inden for planteskoleområdet samt frugt- og bærområdet (selvpluk) afsættes væsentlige mængder.

Samarbejde om afsætningen.

På hjemmemarkedet sker afsætningen af frugt og gartneriprodukter gennem alle de nævnte afsætningsformer. Antallet af aftagere af især grønsager, men i øvrigt også andre frugt- og gartneriprodukter i engrosleddet, bliver på grund af koncentrationen i detaillledet stadigt færre, og det kan f.eks. nævnes, at der i dag kun er nogle få hovedindkøbere af grønsager til konsum.

Denne udvikling mod færre, men større indkøbere, betyder, at afsætningsorganisationerne i endnu højere grad end tidligere skal være i stand til at tilbyde dels store varepartier, dels et så bredt udsnit af produkter, at køberne ikke skal hente varer hos mange udbydere. Dette krav kan i dag kun imødekommes hos de større producentorganisationer, hvorfor hovedindkøberne i mere og mere udstrakt grad flytter deres køb til disse organisationer.

Et forøget samarbejde er derfor nødvendigt for at hindre, at de stadig færre store opkøbere i større udstrækning går over til importvarer. En sådan udvikling vil **for** producenterne medføre ringere produktions- og afsætningsmuligheder og for forbrugerne ringere indflydelse på produkternes kvalitet, egenart og præsentation.

Det forudsættes, at et forøget samarbejde i afsætningen ikke går så vidt, at priskonkurrencen reduceres. De relativt få opkøbere og den bestående konkurrence fra udenlandske udbydere vil medvirke til at sikre en fortsat aktiv konkurrence.

Den strukturrationalisering mod færre producentorganisationer, som blev foreslået i Gartneribetænkningen fra 1978, er kun i ringe omfang blevet gennemført, hvorfor det stadig må tilstræbes at samle de lokale foreninger ved udstrakt koordinering af de vigtigste aktiviteter på såvel det planlægningsmæssige område som i det udførende salg. Idet man må forvente, at detailkæderne og andre aftagere fremover vil forlange faste leveringsterminer for produkterne, vil det blive nødvendigt for producentorganisationerne, at de i langt højere grad end tidligere er med i producenterne produktionsplanlægning.

Eksportafsætningen af frugt og grønsager varetages ligesom afsætningen på hjemmemarkedet af et stort antal eksportører, som disponerer selvstændigt og kun i begrænset omfang koordineret med andre eksportører. Der er dog samarbejde om afsætningen af æbler, idet GASA-Frugt Danmark forestår al eksport fra GASA'erne, og NEFF varetager eksporten fra en del mindre salgsorganisationer og fælleslagre.

For potteplanter til eksport præges afsætningen af nogle få store eksportører. På andre områder end det direkte salg er skabt et ret udstrakt samarbejde. Dette samarbejde omfatter en fælles registrering af produktionen, afregning til producenterne efter fælles retningslinier, fælles anvendelse af potteplantecontainere gennem det fælles selskab "Containercentralen" samt en betydelig vareudveksling, så alle udbydere har mulighed for at udbyde et bredt sortiment.

5.1.2. Udvikling i produktion og afsætning.

5.1.2.1. Væksthusprodukter.

I modsætning til de øvrige gartneriproduktioner er produktionen af væksthusprodukter ret stabil fra år til år, og de forskelle, som kan konstateres; i produktionen, hidrører hovedsagelig fra ændringer i produktionsarealet.

Potteplanter.

Tabel 35. Produktionsværdi m.v. for potteplanter.

		1977 ¹⁾	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Mængde	indeks	-	100	100	141	157	171	179
Producentpris	indeks		100	111	125	129	139	146
Produktionsværdi,								
mill.kr.		-	559	634	988	1.134	1.349	1.500
Hjemmemarkedsafsætning,								
mill.kr.		-	146	134	356	380	433	481
Eksportafsætning,								
mill.kr.		344	413	500	632	754	916	1.019
Import, mill.kr.		21	26	28	49	53	68	82

Kilde: DanmarkSi Statistik, Landbrugsstatistik samt Kvartalsstatistik over udenrigshandel.

Note 1: Potteplanter er ikke særskilt opgjort i landbrugsstatistik 1977.

Potteplanteproduktionen er den produktionsform inden for gartneri- og frugtavlserhvervet, der har haft den største ekspansion gennem de seneste år. Produktionsværdien af potteplanter er siden 1977 vokset fra at udgøre ca. 25 pct. af erhvervets totale produktionsværdi til i 1983 at udgøre knapt 50 pct. svarende til 1,5 mia. kr.

Stigningen i priserne har gennem den seneste 5 års periode varieret mellem 4 og 14 pct. årligt, så priserne i 1983 var 46 pct. større end i 1978.

Potteplanter er omfattet af EF's markedsordning for planter og blomsterdyrkningens produkter, men der findes ingen særlige beskyttelses- eller støtteforanstaltninger.

Den stærkt stigende produktion er især afsat til eksport, idet hjemmemarkedet kun har været i stand til at opsuge en mindre del af produktionsudvidelsen. Indtil slutningen af 70'erne var Danmark den førende eksportør af potteplanter, men selv den stærkt stigende produktion og eksport har ikke været nok til at bevare pladsen. Denne plads er nu overtaget af Holland, som i kraft af know-how og et lavt omkostningsniveau har været i stand til at udvide potteplanteproduktionen væsentligt dels ved nybygning og dels ved omstilling af væksthushusareal fra især grønsager, hvor indtjeningsmulighederne bedømmes ringere.

I 1982 var den globale potteplanteeksport fordelt med 46 pct. fra Holland, 26 pct. fra Danmark, 17 pct. fra Belgien/Luxembourg og 11 pct. fra øvrige lande.

Eksporten af danske potteplanter fordelt på modtagerlande er vist i tabel 36. Totalt set er der tale om en næsten tredobling i perioden 1977 til 1983, og de to hovedaftagere er Vesttyskland og Sverige, som tilsammen tegner sig for omkring to tredjedele af den totale eksport.

Bemærkelsesværdigt er det, at eksporten til Sverige i 1983 er gået tilbage trods en generelt stigende eksport. Denne tilbagegang skyldes mange forhold, bl.a. kan nævnes den svenske devaluering i slutningen af 1982 og importforbuddet mod chrysanthemum grundet den

svenske frygt for indslæbning af amerikansk minerflue. Endelig er den svenske egenproduktion stigende, især i Skåneområdet.

Tabel 36. Potteplanteeksport, fordelt på modtagerlande (mill.kr.)

	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
<u>EF-lande</u>							
Vesttyskland	92,4	127,3	169,4	226,6	273,0	339,0	389,9
Frankrig	25,1	32,5	39,7	44,4	59,2	76,9	86,2
Storbritannien	6,9	13,0	16,0	29,1	48,6	73,0	81,4
Italien	-	1,5	-	14,0	12,2	35,8	47,6
Holland	21,5	19,1	24,0	2,6,7	27,0	25,7	27,8
<u>Andre syd- og centraleuropæiske lande</u>							
Schweiz	8,7	10,5	12,9	14,9	15,2	19,5	27,0
Østrig	4,3	5,6	6,5	7,2	7,4	9,8	15,1
Andre	3,4	4,4	6,0	9,6	6,4	12,8	6,4
<u>Nordiske lande</u>							
Sverige	144,3	164,7	179,0	205,7	227,6	250,2	246,9
Finland	10,6	13,6	15,6	20,4	27,0	38,8	41,7
Norge	12,6	18,1	21,2	26,2	28,9	32,9	41,0
Andre lande	14,5	3,0	10,1	7,3	21,2	3,1	7,5
Total eksport	344,3	413,3	500,4	632,1	753,7	915,5	1.018,5

Kilde: Danmarks Statistik, Kvartalsstatistik over udenrigshandel.

Import af potteplanter finder kun sted i begrænset omfang, og der er her især tale om import af stiklinger og andre former for halvfabrikata, som færdigkultiveres i danske gartnerivirksomheder. Dog er der nu en mindre, men stigende import af færdigvarer, dels til det danske marked og dels til reeksport, idet danske eksportører importerer produkter, som ikke produceres i Danmark, for at have fuldt varesortiment til eksportmarkederne.

Afskårne blomster.

Tabel 37. Produktionsværdi m.v. for afskårne blomster.

		1977 ¹⁾	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Mængde	indeks	-	100	88	105	93	91	90
Producentpris	indeks		100	104	124	135	141	140
Produktionsværdi, mill.kr.		-	176	151	233	222	227	241
Hjemmemarkedsafsæt- ning, mill.kr.		-	160	131	213	205	206	217
Eksportafsætning, mill.kr.		14	16	20	20	17	21	24
Import, mill.kr.		14	29	46	51	55	75	99

Kilde; Danmarks Statistik, Landbrugsstatistik samt Kvartalsstatistik over udenrigshandel.

Produktionsværdien af afskårne blomster er målt i løbende priser steget fra 176 raill. kr. i 1978 til 241 mill. kr. i 1983 (tabel 37). Denne stigning dækker over en nedgang i produktionen på 10 pct. og en stigning i priserne på 40 pct.

EF-foranstaltninger for afskårne blomster findes kun i meget begrænset omfang i form af kvalitetsnormer og et signalprissystem ved import af nelliker og roser, (mindsteimportprissystem). Foranstaltningerne har stort set ingen virkning for de danske markedsf forhold, efter at produktionen er faldet til det nuværende meget lave niveau. Da der ikke er fastsat automatisk virkende modforanstaltninger ved import til lavere priser end signalprisen, har signalprissystemet reelt ikke haft nogen markedsbeskyttende virkning.

Eksporten af afskårne blomster er meget begrænset og består hovedsageligt af orchideer, som eksporteres til Tyskland og Schweiz.

Importen er derimod ret stærkt stigende, og 80-85 pct. af denne import kommer fra Holland, som i 1981 tegnede sig for 66 pct. af verdenseksporten af afskårne blomster.

Note 1: Afskårne blomster er ikke særskilt opgjort i Landbrugsstatistik 1977.

Væksthusgrønsager•

Tabel 38. Produktionsværdi m.v. for væksthusgrønsager.

		1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Mængde	indeks	100	102	96	89	96	100	99
Producentpris	indeks	100	124	123	151	143	148	150
Produktionsværdi, mill.kr.		153	181	174	205	215	233	249
Hjemmemarkedsafsæt- ning, mill.kr.		138	170	162	192	199	212	228
Eksportafsætning, mill.kr.		15	11	12	13	16	21	21
Import, mill.kr.		92	96	131	152	149	156	197

Kilde: Danmarks Statistik, Landbrugsstatistik samt Kvartalsstatistik over udenrigshandel.

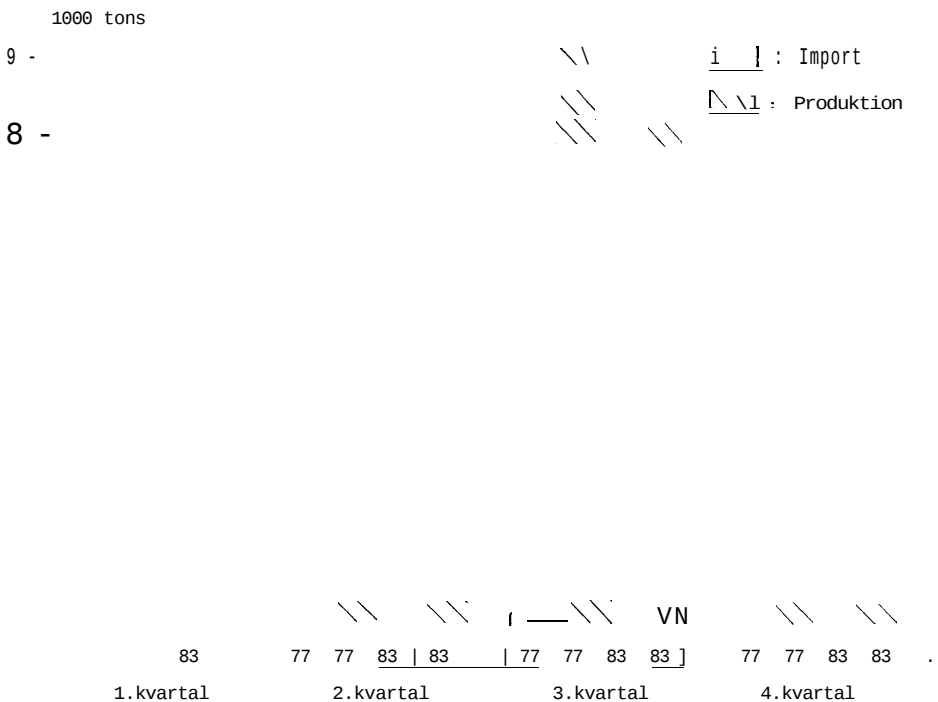
Produktionsværdien af væksthusgrønsager, som hovedsagelig består af produkterne tomat, agurk, salat og sød peber, er, målt i løbende priser, steget fra 153 mill.kr. i 1977 til 249 mill.kr. i 1983 (tabel 38). Denne stigning skyldes prisstigninger på 50 pct. med en næsten uændret produktion.

EF's markedsordning for frisk frugt og grønsager indeholder en række foranstaltninger, så som et pris- og interventionssystem, beskyttelsesmekanismer over for lavprisimport og fælles kvalitetsnormer for en række produkter. Tomater er med i pris- og interventionssystemet, hvilket muliggør tilbagekøb af dette produkt. EF-finansieret tilbagekøb af tomater har dog aldrig været gennemført i Danmark. Tomat, agurk, salat og sød peber er med i referenceprissystemet, hvor der fastsættes en månedlig minimumsimportpris i Fællesskabernes produktionssæson. Desuden vil der inden Spanien og Portugals optagelse blive indført referencepriser for melon.

Produktionen af væksthusgrønsager udgjorde i 1983 knapt 59 pct. af forbruget mod 67 pct. i 1977. Eksporten, som i årene umiddelbart efter det danske medlemskab af EF var stigende, faldt i 1978 til 6 pct. af produktionsværdien. Siden har eksporten igen været stigende og udgjorde i 1982 og 1983 8-9 pct. af produktionsværdien.

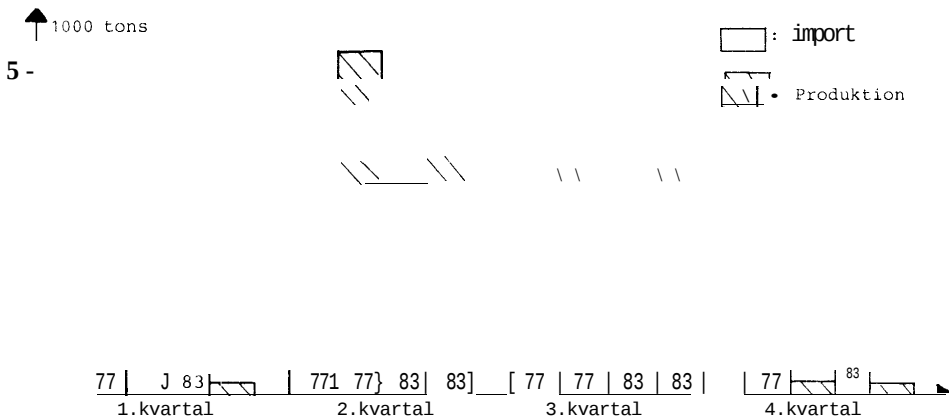
Importen af væksthushgrønsager har været stigende siden 1977, og importen svarer nu til ca. 2/3 af den danske produktionsværdi. Importen har været stigende såvel i den danske produktionssæson som udenfor. Af figur 1 og 2 fremgår, at der både for tomater og agurker er flyttet markedsandele fra dansk produktion til importvarer. Importen af tomater og agurker i produktionssæsonen udgjorde i 1977 22 pct. af den samlede import, men i 1983 importeredes 37 pct. af importen i den danske produktionssæson. Dog består 85-90 pct. af tomatforbruget i juli kvartal af dansk producerede varer. Import af tomater til Danmark fra tredielande er i perioden 1. juni til 31. oktober kun mulig mod fremlæggelse af importbevilling.

Figur 1. Import og produktion af tomater, kvartalsvis, 1977 og 1983:

Kilde: Danmarks Statistik, Udenrigshandelsstatistik og Landbrugsstatistik.

Figur 2. Import og produktion af agurker, kvartalsvis, 1977 og 1983;

Kilde: Danmarks Statistik, Udenrigshandelsstatistik og Landbrugsstatistik.

5.1.2.2. Planteskoleprodukter.

Tabel 39. Produktionsværdi m.v. for planteskoleprodukter.

		1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Mængde	indeks	100	107	106	109	105	114	120
Producentpris	indeks	100	110	121	133	146	153	153
Produktionsværdi, mill.kr.		269	313	342	386	407	466	488
Hjemmemarkedsafsætning, mill.kr.		223	263	290	311	327	375	393
Eksportafsætning, mill.kr.		46	50	52	75	80	91	95
Import, mill.kr.		16	22	20	22	23	25	35

Kilde; Danmarks Statistik, Landbrugsstatistik samt Kvartalsstatistik over udenrigshandel.

Produktionen af planteskoleprodukter er varierende dels som følge af klimatiske forhold og dels på grund af variationer i efterspørgslen. Da hjemmemarkedets efterspørgsel er stærkt afhængig af nybyggeriet, følger produktionen i ret stor udstrækning udviklin-

gen for investeringer i bygge- og anlægssektoren. I mængde var produktionen i 1983 20 pct. større end i 1977, men producentpriserne var steget 53 pct., hvilket gav en produktionsværdi i 1983 på 488 mill.kr.

EF-foranstaltninger findes kun i begrænset omfang for disse produkter, som er omfattet af den fælles markedsordning for planter og blomsterdyrkningsprodukter.

Eksporten, som udgør ca. 20 pct. af produktionsværdien, har siden 1977 fulgt næsten samme trend som udviklingen i produktionsværdien, og afsætningen sker primært til de nordiske lande, som aftager ca. 70 pct. af den danske eksport. Resten af eksporten går næsten udelukkende til Storbritannien og Vesttyskland.

Konkurrenten på de danske eksportmarkeder er overalt Holland, og det kan således nævnes, at af importen i Sverige dækkes 32 pct. af Holland og 24 pct. af Danmark, medens tilsvarende tal for Norge er 35 pct. fra Holland og 37 pct. fra Danmark.

Den danske import af planteskoleprodukter sker primært til supplering af den danske produktion og har udvist en stigning svarende til stigningstakten i den danske produktionsværdi.

Hvad angår markedsadgangen i Norden, gælder der de samme problemer, som er omtalt i afsnit 5.1.5.1. vedrørende potteplanter.

5.1.2.3. Frugt og bær.

Æbler.

Produktion og efterfølgende udbud af æbler er på kort sigt især påvirket af de klimatiske forhold i løbet af vækstsæsonen. Takket være moderne pakke-, lagrings- og transportteknik er æbler i stadig højere grad blevet et internationalt handelsprodukt. Den tekniske udvikling har endvidere betydet, at de tidligere begrænsede sæson- og udlagringsperioder mellem produktionen på den nordlige og sydlige jordklode i stigende grad er blevet forlænget, således at der nu er store overlappende salgsprioriteter. I visse tilfælde tillader

moderne lagerteknik at opbevare frisk frugt længere end til næste sæsons høst. Der findes dog endnu ikke UL0-lagre (Ultra Low Oxygen) i Danmark trods de åbenbare fordele ved disse i forhold til CA-lagre (Controlled Atmosphere).

Tabel 40. Produktion og markedsforhold for æbler i EF.

	(1.000 tons) .						
1)	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Produktion	5.133	6.830	7.196	7.189	5.081	8.566	6.201
Eksport	157	219	204	242	212	254	
Import	455	377	430	521	598	569	
Tilbagekøb	4	366	549	518	54	954	119
Forbrug	5.427	6.622	6.873	6.950	5.413	7.927	-
Producentpris, indeks	100	78	65	75	105	90	-

Kilde: EF-kommissionen, Landbrugets stilling i Fællesskabet, samt Eurostat,

Produktionen har i gennemsnit fra 1977 til 1983 været 6.597.000 tons om året med betydelige udsving.

Importen er stigende op til knapt 600.000 tons, og eksporten har været stigende op til 250.000 tons i år med stor produktion.

Såvel tilbagekøb som producentpriser afspejler klart den svingende produktion.

Produktion og markedsforhold for æbler i Danmark.

Produktionen af æbler har været stærkt faldende gennem de seneste år. Faldet skyldes et reduceret areal og svigtende produktion som følge af dårligt vejr med deraf følgende dårlig frugtsætning.

Produktionsværdien udviser stor variation fra år til år i den betragtede periode, men på grund af betydelige prisstigninger i år med mindre produktion, er det alligevel lykkedes at holde den på et nogenlunde konstant niveau.

Note 1: Årstallene refererer til høstårene, det vil sige 1977 = høståret 1977-78 o.s.v.

Tabel 41. Produktionsværdi m.v. for æbler i Danmark

	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Mængde Indeks	100	90	96	71	49	67	48
Pris " "	100	98	73	93	147	132	197
Produktionsværdi							
Mill. kr.	145	102	87	82	98	88	126
Hjemmemarkedsaf- sætning							
Mill.kr.	88	49	54	52	73	55	100
Eksportafsætning							
Mill. kr.	75	53	33	30	25	33	26
Import, Mill. kr.	65	75	89	98	119	135	159

Kilde; Danmarks Statistik: Landbrugsstatistikken samt kvartalsstatistik for udenrigshandel.

EF-foranstaltninger er i særdeleshed pris- og interventionssystemet, som giver mulighed for at foretage tilbagekøb, men desuden er æbler med i referenceprissystemet. Tilbagekøb af æbler har kun været anvendt i Danmark i 1982/83, hvor der blev tilbagekøbt 123 tons, som blev stillet til rådighed for humanitær uddeling i Polen.

Afsætningen af danske æbler sker dels til frisk konsum og dels til forarbejdningsindustrien. Til frisk konsum afsættes 60-70 pct. af totalhøsten. En stadig mindre del afsættes til eksport til især Norge og Finland, som i 1977 aftog henholdsvis 5.300 og 6.500 tons sammenlignet med 2.500 tons til hvert af landene i 1983. Den stadig faldende eksport af æbler betyder, at andre lande, i særdeleshed Frankrig og Tyskland, har overtaget en stor del af den danske markedsandel i Norden. En eventuel stigende produktion vil, såfremt den ikke finder afsætning på hjemmemarkedet, skulle trænge disse store eksportlande tilbage for at finde afsætning på de traditionelle eksportmarkeder.

Forarbejdningsindustrien har de seneste år aftaget omkring en tredjedel af æblehøsten. I Gartneribetænkningen fra 1978 blev foreslået oprettelse af rene industrifrugtplantager, som skulle kunne levere ca. 40.000 tons æbler, svarende til den mængde, som industrien på daværende tidspunkt importerede, enten i form af friskvare eller som koncentrat, for at dække sit råvareforbrug på ca. 60.000 tons æbler.

At den foreslåede oprettelse af industrifrugtplantager ikke har fundet sted, skyldes, at omkostningerne ved produktion af industriæbler er for høje i forhold til de priser, der kan opnås. Årsagen til dette er, at prisniveauet skal følge verdensmarkedspriserne, og at iraporten til forarbejdningsindustrien især kommer fra Østeuropa til leveringspriser og -betingelser, som de danske producenter vanskeligt kan konkurrere med.

En anden betydende faktor er på omkostningssiden, hvor det er vanskeligt at dække omkostningerne ved plantningen og i perioden på fire-fem år frem til høst. En medvirkende faktor er det her, at anlægsudgifterne i skattemæssig forstand betragtes som et formuegode, som ikke kan afskrives. Det menes dog i erhvervet, at der er en begrænset mulighed for oprettelse af industrifrugtplantager, såfremt der bliver åbnet mulighed for afskrivninger af investeringsomkostninger på lige fod med investeringer i væksthuse o.lign. produktionsapparater i det øvrige gartneri.

Såfremt det bliver økonomisk forsvarligt for æbleproducenterne at investere i industriplantager, vil denne produktion kunne formindske den stadigt stigende import af æblekoncentrat og friske æbler til forarbejdning samt sikre opretholdelse af forarbejdningsindustriens presse- og lagerkapacitet.

Importen af friske industriæbler og ren æblekoncentrat har de seneste syv år udgjort følgende beløb i mill.kr.¹⁾:

<u>1977</u>	<u>1978</u>	<u>1979</u>	<u>1980</u>	<u>1981</u>	<u>1982</u>	<u>1983</u>
17,3	24,4	18,2	11,6	20,4	32,7	49,3

De æbler, som i dag leveres til forarbejdningsindustrien, kommer i enkelte tilfælde fra specielle afdelinger i bestående konsumfrugtplantager, hvor man har begrænset beskærings- og sprøjtearbejdet til et minimum og ryster frugten ned. Den største mængde industrifrugt er dog stadig æbler, som på grund af udseende og størrelse ikke kan afsættes på konsummarkedet til priser, som kan dække sorterings- og emballeringsomkostningerne.

Note 1: Importtallene kan indeholde tal for importeret pærekoncentrat.

Generelt for industrifrugten i dag gælder, at det er en blanding af mange mere eller mindre velegnede spiseæblesorter. Såfremt der bliver mulighed for plantning af industriæbleplantager, vil det være med specielle sorter, som er egnede til de påtænkte formål, skrælleæbler, presseæbler m.m. Samtidig med eventuelle stigende leverancer af specialfrugt til industrien vil det være nødvendigt med en udbygning af fastere aftaler i form af kontrakter med fast minimumspris og mængde til levering.

Bær- og stenfrugter.

De væsentligste bær- og stenfrugter, som produceres i Danmark, er solbær, hindbær, jordbær og surkirsebær.

Produktionen af disse produkter går primært til industrien. Arealudvidelserne vil i de kommende år medføre en kraftig udvidelse af de bærmængder, som skal afsættes dels på hjemmemarkedet og dels på eksportmarkedet.

Arealerne med surkirsebær og solbær er fordoblet, medens der for hindbær og jordbær er sket en mindre arealudvidelse. Fælles for arealudvidelserne er, at plantningerne er sket, efterhånden som mekaniseringen af høsten er blevet udviklet. En del af arealudvidelserne, især for surkirsebær, har endnu ikke givet sig udslag i forøget produktion, idet der forløber fem-seks år fra plantning til fuld bæring.

Prisudviklingen for bær viser, at for solbær, hvor produktionen er mere end femdoblet, er prisen faldet til under 50 pct. af prisen i 1977. Ligeledes udviser surkirsebærrene et prisfald i 1983, som forventes forstærket i 1984. For hindbær med stabil produktion og jordbær med 50 pct. forøget produktion konstateres prisstigninger på henholdsvis 23 og 41 pct.

Tabel 42. Produktionsværdi m.v. for friske bær- og stenfrugter i Danmark.

		1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
INDEKS								
Solbær	Mængde	100	102	159	168	356	410	572
	Pris	100	77	63	50	59	56	44
Hindbær	Mængde	100	86	99	96	82	120	99
	Pris	100	109	108	77	131	125	123
Jordbær	Mængde	100	107	114	108	121	143	154
	Pris	100	110	112	114	116	130	141
Surkirsebær	Mængde	100	131	103	140	128	116	173
"	Pris	100	117	106	87	110	111	87
Produktionsværdi, mill.kr.		123	135	119	124	153	150	149
Hjemmemarkedsafsætning, mill.kr.		114	125	113	115	143	138	144
Eksportafsætning, mill.kr.		9	10	6	9	10	12	5
Import, mill.kr.:								
Friske solbær		0,2	0,9	0,9	1,3	0,7	0,5	3,7
Friske hindbær + ribs		0,6	1,0	1,2	1,3	1,7	1,1	3,0
Friske jordbær		16,8	17,0	19,9	18,2	13,3	15,8	19,7
Friske kirsebær		7,5	1,7	2,7	3,4	4,1	3,4	5,4
Frosne jordbær		13,5	14,4	14,7	13,5	13,7	18,3	18,0
Frosne hindbær og solbær ¹⁾		41,9	28,1	37,4	23,7	30,5	32,9	33,9

Kilde: Danmarks Statistik, Landbrugsstatistik samt Kvartalsstatistik over udenrigshandel.

EF-foranstaltninger findes kun i meget begrænset omfang på dette område. Friske kirsebær er med i referenceprissystemet. For hindbær, jordbær og kirsebær gælder, at importen af såvel frosne som mere forarbejdede bær er underkastet et overvågningssystem med importlicenser, som giver mulighed for at konstatere unormale udsving i importen.

Udover disse forhold er kirsebær konserveret i sukkeropløsning med under en forarbejdningsstøtteordning. Støtten virker på den måde, at forarbejdningsvirksomhederne kan få tilskud til 70-80 pct. af

Note 1: Frosne hindbær og solbær omfatter i 1977-79 desuden ribs, blåbær og brombær; i 1983 er fordelingen hindbær 16 mill. kr. og solbær 17,9 mill. kr. Mængdemæssigt var importen af solbær i 1983 på 2.974 tons. I første halvår 1984 er importeret 3.242 tons til en værdi af 16,6 mill. kr.

tidligere års produktion. Støtten udbetales kun, hvis råvaren, som er medgået til den støttede produktion af forarbejdede varer, er betalt med mindst den af EF årligt fastsatte minimumspris. Støtteordningen har imidlertid betydet et toprissystem, fordi producentprisen fra start blev sat højere end den normale markedspris, og selv med en reduktion i 1983 er denne pris højere end markedsprisen. Kommissionen havde foreslået støtten til kirsebær fjernet, men ved prispakkens vedtagelse i marts 1984 vedtog Rådet af landbrugsministre at bibeholde støtten, men reduceret med 60 pct.

Eksporten, som især vedrører jordbær og surkirsebær, har hidtil været af beskeden størrelse, men har gennem de seneste år vist en svagt stigende tendens.

Importen, som hovedsagelig kommer fra østeuropæiske lande, udgør omkring 20 pct. af industriens forbrug af jordbær og solbær samt ca. 60 pct. af hindbærforbruget. Kirsebær har hidtil kun været importeret i mindre mængder som råvare til industrien.

Konkurrencen med produkter fra østlandene har hidtil ikke været så meget et spørgsmål om priskonkurrence som om fordelagtige leverings- og betalingsbetingelser. Det normale system for afsætning af danske produkter til forarbejdningsindustrien har været, at produkterne blev leveret til industrien ved høst, og betaling for produkterne skete inden for kort tid. Indfrysning og opbevaring af produkterne skete derefter på forarbejdningsindustriens regning. De seneste år er der sket en udvikling, således at en større del af den danske produktion indfryses og oplagres på primærproducenternes regning gennem bær dyrkerforeninger o.lign.

For de fleste produkter fra østlandene fastsættes prisen i juni og fastholdes frem til årsskiftet uden tillæg for oplagring, samtidig med at forarbejdningsindustrien betaler løbende, efterhånden som produkterne leveres fra eksportlandets lager. Dette indebærer, at forarbejdningsindustrien sparer udgifter til opbevaring og renter af investeret kapital i råvarelager, og dette har naturligvis indflydelse på den pris, som forarbejdningsindustrien kan betale for danske råvarer.

EF-præferencen over for tredielandsvarer er alene en toldsats, som for de forskellige produkter ligger mellem 11 og 18 pct.

5.1.2.4. Frilandsgrønsager.

Tabel 43. Produktionsværdi m.v. for frilandsgrønsager.

		<u>1977</u>	<u>1978</u>	<u>1979</u>	<u>1980</u>	<u>1981</u>	<u>1982</u>	<u>1983</u>
Mængde	indeks	100	82	87	80	95	99	88
Producentpris	indeks	100	111	130	139	149	145	218
Produktionsværdi, mill.kr.		235	296	300	255	289	334	383
Hjemmemarkedsafsæt- ning, mill.kr.		206	268	273	221	261	293	350
Eksportafsætning, mill.kr.		29	28	27	34	28	41	33
Import, mill.kr.		62	56	76	95	104	100	119

Kilde: Danmarks Statistik, Landbrugsstatistik samt Kvartalsstatistik over udenrigshandel.

Produktionen af frilandsgrønsager, som i 1983 var 12 pct. mindre end i 1977, er som enhver anden frilandsproduktion udsat for svingende klimatiske forhold med deraf følgende varierende høstudbytter. I 1983 anslås høstudbyttet at have været 10-20 pct. under normaludbytte på grund af klimatiske forhold.

Produktionsværdien af frilandsgrønsager udgjorde, opgjort i årets priser, i 1983 383 mill.kr. mod 235 mill.kr. i 1977, og udviklingen i priserne på frilandsgrønsager viser en stigning på 118 pct. fra 1977 til 1983.

EF-foranstaltninger findes kun for ét af de danskproducerede frilandsgrønsagsprodukter, nemlig for blomkål. Foranstaltningen er de årligt fastsatte basis- og opkøbspriser, som stort set kun anvendes i forbindelse med intervention/tilbagekøb. De er dog ikke attraktive for danske producenter, idet tilbagekøbsprisen kun udgør omkring 20 pct. af prisen på I. kvalitetsprodukter.

Beregnet på værdibasis afsættes omkring halvdelen af den danske produktion af frilandsgrønsager til det indenlandske konsummarked, medens 30-40 pct. afsættes til forarbejdningsindustrien, og resten går til eksport.

Eksporten af frilandsgrønsager sker hovedsagelig til de nordiske lande med hovedvægten på Sverige, idet de kvantitative restriktioner i Norge og Finland begrænser mulighederne for eksport til disse markeder. Eksporten foregår ret sporadisk, med store variationer i de eksporterede mængder fra år til år.

Importen af grønsager har gennem de seneste år været stigende. Det skal dog anføres, at en meget stor del af importen finder sted uden for den danske forsyningsperiode, således at der er et nogenlunde godt samspil mellem importen og den danske produktion. Den del af importen, som sker i den danske forsyningsperiode, sker imidlertid hovedsagelig til priser under det danske prisniveau og virker dermed pristrykkende. Importen består hovedsagelig af mere holdbare varer.

5.1.3. Konkurrenceforhold.

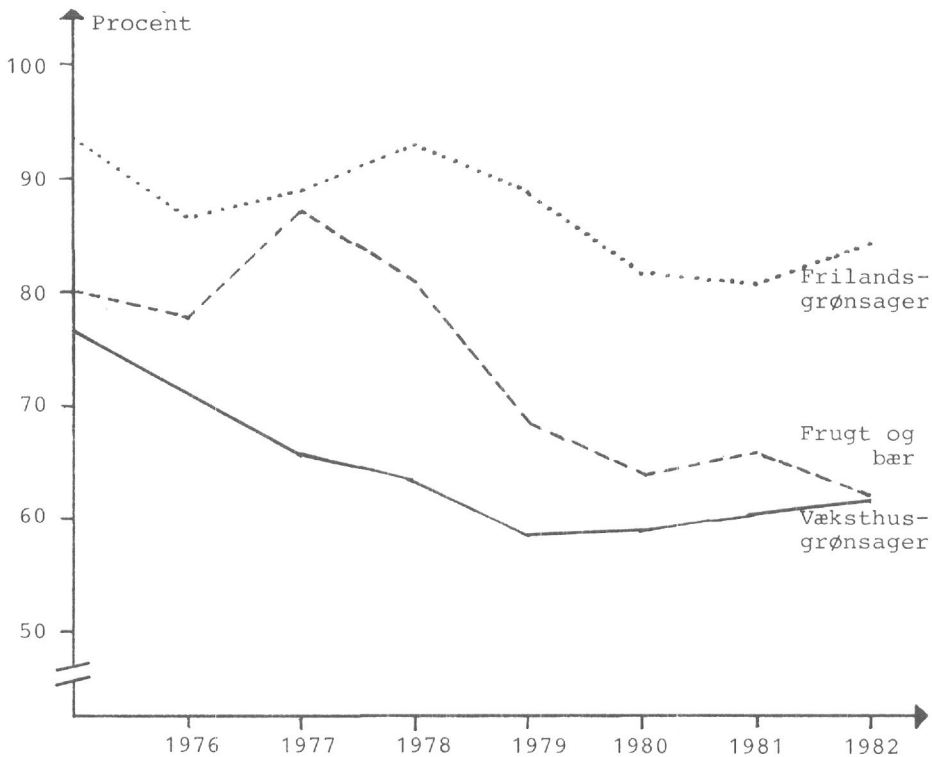
For de importkonkurrerende sektorer fremgår udviklingen i hjemmemarkedsandele af figur 3.

Hjemmemarkedsandelen for væksthusgrønsager er omkring 60 pct. Den faldende markedsandel indtil 1979-80 er udtryk for stigende import i den del af året, hvor der er danske produkter på markedet. For frilandsgrønsager er markedsandelen på 80-90 pct.

Den danske produktion af frugt og bær har tabt betydelige markedsandele fra 1975 til 1982. Således var hjemmemarkedsandelen i 1982 kun godt 60 pct. Det øvrige forbrug importeres fortrinsvis fra Frankrig, Vesttyskland, Italien og Østeuropa.

Produktionen af afskårne blomster, der i 1975 oversteg hjemmemarkedsforbruget, er nu næsten udelukkende rettet mod hjemmemarkedet, samtidig med at der er en betydelig import. Over 80 pct. af importen af afskårne blomster kommer fra Holland, incl. hollandsk reeksport.

Figur 3. Hjemmemarkedsandele for frugt og grønsager 1975-82.

Kilde; Statens Jordbrugsøkonomiske Institut, Rapport nr. 16, Gartneriets produktion og afsætning.

Omkring 2/3 af potteplanteproduktionen blev i 1982 eksporteret, og danske potteplanter har i perioden fra 1977 til 1982 vundet markedsandele på et europæisk marked i betydelig vækst. EF-landene aftager 2/3 af potteplanteeksporten og ca. 1/4 går til Sverige. I tabel 44 er vist indførslen af blomster og planter generelt i EF-landene eksklusiv Italien og Grækenland efter oprindelseslande. Det fremgår heraf, at Holland har en helt dominerende stilling på disse markeder med næsten 2/3 af leverancerne gennem alle årene. Danmark har i 1970'erne vundet mindre andele af importen på de nævnte markeder, mens der har været tilbagegang for Belgien/Luxembourg.

Tabel 44. Indførsel af blomster og planter i EF, ekskl. Italien og Grækenland.

	1977	1978	1979	1980	1981 ¹⁾	1982
I alt mill. SFR:	2.492	2.362	2.608	3.004	2.996	3.081
Importandel i pct.:						
Danmark	3,68	3,95	4,26	4,54	3,70	4,81
Belgien-Luxembourg	5,32	5,22	5,01	4,87	4,82	4,76
Holland	62,82	60,85	60,57	61,50	63,58	63,97
Internt i området	77,33	75,03	74,67	75,45	76,27	77,67
Middelhavslande	9,53	9,51	8,77	7,98	6,98	7,46
Andre europæiske lande	0,91	0,85	0,72	0,73	0,64	0,49
Oversøiske lande	12,23	14,61	15,84	15,84	16,11	14,38

Kilde: Statens Jordbrugsøkonomiske Institut, Rapport nr. 16. Gartneriets produktion og afsætning.

Indførslen af blomster og planter i de nordiske lande er vist i tabel 45.

Tabel 45. Indførsel af blomster og planter nordiske lande 1978-1982.

	1978	1979	1980	1981	1982
<u>Sverige</u> total (mill. SFR)	112,1	127,1	133,0	138,4	155,0
Importandel: DK	57	56	56	55	55
(pct.) NL	26	26	26	27	26
andre	17	18	18	18	19
<u>Norge</u> total (mill. SFR)	18,9	21,0	23,5	24,7	26,6
Importandel: DK	46	52	55	56	54
(pct.) NL	31	24	22	21	24
andre	23	24	23	23	22
<u>Finland</u> total (mill. SFR)	18,0	24,2	27,8	25,7	27,3
Importandel: DK	37	37	35	40	40
(pct.) NL	23	28	27	24	26
andre	40	35	38	36	34

Kilde: AIPH, Jahrbuch der internationalen Gartenbaustatistik.

Note 1: Faldet i den danske importandel synes at skyldes en fejl i den statistiske opgørelse for Vesttyskland.

Så (det fremgår): af tabellen, har Danmark den største andel af importen i alle tre lande, og der er ikke i de seneste år sket væsentlige forskydninger mellem den hollandske og danske andel.

5.1.4. Vurdering af de hollandske ekspansionsmuligheder på markedet for væksthushusprodukter .

Tabel 46. Væksthushusarealets anvendelse i Holland og i Danmark 1983.

	Holland	Danmark
Totalareal	8.825 ha	491 ha
heraf med:		
grønsager	4.627 ha	133 ha
frugt	48 ha	
afskårne blomster	3.013 ha	57 ha
potteplanter	652 ha	255 ha
andet	399 ha	46 ha

Hollandsk væksthushusgartneri har i perioden 1977 til 1983 haft en udvidelse af produktionsarealet på 10 pct. Samtidig er der i stor udstrækning sket en modernisering/ombygning af gamle væksthuse, så hollandsk gartneri i dag har et væksthushusareal, som er væsentligt mere tidssvarende end ved begyndelsen af perioden. Denne udbygning/modernisering af væksthushusarealet har været mulig gennem national støtte til erhvervslivet generelt, selektivt lave energipriser og et generelt lavt renteniveau. Desuden har der i 1981 og 1982 været ydet støtte til energibesparende foranstaltninger i gartnerier.

Den generelle støtte er særligt den såkaldte WIR-ordning, som har til formål at give økonomisk støtte til investorer i alle erhverv. Støtten ydes til alle investeringsgoder, som er nødvendige for at udøve en virksomhed (jordarealer undtaget), og tilskuddet er maksimalt 50 pct. for bygningsinvesteringen og 40 pct. for andre investeringer; investeringen skal mindst udgøre 2.700 Hfl. pr. år. Investeringstilskuddet udgøres af flere dele med et basistilskud på 12,5 pct. samt et eller flere tillæg, som f.eks. "tillæg for mindre investeringer" maks. 6 pct., "miljøtillæg" 4-15 pct., og "tillæg for energibesparende investeringer" 10-25 pct. Tilskuddet udbetales principielt kontant, men modregnes i praksis med det offent-

liges skattekrav. Beløbet fratrækkes ikke afskrivningsgrundlaget, ligesom det heller ikke henregnes til den skattepligtige indtægt.

For så vidt angår de selektivt lave energipriser blev det ved Kommissionens mellemkomst i 1982 aftalt, at gaspriserne til gartnerierhvervet pr. 1. april 1983 skulle være på samme niveau som til andre erhverv i Holland. Dette har dog ikke forhindret, at der igen fra oktober 1984 er anvendt en særlig lav tarif til hollandsk gartneri. Kommissionen har meddelt, at støtten er i strid med fællesskabsreglerne. Uanset prisstigninger må det dog ikke forventes, at de hollandske gartnere vil komme til at betale det samme for energien som danske gartnere, da prisniveauet for svær fuelolie er lavere i Holland end i Danmark.

Som årsag til de relativt lave hollandske produktpriser er ofte fremhævet den lave gaspris, men dette er kun en del af forklaringen, jævnfør tabel 47.

Tabellen viser, at væksthusharealet på de hollandske gartnerier i gennemsnit er større end de danske, samt at den hollandske gartner passer næsten et dobbelt så stort areal som den danske gartner. Det indikerer, at de hollandske potteplantegartnerier er mere ekstensivt drevet end de danske.

Et yderligere indtryk af en mere ekstensiv drift i Holland fås, når man ser på bruttoproduktionen pr. m^2 , som i Danmark er 75 pct. større end i Holland. Når den større danske bruttoproduktion i modsætning til i Holland alligevel ikke giver sig udslag i et overskud til forrentning af kapitalindsatsen, skyldes dette, at den mere intensive danske drift fordrer så store omkostninger til energi samt andre varer og tjenesteydelser, at bruttofaktorindkomsten kun udgør 35 pct. af bruttoproduktionen, mod 47 pct. i Holland.

Den store forskel i omkostninger til energi skyldes i langt større grad et højere dansk energiforbrug end den lavere hollandske energipris. Det danske energiforbrug udtrykt i Gigajoule pr. m^2 er 70 pct. større end det hollandske, og den danske energipris er for svær olie 24 pct. større og for kul 6 pct. mindre end den hollandske gaspris, beregnet i kr. pr. Gigajoule.

Tabel 47. Regnskabsresultater fra potteplantegartneri i Danmark og Holland 1982.

Holland 1982.			Danmark	Holland
Virksomhedsstørrelse (gns.),	m ²		3.561	6.100
Kapitalindsats,	kr. pr. m ²		367	282
Arbejdsindsats,	mandår pr. 1000 m ²		1,31	0,70
Energiforbrug til opvarmning:	Gigajoule pr. m ²		1,96	1,15
Energipris, svær olie,	kr. pr. Gigajoule		42	
let olie,	kr. pr. Gigajoule		67	-
kul,	kr. pr. Gigajoule		32	
naturgas,	kr. pr. Gigajoule			34
			Danmark	Holland
	kr. pr. m ²	Rel	kr. pr. m ²	Rel
Bruttoproduktion	499	100	289	100
Energi	93	19	39	14
Varer og tjenesteydelser	232	46	113	39
Bruttofaktorindkomst	174	(35)	136	(47)
Afskrivninger	41	8	27	9
Løn	132	27	84	29
Til forrentning af kapitalen	1	-	26	9

Kilde: Danmark, Jordbrugsøkonomisk Institut Serie D, nr. 3. Energiforbrug beregnet ved hjælp af priser ifølge DEG og fordeling af energiforbrug ifølge energistyrelsen (15 pct. let olie, 75 pct. svær olie og 10 pct. kul). Et mandår er defineret som en arbejdsindsats på 1.800 timer.

Holland, Landbouw-Economisch Instituut: Periodische Rapportage 16-82. Omregnet ved en kurs på 312,64 D.kr. pr. 100 Hfl.

Det større danske energiforbrug kan ikke alene forklares ved klimatiske forhold, men har sin forklaring i den mere intensive danske drift.

Beregninger på tallene i tabel 47 viser, at hvis danske gartnere havde kunnet få energi til samme pris som de hollandske, havde man opnået et resultat på 22 kr. pr. m² til forrentning af kapitalen, hvilket ville have været 4 kr. mindre, end hvad det ekstensive hollandske gartneri har opnået i 1982. Tilsvarende kan det beregnes, at hollandske gartnere i 1982 selv med den danske energipris ville have opnået et bedre resultat end det opnåede danske, nemlig 13 kr. pr. m² til forrentning af kapitalen.

En anden faktor, som adskiller de to regnskabsresultater fra hinanden, er forbruget af varer og tjenesteydelser, som i Danmark beslaglægger 46 pct. af bruttoproduktionen mod 39 pct. i Holland, hvilket har en nær sammenhæng med den mere intensive drift i Danmark.

En sammenligning med tilsvarende tal fra 1980 viser,

at gartnerierne er blevet større,

at arbejdsindsatsen i mandår pr. 1000 m² i Danmark er steget fra 1,07 til 1,31, medens den i Holland er faldet fra 0,85 til 0,70,

at energiforbruget i Danmark er steget 6,5 pct. fra 1,84 til 1,96 GJ pr. m², medens det i Holland er faldet 34 pct. fra 1,74 til 1,15 GJ pr. m².

at energiprisen i Danmark er steget fra 35 kr. til 45 kr. pr. GJ svarende til 28 pct., medens den i Holland er steget fra 19 til 34 kr. pr GJ svarende til 79 pct.

at bruttoproduktionen i Danmark er steget 50 pct. fra 332 til 499 kr./m², medens den i Holland kun er steget 17 pct. fra 247 til 289 kr./m²,

at andelen til forrentning af kapitalen i Danmark er steget fra -23 til + 1 kr./m² og i Holland er steget fra + 18 til + 26 kr./m².

Det er således klart, at hollandsk gartneri har gjort en kraftig indsats på at begrænse såvel energiforbruget som andre omkostninger, men stadig har en ekstensiv produktion i sammenligning med den danske.

Størrelsesforholdet mellem dansk og hollandsk gartneri bevirker, at en hollandsk omstilling til potteplanteproduktion og intensivering af eksisterende arealer ikke skal være ret omfattende for at øge udbuddet hurtigere, end efterspørgslen øges, med deraf faldende priser. Dette ikke mindst fordi oplysninger fra den hollandske organisation for blomsterauktionerne antyder, at der frem til 1990 forventes en årlig produktivitetsstigning indenfor potteplantesektoren på 10 pct.

Hovedparten af det hollandske væksthuseareal anvendes i dag til grønsager (ca. 50 pct.) og afskårne blomster (ca. 35 pct.)/ og en produktionsomlægning til potteplanter vil, for de hollandske gartnere, forudsætte store investeringer i både produktionsapparat og udbygning af den faglige viden, hvorfor der skal et kraftigt incitament til at gennemføre en omstilling.

Et sådant incitament ligger måske i en spansk optagelse i Fællesskaberne, idet det hollandske gartnerierhverv med stor alvor ser på den konkurrence, som et spansk medlemskab vil få på især handelen med grønsager i EF. Når Spanien optages som medlem, kan det føre til en så kraftig konkurrence, at mange hollandske væksthusegrønsagsproducenter vil være nødt til at skifte til afskårne blomster eller potteplanter for at overleve.

En sådan produktionsomlægning kan betyde et væsentligt større udbud af hollandske potteplanter. I afsætningen af det forøgede udbud, vil især forbrugsudviklingen være den hæmmende faktor. For at fremme forbruget anvender hollænderne derfor 0,8 pct. af handelsværdien til afsætningsfremmende foranstaltninger for potteplanter, samtidig med at man for tiden udfolder store bestræbelser på at forbedre eksportorganisationerne. Desuden har hollænderne fordel af det i forvejen store udbud af varer, som tiltrækker de store købere, og den nære placering i forhold til de store markeder i Tyskland, Storbritannien og Frankrig.

Valutariske forhold.

For frugt- og gartneriprodukter anvendes ikke monetære udligningsbeløb. Man har således ikke været belastet af den konkurrenceforvridning, som er opstået for almindelige landbrugsprodukter ved uoverensstemmelser mellem de almindelige kurser og de "grønne" kurser.

Valutakursændringer får dermed umiddelbar effekt for frugt- og gartneriprodukter.

5.1.5. Konkurrenceforholdet Danmark-Holland på det syd- og central-europæiske marked for potteplanter.

I forhold til de hollandske produkter skal danske produkter, alene grundet transportomkostningerne, opnå en merpris på de fleste eksportmarkeder. For at opnå denne merpris må der skabes en præferencestilling for danske potteplanter på eksportmarkederne gennem:

- god sortering,
- fastprissystemet,
- stabil kvalitet,
- udstrakt service.

Som et minus for de danske produkter må nævnes, at det i de mørkeste måneder er svært at holde kvaliteten, medmindre man anvender vækstlys.

5.1.5.1. Vurdering af eksportmarkederne.

Vesttyskland, som i 1982 af tog 30 pct. af den totale eksporterede mængde i Europa, er såvel for Holland som for Danmark det største eksportmarked.

Potteplantemarkedet i Tyskland 1983.

Produktion	1.300	mill. DM
Eksport	30 ¹⁾	mill. DM
Import	404	mill. DM (DK 102 mill. DM, NL 265 mill. DM)
Forbrug	1.674	mill. DM

Blomsterforbruget pr. indbygger i Tyskland er blandt de største og forventes i de kommende år at stige yderligere.

Frankrig var i 1982 næststørste importør, idet landet aftog 15 pct. af den totale eksportmængde af potteplanter i Europa. Stigningstakten for den franske import af potteplanter har gennem de seneste år været ca. 30 pct., medens eksporten har været faldende siden 1979.

Note 1: Året 1982.

Største eksportør til det franske marked er Belgien med 68 pct. af importen; fra Belgien eksporteres hovedsagelig Azalea og i mindre grad Chrysanthemum. Den hollandske og den danske eksport er stort set ens, idet de to lande har henholdsvis 15 pct. og 14 pct. af importmarkedet i Frankrig.

Da priserne på det franske marked er relativt gode, og der er forventninger om en udvidelse af forbruget, anses mulighederne for fortsat ekspansion for den danske potteplanteeksport til det franske marked for gode.

Storbritannien aftager 10 pct. af den europæiske potteplanteeksport. Ligesom for det franske markeds vedkommende er forbruget af potteplanter i Storbritannien endnu på et meget lavt niveau, men det er samtidig et marked i stærk vækst. Egenproduktionen i Storbritannien er ret begrænset, og de britiske producenter synes ikke at være tilbøjelige til at skifte fra grønsager til potteplanter.

Afsætningen af hollandske produkter er især favoriseret af to forhold, dels den korte transportafstand, og dels det forhold, at de hollandske eksportører af afskårne blomster er godt inde på markedet og uden store vanskeligheder kan medtage flere potteplanter.

Grundet den stærke vækst i forbruget skønnes det dog, at der er gode muligheder i de kommende år på det britiske marked. Dette gælder i særdeleshed, hvis de danske eksportører kan forøge afsætningen til supermarkeder og havecentre,, som i disse år omsætter en stigende andel af potteplanterne på det britiske marked.

Italien er et af de mindre markeder i Sydeuropa, men er samtidig et af de markeder, hvor der er stærk vækst i forbruget. Kun en meget ringe del af det stigende forbrug vil kunne dækkes af egenproduktionen, selv om denne er voksende.

Den danske potteplanteeksport til Italien har udviklet sig fra 12 mill.kr. i 1980 til 48 mill.kr. i 1983 og har betydet, at Danmark nu er den næststørste eksportør med en importandel på 14 pct., medens Holland har en importandel på omkring 50 pct.

Det skønnes, at der er gode muligheder for en øget dansk potteplan-teeksport til Italien i de kommende år, og på grund af det ret høje prisniveau vil det være profitabelt selv med de ret store transportomkostninger •

Af andre nuværende, og inden for en kortere årrække evt. fremtidige, EF-lande kan nævnes Grækenland, Portugal og Spanien. Forbruget af potteplanter i disse lande er begrænset, men stigende. Den indenlandske produktion er på et sådant niveau, at der må forudses et forøget importbehov. Der vil derfor være muligheder for forøget eksport, men der skal regnes med ikke ubetydelige transportomkostninger samtidig med, at der skal sættes ind med en del midler til salgsfremmende aktiviteter for at sikre, at de hollandske eksportører ikke tager markedet.

Det nordiske marked var tidligere af afgørende betydning for den danske afsætning. Selv om der er opnået ret pæne stigninger i eksporten, udgør eksporten til Norden i dag kun ca. 1/3 af totaleksporten, mod ca. halvdelen i 1977.

Markedsadgangen til det nordiske marked vanskeliggøres af disse landes meget restriktive fytosanitære importbestemmelser og kontrollen med samme. Fra den internationale plantesundhedsorganisation EPPO anbefales mulige restriktioner, som medlemslandene kan anvende som beskyttelse mod indslæbning af forskellige skadevoldere. De enkelte lande afgør derefter selv, hvilke restriktioner de vil anvende. I de nordiske lande anvendes normalt de stærkest mulige restriktioner. Dette medfører i visse tilfælde, at den danske eksport stoppes, selv om de plantesundhedsmæssige problemer ikke forekommer i praksis i Danmark, men måske i andre fællesskabslande, hvorfra der frit kan eksporteres til Danmccirk.

For så vidt angår den praktiske kontrol med plantesundhedsmæssige bestemmelser, er den væsentlig mere restriktiv i de nordiske lande end i andre lande, Danmark eksporterer potteplanter til. De nordiske lande kræver reelt en nultolerance, ikke blot for farlige planteskadevoldere, men også for almindeligt forekommende skadevoldere, for hvilke de fleste andre lande tillader en vis tolerance.

5.1.5.2. Ændrede EF-perspektiver.

Udsigterne for landbrugets produktion og indtjening som følge af den nyorientering af EF's landbrugspolitik, som er på vej, er gennemgået i betænkningen "En fremtidig landbrugspolitik" - nogle mere langsigtede perspektiver fra 1983 samt i debatoplægget fra Det økonomiske Råd, maj 1984.

Nyorienteringen er i hovedtræk motiveret med to væsentlige årsager.

Den landbrugspolitiske udvikling i EF har været, at produktionen, til trods for en i og for sig hurtig afvandring fra erhvervet er steget meget stærkere end forbruget. På flere og flere områder har produktionen således passeret selvforsyningsgrænsen og har ført til voksende overskud.

Omkostningerne ved at komme af med disse overskud ved tilskud til salg på verdensmarkedet eller subsidiært ved salg til særlige anvendelsesområder eller atypiske forbrugergrupper har ført til en stigende belastning af det fælles EF-budget.

En sådan udvikling fører til, at EF i de kommende år bliver nødsaget til at føre en forsigtig prispolitik med faldende realpriser for mange landbrugsvarer, herunder også de produkter, der produceres i Danmark.

Disse udsigter for landbrugsproduktionen kan ikke direkte overføres til det danske gartnerierhverv.

Produktion og af sætning af potteplanter, snitblomster og planteskolleprodukter er i EF-systemet stort set alene en fælles regulering af EF's ydre beskyttelse ved import fra tredielande. Sektoren har således længe været baseret på en markedsorienteret prispolitik, hvor producenterne selv har ansvaret for balance mellem udbud og efterspørgsel.

For de grønsager, som er omfattet af EF's udbudsregulerende foranstaltninger (intervention eller tilbagetrækning), har den danske

produktion og afsætning hidtil været baseret på samme markedspolitiske princip. Der har ikke været brug for at benytte systemerne her i landet.

For EF som helhed må vurderingerne præges af følgende tendenser: Der er konstateret stigende omkostninger for denne sektor, især som følge af udviklingen i Sydeuropa. Der er under de senere års politiske forhandlinger om "acquis communautaire" og tiltrædelsesproblemerne tilkendegivet et klart ønske om, at producenterne overtager et større medansvar for markedstilpasningen.

Såfremt en sådan tilpasning ikke realiseres, må det derfor forventes, at disse produkter vil blive genstand for en afdæmpet prispolitik med faldende realpriser.

For producenterne i EF af æbler og pærer er der grund til at forvente samme udvikling.

For de danske producenter, som er importkonkurrerende på det danske marked, vil mulighederne for at anvende andre konkurrencemidler end prisen være afgørende for, i hvilket omfang den europæiske udvikling vil slå igennem på det danske marked.

Udviklingen for specialafgrøderne på friland er vanskelig at bedømme. Umiddelbart kan forventningerne til stagnerende eller faldende kornpriser motivere, at flere producenter vil omstille eller udvide til produktion af specialafgrøder, f.eks. ærter til dybfrost eller løg til forarbejdning, hvor de hidtidige afsætningsmuligheder har været gode.

De forbedrede generelle økonomiske forhold burde kunne omsættes til en øget konkurrenceevne hos forarbejdningsindustrien.

Forholdet mellem producent og forarbejdningsindustri er som regel baseret på en kontraktavl, hvis pris nedadtil i dag må afspejle producentens alternative indkomst ved dyrkning af for eksempel byg. Det er derfor vanskeligt at bedømme, hvorledes den økonomiske fordeling vil forløbe mellem partnerne.

Uanset dette vil en fortsat udvidelse af disse afgrøder forudsætte et øget samarbejde omkring den afsætningsgaranti, som er nødvendig for både producent og forarbejdningsindustri.

5.1.5.3. Sammendrag af de fremtidige produktions- og afsætningsmuligheder.

For væksthusgrønsager må det forventes, at produktions- og afsætningsmulighederne vil være nogenlunde uændrede frem til 1990. Forøget afsætning vil være betinget af en forbrugsudvidelse eller importfortrængning. Der kan efter Portugals og især Spaniens optagelse i EF komme et forstærket pres på markedet, som kan resultere i en yderligere nedgang i produktionen. Denne nedgang kan imødegås ved en forstærket indsats for at skabe en speciel præference for danske varer.

For afskårne blomster kan det ikke udelukkes, at der vil ske en yderligere tilpasning af produktionen i nedadgående retning.

Afsætningsmulighederne for potteplanter synes stadig at være gode, selv om man i de kommende år ikke kan forvente stigninger i eksporten i samme omfang som gennem den seneste 10 års-periode, grundet det forstærkede pristryk fra hollandske produkter.

For at fastholde og udbygge eksporten må der til stadighed udfoldes bestræbelser på at forbedre den præference for danske potteplanter, som findes på eksportmarkederne, gennem forbedringer af kvalitet, sortiment, leveringssikkerhed m.v., samt en stærk indsats med afsætningsfremmende foranstaltninger, herunder deltagelse i udstillinger i udlandet.

På æblemarkedet, vil en overskudssituation på verdensplan kunne influere stærkt på produktions- og afsætningsvilkårene i EF og herigennem på det danske marked, hvor afsætnings- og prisforholdene er meget afhængige af udviklingen især i de store europæiske producentlande.

Afsætningsmæssigt må man i første omgang søge at fastholde og eventuelt udvikle hjemmemarkedsandelen ved at skabe en særlig markeds-

profil og forbrugerpræference for de danske æbler gennem udvidet saraarbejde om kvalitet, emballageform og markedsføring, samt gennem markedsføring af sorter, som i smag, farve og friskhed appellerer til den danske forbruger.

Afsætningen af den stigende danske produktion af bær afhænger i stor udstrækning af udviklingen i importen fra især østlandene. Såfremt der ikke på EF-plan iværksættes foranstaltninger, som sikrer mod import til urealistisk lave priser, eller producenterne gennem produktudvikling får nye sorter, som er mere attraktive for forarbejdningsindustrien end østlandenes produkter, vil den danske produktion af bær til forarbejdningsindustrien her i landet og i EF få svært ved at klare sig fremover.

For frilandsgrønsager, hvor hjemmemarkedsandelen kun har vist et begrænset fald siden 1975, vil de fremtidige produktions- og afsætningsmuligheder i stor udstrækning knytte sig til udviklingen i forarbejdningsindustriens forbrug samt eksporten, idet afsætningen til konsummarkedet kun vil kunne udvides ved importfortrængning, eller såfremt det samlede forbrug udvides.

Generelt for alle sektorerne gælder, at skal man fastholde eller udvide markedsandele, vil det for de danske produkter - udover gennem priskonkurrence - være nødvendigt at satse på andre konkurrenceparametre.

Sådanne konkurrenceparametre kan være forbedret kvalitet, ensartede produkter, som gerne må være anderledes end konkurrenternes produkter, samt tilførsler i de rigtige mængder til de rigtige tidspunkter. Desuden bør emballager være tilpasset salgsleddets krav, hvilket i de fleste tilfælde vil sige supermarkedernes krav.

Endvidere må erhvervet - i lighed med hvad der sker i andre lande - ofre tilstrækkelige ressourcer på afsætningsfremmende foranstaltninger, hvad der ikke hidtil har været tilfældet, bl.a. fordi man ikke har udnyttet de muligheder, der er i at anvende Gartneribrigets afsætningsudvalg som det samlende organ for dette arbejde, men hellere har villet klare det fra de mange små og større afsætningsorganisationer.

5.1.6. Informationer.

Grundlaget for at sikre afsætningen af den danske produktion på såvel hjemme- som på eksportmarkederne er et nøje kendskab til såvel afsætningsforholdene på markederne som til konkurrenternes produktions- og afsætningsbetingelser.

Systematiske oplysninger om afsætningsforholdene på såvel hjemmemarkederne på eksportmarkederne vil være ønskelige. For eksportmarkederne bør oplysningerne bl.a. omfatte:

- markedstenderiser
- efterspørgselsvurdering
- prisniveau for gartneriprodukter
- omkostningsniveau
- produktionsudvikling
- import og eksport

Mange af disse oplysninger vil kun kunne skaffes gennem professionelt udarbejdede markedsanalyser, idet det vil kræve regelmæssige informationer og analyser som en nødvendig udbygning af de informationer, der vil kunne fremskaffes gennem landbrugsministeriets statskonsulenter.

Statskonsulenterne bør udover de foran nævnte oplysninger foretage indberetning om alle politiske planer og foranstaltninger, som udarbejdes, og som vil ændre de gældende produktions- og markedsforhold i de lande, som statskonsulenterne dækker, ligesom de fortsat bør stå til rådighed for konkrete forespørgsler fra erhvervet.

Udover selve indsamlingen af oplysninger vil der være et væsentligt arbejde i bearbejdningen af disse, og der ligger heri en mulighed for et snævert samarbejde afsætningsorganisationerne imellem, idet etablering af et markedsinformationssystem uden brugerens aktive medvirken ikke er mulig.

5.2. Indtjenings- og effektivitetsforhold.

5.2.1. Analysegrundlag.

Den årlige gartneriregnskabsstatistik fra Statens Jordbrugsøkonomiske Institut belyser gartnerierhvervets økonomiske forhold via en række forud fastlagte grupperinger. Statistikken blotlægger imidlertid kun i begrænset omfang de variationer, som forekommer virksomhederne imellem. Dette forhold er søgt afhjulpet gennem en særskilt analyse, der hovedsagelig har haft til formål at kaste lys over sammenhængen mellem indtjening og effektivitet.

Analysegrundlaget omfatter regnskabsåret 1982 og er herudover begrænset til alene at vedrøre heltidsvirksomheder. Heltidsgartnerierne er defineret som virksomheder med en årlig arbejdsindsats på mindst 1.800 timer, og disse virksomheder er i modsætning til deltidsvirksomhederne karakteriseret ved, at overskuddet fra gartneriet er langt den vigtigste indtægtskilde for brugerens husstand.

Til analysen er defineret følgende produktionsretninger:

Væksthusgartneri, herunder:

- Potteplanteproduktion
- Anden væksthushusholdning

Frilandsgartneri, herunder:

- Blandet frilandsgartneri
- Planteskolevirksomhed
- Frugt- og bærproduktion.

De enkelte produktionsretninger er afgrænset således, at enhver virksomhed kan henføres til en af ovennævnte fem retninger. Den i forhold til regnskabsstatistikken ændrede opdeling er foretaget med henblik på at opnå tilfredsstillende gruppestørrelser. på trods heraf bevirker materialets begrænsede omfang, at et analyseresultat kan være behæftet med en vis usikkerhed. De fundne udslag er imidlertid af en sådan størrelse, at de afspejler reelle forskelle virksomhederne imellem.

I analysen benyttes følgende begreber og definitioner:

Likviditet, -udtrykt gennem egenfinansieringsevnen.

Soliditet, udtrykt gennem gældsprocenten på kontantværdibasis.

Økonomisk effektivitet, udtrykt gennem lønningsevnen pr. arbejdstime.

Økonomisk truede virksomheder; Negativ egenfinansiering kombineret med en gældsprocent på 60 og derover.

Økonomisk vanskeligt stillede virksomheder: Positiv egenfinansiering kombineret med en gældsprocent på 100 og derover (insolvens).

5.2.2. Sammenligning mellem gartneri og landbrug.

Gom følge af en mindre tidsforskydning i de anvendte gennemsnitlige statustidspunkter er forholdene i landbrug og gartneri ikke helt sammenlignelige. Dog kan der på basis af materialet drages en række generelle konklusioner, der må antages at være upåvirket af det manglende sammenfald i regnskabsperiode.

Det fremgår af tabel 48, at der ikke er markante forskelle i indkomstniveauerne mellem gartneri og landbrug, for så vidt angår tallene for "alle virksomheder". For de enkelte sektorer indenfor gartneri ses de dårligste resultater i gruppen "potteplanter under glas". Således har et gennemsnitligt potteplantegartneri i de 3 år fra 1980 til 82 i gennemsnit haft en negativ løbende opsparing på ca. 71.000 kr. efter indregning af finansieringstilskud m.v.

Trods en positiv egenfinansiering på 48.000 kr. (løbende opsparing minus 71.000 kr. plus driftsøkonomiske afskrivninger på 119.000 kr.) må det konstateres, at driftsresultatet ikke har været tilstrækkeligt til at forbedre egenkapitalgrundlaget, således er ca. 60 pct. af de driftsøkonomiske afskrivninger (faktisk fysisk nedslidning) anvendt til forbrug. Hertil kommer, at de støtteordninger, der positivt forbedrer regnskabsresultatet, er tidsbegrænsede. Der må derfor fremover skabes et forbedret indkomstgrundlag.

Tabel 48. Gennemsnitlige indkomstforhold i gartneri og landbrug i perioden 1980 - 1982.

1.000 kr. pr. bedrift	Grøn- sager under glas	Potte- plan- ter under glas	Grøn- sager fri- land	Frugt og bær	Plante- skoler	Alle virk- som- heder, gart- neri	Alle virk- som- heder, land- brug
Bruttoudbytte	747	1.363	285	197	511	568	402
Salgsafgifter	39	174	7	9	2	42	-
Rå- og							
hjelpestoffer	305	471	87	48	170	230	198
- heraf energi	168	278	13	7	15	85	12
Lejet arbejdskraft	149	209	57	41	131	100	15
Afskrivninger	83	119	20	21	32	50	39
Øvrige omkostninger	72	109	35	31	59	54	44
Bruttooverskud	100	132	79	47	116	89	105
Andre indtægter	125	112	83	102	99	108	93
- heraf rente- indtægter	33	24	12	27	19	20	17
Øvrige udgifter	104	177	56	58	85	94	100
- heraf rente- udgifter	99	164	47	51	77	85	89
Indkomst før skat	121	67	106	125	131	103	103
Personlig skat							
- negativ							
indkomstskat	41	27	21	26	32	27	19
Disponibel indkomst	80	39	85	98	99	76	83
Privatforbrug	112	110	83	88	92	94	87
Løbende opsparing	-32	-71	3	10	20	-18	-4

Kilde; Jordbrugsøkonomisk Institut. Gartneriregnskabsstatistik 1980, 1981 og 1982; Landbrugsregnskabsstatistik 1980/81, 1981/82 og 1982/83.

Tabel 49. Finansierings- og gældsforhold i gartneri og landbrug.

	Land- brug, antal, ca.	Høstår 81/82, % af hel- tidsbrug	Gart- neri, antal, ca.	Høstår 1982, % af hel- tidsbrug
NEGATIV EGENFINANSIERING				
Gældspct. under 60	5.100	10	380	13
Gældspct. 60 - 99	5.600	10	270	9
Gældspct. 100 og over	2.700	5	140	5
I alt	13.400	25	790	27
POSITIV EGENFINANSIERING				
Gældspct. under 60	31.900	60	1.390	48
Gældspct. 60 - 99	6.800	13	580	20
Gældspct. 100 og over	1.000	2	140	5
I alt	39.700	75	2.110	73
Heltidsjordbrug i alt	53.100	100	2.900	100
Antal jordbrug iflg. regnskabsstatistik	98.900	-	4.031	

Af tabel 49 fremgår, at antallet af heltidsvirksomheder er relativt højere inden for gartneriet end i landbruget, således kan mere end 70 pct. af gartnerierne betragtes som heltidsvirksomheder, mens den tilsvarende andel i landbruget udgør 50-55 pct. Det bør i denne forbindelse bemærkes, at heltidsvirksomhederne i gartnerierhvervet producerer 98 pct. af den registrerede produktion. Heltidsbedrifterne i landbruget producerer omkring 86 pct. af den samlede landbrugsproduktion.

Sammenholdes finansierings- og gældsforholdene i de to erhverv, fremgår det, at der er forholdsvis flere gartnerier end landbrug med en høj gældsprocent. Den relative andel af virksomheder med negativ egenfinansiering er derimod næsten ens. Ligeledes er andelen af virksomheder med en gældsprocent på 60 og derover, hvor der samtidig forekommer negativ egenfinansiering, stort set ens for gartneri og landbrug.

Dette leder til den foreløbige konklusion, at økonomisk truede virksomheder forekommer i nogenlunde samme udstrækning inden for de to erhverv. Imidlertid skal det bemærkes, at der er forholdsvis flere gartnerier end landbrug med positiv egenfinansiering blandt virksomhederne med høj gældsprocent. På denne baggrund må det antages, at et gartneri lettere vil kunne overleve med høj gældsprocent end et landbrug, hvilket bl.a. kan forklares ved aktivernes hurtigere omsætningshastighed i gartnerivirksomheden.

5.2.3. Gartnerivirksomhedernes fordeling med hensyn til finansieringsforhold.

Tabel 50. Gartneriernes fordeling efter finansierings- og gældsforhold.

	Negativ egenfinans.			Positiv egenfinans.			Antal hel- tidsvirk- somheder	
	Gældsprocent							
	Under 60	60- 99	100 og over	Under 60	60- 99	100 og over		
	pct. virksomheder						Antal	
VFFIKSTHUSGARTNERI								
Potteplante- prod.	4	15	10	26	35	10	100	670
Anden vækst- husprod.	22	9	1	45	21	2	100	600
Væksthus i alt	13	12	6	34	28	7	100	1.270
FRILANDS- GARTNERI								
Blandet fri- landsgartneri	11	4	6	55	18	6	100	900
Planteskole	5	9	3	66	14	3	100	405
Frugt og bær	29	13	0	56	2	0	100	325
Friland i alt	13	7	5	58	13	4	100	1.630
Alle heltids- virksomheder	13	9	5	48	20	5	100	2.900

Som det fremgår af tabel 50, kan 25 pct. af potteplanteproducenterne henføres til gruppen økonomisk truede virksomheder, mens tilsvarende forhold kun forekommer ved 10 pct. af gartnere med anden væksthushproduktion. Herudover må de 10 pct. af potteplanteproducenterne, der har positiv egenfinansiering men samtidig er insolvente, anses som særligt udsatte i perioder med svigtende indtjening,

fordi der mangler egenkapital til finansiering af et eventuelt underskud. Med andre ord kan ca. en trediedel af alle potteplantevirksomheder betegnes som økonomisk svagt funderede. Det bør dog noteres, at den offentlige ejendomsvurdering indebærer en forsigtig vurdering af aktiverne. De fleste af de økonomisk svagt funderede virksomheder har således ikke nødvendigvis udsigt til en snarlig tvangsauktion.

For frilandssektoren som helhed er 16 pct. af virksomhederne økonomisk truede eller vanskeligt stillede. Producenterne af frugt og bær adskiller sig fra andre producentgrupper ved, at alle er solvente, hvilket blandt andet skyldes gennemsnitlig høj brugeralder, forholdsvis stor lønindtægt uden for virksomheden samt eventuel afvigende vurdering af aktivernes værdi.

Betragtes gartnerierhvervet under et, må 14 pct. eller godt 400 af virksomhederne skønnes at være økonomisk truede, og heraf var 140 insolvente ved udgangen af 1982. De sidstnævnte må anses som værende i en særdeles vanskelig økonomisk situation, der formodentlig har sammenhæng med det gennemsnitlige effektivitetsniveau på disse virksomheder, se tabel 51.

Gruppen af virksomheder med positiv egenfinansiering og en gældsprocent på 100 og derover har en væsentlig bedre effektivitet end de insolvente med negativ egenfinansiering. En forøgelse af effektiviteten i virksomhederne med negativ egenfinansiering til samme niveau som i virksomhederne med positiv egenfinansiering ville f.eks. øge gartneriets afkast med mere end 1/4 mio. kr. pr. virksomhed.

Uden offentlige finansieringstilskud og den negative indkomstskat ville egenfinansieringen i den økonomisk mest belastede gruppe i øvrigt have været forringet med yderligere ca. 100.000 kr. pr. virksomhed.

Tabel 51. Gartneriernes effektivitet, investeringer, egenfinansiering og kapitalforhold.

	Egenfinansiering					
	Negativ			Positiv		
	Gældsprocent					
	Under 60	60 - 99	100 og over	Under 60	60 - 99	100 og over
	pct. af omsætning					
Variable omkostninger	51	58	64	42	49	51
Arbejdsomkostninger	54	47	35	39	32	30
Faste omkostninger	22	18	17	17	15	17
Aktivernes omsætningshastighed "	0,60	0,83	0,98	0,90	1,25	1,15
Forrentningsprocent	-16	-20	-15	2	7	2
Lønningsevne, kr. pr. time	22	23	22	52	59	52
	1000 kr. pr. virksomhed					
Overskud før afskrivninger	89	56	102	241	441	349
Investeringer	-7	0	47	165	307	222
Egenfinansiering	-37	-84	-146	127	159	113
Gældsprocent, ultimo	32	79	129	35	78	117
Egenkapital, ultimo	976	255	-500	1.133	490	-272
Egenkapitalforskydning	-85	-102	-196	87	106	61

5.2.4. Effektivitetsforskelle inden for produktionsretninger•

Som allerede vist synes det økonomiske effektivitetsniveau at være afgørende for virksomhedernes overlevelsessevne. Med udgangspunkt i effektivitetsniveauet skal nogle af årsagerne til forskelle i indtjeningen derfor belyses i det følgende;. Analysegrundlaget er virksomheder med en gældsprocent på 60 eller derover og omfatter gartnerierhvervets to dominerende produktionsretninger: potteplanteproduktion og blandet frilandsgartneri.

Tabel 52. Potteplanteproduktion ved en gældsprocent på 60 og der-
over.

	Egenfinansiering			
	- Negativ		-- Positiv --	
	Lønningsevne, kr. pr. time			
	Under 25	25 og over	Under 59	59 og over
	pct. af omsætning			
Variable omkostninger	79	65	61	51
Arbejdsomkostninger	33	30	27	23
Faste omkostninger	19	15	15	14
Aktivernes omsætnings- hastighed	0,83	1,16	1,45	1,46
Forrentningsprocent	-26	-10	-3	17
Lønningsevne, kr. pr. time	-4	34	43	77
Omsætning vedr. væksthus, kr. pr. m ²	279	526	499	549
	1000 kr. pr. virksomhed			
Overskud før afskriv- ninger	-17	178	347	732
Investeringer	-55	83	238	678
Egenfinansiering	-146	-75	99	317
Gældsprocent, ultimo	92	104	86	84
Egenkapital, ultimo	115	-94	275	528
Egenkapitalforskydning	-200	-111	71	262

For så vidt angår potteplanteproduktionen er virksomhederne med relativ høj lønningsevne større end virksomhederne; med lav lønningsevne. Grupperingen i tabel 52 viser betydelige effektivitetsforskelle grupperne imellem. En lav effektivitet kan således blandt andet henføres til en lille omsætning pr. m² væksthus og/eller relativt store variable omkostninger.

Mellem grupperne med henholdsvis laveste og højeste lønningsevne varierer produktionsoverskuddet før afskrivninger med ca. 750.000 kr. pr. virksomhed. En stort set tilsvarende variation gør sig gældende med hensyn til investeringsaktivitet, ligesom egenkapitalen ved det laveste effektivitetsniveau er formindsket med 200.000 kr. pr. virksomhed mod en fremgang på godt 260.000 kr. ved højeste effektivitetsniveau.

Tabel 53. Blandet frilandsproduktion ved en gældsprocent på 60 og derover.

	Egenfinansiering			
	- Negativ		-- Positiv	
	Lønningsevne, kr. pr. time			
	Under 19	19 og over	Under 60	60 og over
	pct. af omsætning			
Variable omkostninger	53	36	33	36
Arbejdsomkostninger	79	50	52	27
Faste omkostninger	32	21	17	17
Aktivernes omsætnings- hastighed	0,43	0,64	0,95	0,75
Forrentningsprocent	-28	-4	-1	15
Lønningsevne, kr. pr. time	3	42	46	85
	1000 kr. pr. virksomhed			
Overskud før afskriv- ninger	-9	169	258	418
Investeringer	-56	5	72	196
Egenfinansiering	-188	-145	72	141
Gældsprocent, ultimo	146	92	83	93
Egenkapital, ultimo	-426	153	211	130
Egenkapitalforskydning	-188	-199	48	87

Variationerne mellem virksomhederne med blandet frilandsproduktion svarer ret nøje til det registrerede for potteplanteproduktionen. Resultatet i gruppen med den bedste effektivitet kan navnlig henføres til et relativt lavt arbejdsforbrug.

Produktionsoverskuddet mellem ydergrupperne varierer her med ca. 425.000 kr. pr. virksomhed. Indtjeningsforskellen har blandt andet et egenkapitaltab på ca. 190.000 kr. til følge i gruppen med dårligste effektivitet og en fremgang i egenkapitalen på ca. 90.000 kr. i gruppen med bedste effektivitet. Virksomhederne i den økonomisk dårligst stillede gruppe befinder sig i en økonomisk krise, hvor en væsentlig forbedring i indtjeningen er absolut påkrævet.

I gennemsnit er de berørte gartnerier dog insolvente, og da de i stor udstrækning er baserede på lejet arbejdskraft, er en lønnings-
evne på 32,00 kr. pr. time for lav til at skabe økonomisk balance.
Hvis flertallet af virksomhederne, der har opnået gældssanerings-
lån, skal overleve på lidt længere sigt, vil det derfor være nød-
vendigt med en afgørende forbedring af effektiviteten.

5.3. Finansierings- og beskatningsforhold.

5.3.1. Almindelige bemærkninger.

Gartnerierhvervets finansieringsmuligheder er på samme måde som
andre erhvervs finansieringsmuligheder bestemt dels af love og an-
dre bestemmelser af betydning for finansieringen (egen- og fremmed-
kapital), dels af den enkelte gartners mulighed for at dække kapi-
talomkostningerne.

Gartnerivirksomheder på landbrugsejendomme uden for byzone kan i
overensstemmelse med landbrugslovens almindelige regler som hoved-
regel kun ejes af enkeltpersoner. Specielt for væksthushartnerier
og planteskoler er der dog etableret en administrativ dispensa-
tionspraksis, hvorefter landbrugsejendomme til disse formål kan er-
hverves af selskaber på visse nærmere betingelser. Dispensationsad-
gangen er begrænset til større bedrifter.

Valget af driftsform kan være af betydning på en række punkter.

Egenkapitalen i etableringssituationen vil ofte være beskeden, og
det samme gælder ved senere investeringer, medmindre indtjeningen
har muliggjort opsparing eller der gennem inflation er skabt en
friværdi i den faste ejendom.

Det antages i almindelighed, at adgang til at etablere gartneri i
selskabsform vil forbedre virksomhedens muligheder for at opbygge
en egenkapital. Beskatningen af selskaber er lempeligere end be-
skatningen af personlig indkomst, og et selskab vil derfor alt an-
det lige kunne opvise et større overskud efter skat end en person-
ligt drevet virksomhed. Mulighederne for henlæggelser (konsolide-
ring) er derfor større i et selskab end i en personligt drevet
virksomhed.

Det er endvidere anført, at jordbrugsmæssig virksomhed i selskabsform giver finansieringsmæssige fordele, dels fordi det skulle være muligt at tiltrække risikovillig kapital som ansvarlig selskabskapital, dels fordi den ansvarlige selskabskapital ikke skal amortiseres men alene aflønnes med afkast, der relateres til bedriftens overskud, og ikke med en for hele finansieringens løbetid fastsat rente.

De anførte fordele ved at lade bedriften, herunder den faste ejendom, være ejet af et selskab skal næppe overvurderes. For så vidt angår konsolideringsmulighederne er der allerede efter gældende skattelovgivning mulighed for inden for visse grænser at udsætte beskattningen af gode års indkomster. Konsolideringsformålet vil for så vidt allerede efter gældende lovgivning kunne opnås ved anvendelse af driftsselskaber med de begrænsninger, denne virksomhedsform indebærer.

Med hensyn til fremskaffelsen af ansvarlig kapital synes de hidtidige erfaringer med gartnerivirksomheder i selskabsform ikke at give grundlag for en antagelse om, at der i større omfang vil kunne tiltrækkes risikovillig kapital som, selskabskapital fra investorer udenfor gartnerierhvervet.

Som anført er mulighederne for at eje et gartneri i selskabsform efter praksis begrænset til større væksthushavende gartnerier og planteskoler. Selskabseje antages i første række at have interesse for de i produktionsmæssig henseende større og ekspansive bedrifter, der kan opvise overskud.

Da mulighederne for selskabseje af gartnerivirksomhed på en landbrugsejendom som anført er begrænsede, og da skattelovgivningen i en årrække gjorde omdannelsen af en personlig drevet virksomhed til selskab bekostelig, har man i de senere år set driftsselskaber vinde udbredelse indenfor gartnerierhvervet.

Konstruktionen er normalt bygget op omkring et anpartsselskab, men andre selskabsformer med begrænset hæftelse er anvendelige. Selskabet står for produktionen på en gartneriejendom, der ejes af gartneren. Denne vil normalt have en 100 pct. eller dog dominerende

indflydelse i selskabet, og selskabets produktionsvirksomhed foregår i begyndelsen fra lejede driftsbygninger på ejendommen, men selskabet vil i takt med konsolideringen og med nedslidningen af driftsbygningerne (væksthuse) kunne investere i fornyelse af produktionsapparatet. Gartneren vil være ansat som driftsleder, direktør eller lignende og oppebære vederlag herfor.

Der foreligger ikke nærmere oplysninger om udbredelsen af driftsselskaber i gartnerierhvervet eller i jordbruget i øvrigt.

Formålet med konstruktionen er dels at opnå en forbedret konsolideringsevne gennem den ændrede skattemæssige behandling af afkastet af produktionen på bedriften, dels - og navnlig - gennem selskabskonstruktionen at lette et generationsskifte.

Driftsselskabskonstruktionen er næppe i alle henseender idealløsningen i et erhverv med (væksthus)gartneriets investeringsmønster. Driftsselskabernes udbredelse i erhvervet kan imidlertid ses som en skattemæssigt betinget overgangsform fra den personligt drevne virksomhed til den fuldt selskabsejede virksomhed.

Det bemærkes, at spørgsmålet om selskabers mulighed for at erhverve landbrugsejendomme og om driftsselskaber indgår i Landbokommisionens overvejelser.

Uanset den valgte driftsform, personligt eje eller selskab, er gartneriets hovedfinansiering en lånefinansiering, hvor lovgivningen om realkredit m.v. spiller en rolle, idet den bl.a. sætter grænser for valg af lånetype og for belåningsmulighederne i realkredit. Endvidere vil reglerne for de statslige lån og garantier med hensyn til finansieringsformål, vilkår for lån og garantier, sikkerhedskrav m.v. lægge rammer for denne del af gartneriets finansiering.

På grund af produktionsstrukturen i gartneriet foretages investeringer normalt med ret korte intervaller og ofte med ikke ubetydelige beløb. En fortsat udvikling af det enkelte gartneri vil være afhængig af, om de fornødne muligheder for fremskaffelse af fremmedkapital, herunder en rimelig balance mellem anlægs- og drifts-

finansiering, er til stede, og af om finansieringen på de givne vilkår - renteniveauet spiller en betydelig rolle - giver rentabilitet i den finansierede investering.

Vurderingen af de gældende finansieringsmuligheder for gartnerierhvervet må ske på grund af erhvervets særlige forhold og behov. En sammenligning med særlige finansieringsvilkår for andre erhverv kan tjene til at illustrere forskelligheder i finansieringsmulighederne, men er stillet over for en specifik behovsanalyse mindre interessant.

5.3.2. Lovgivningsmæssige rammer vedrørende finansiering.

5.3.2.1. Anlægsfinansiering.

Langfristet lånekapital til gartneriet kan ydes af kreditforeninger/BRF med løbetid på indtil 30 år inden for 45 pct. af ejendommens kontantværdi. DLR kan yde lån op til 70 pct. af kontantværdien. Lånene ydes som obligations- eller kontantlån, hvor rente og afdragsvilkår for hele lånets løbetid fastlægges på tidspunktet for lånets optagelse. Der kan dog ydes rentetilpasningslån, hvor vilkårene ændres hvert 5 år.

Endvidere kan der af realkreditinstitutterne og DLR ydes indeksregulerede realkreditlån til investeringer, men ikke til finansiering af ejerskifte eller refinansiering.

Det tilføjes, at der med sikkerhed inden for 70 pct. af kontantværdien indtil 31. december 1984 kunne ydes udlandslån med kurssikring, K-lån, gennem DLR.

Grundlaget for udmålingen af de anførte lån er ejendommens handelsværdi. Denne fastlægges ved en vurdering til låneefterretning foretaget af det långivende institut og vil som udgangspunkt bero på en vurdering af den faste ejendom og det tilbehør, der er omfattet

af pantet, det bemærkes, at potteplanter under kultur- og containerplanter ikke falder under det tilbehør, der er omfattet af pantet¹.

Det bemærkes yderligere, at tilbehør (driftsinventar og driftsmateriel) ved DLR's vurdering og låneudmåling medregnes med maksimalt 40 pct. af den faste ejendom. Långivningen til jordbrugsbedrifter vil således i praksis ikke overstige værdien af den faste ejendom. Dette forhold indebærer, at betydningen af, at potteplanter under kultur og containerplanter ikke er omfattet af pantet, normalt må antages at være af mindre betydning end det umiddelbart fremgår af tabel 56.

Da gartneriets langfristede finansiering er en 2-lags finansiering, hvor alene DLR kan yde lån mod sikkerhed i intervallet 45-70 pct. af handelsværdien, har DLR's vurderinger og låneudmåling stor betydning for den enkelte bedrifts finansiering. En undersøgelse af lånetilbud til potteplantegartnerier i første halvår 1984 har vist, at DLR's vurderinger i denne periode i gennemsnit har ligget 10-20 pct. højere end den forventede kontantvurdering. Undersøgelsens repræsentivitet er ikke oplyst.

Det tilføjes, at det naturligt vil indgå i det långivende instituts vurdering og låneudmåling, om hele det af pantet omfattede produktionsapparat kan indgå i sikkerheden for realkreditlånet. Er dele af løsøret behæftet med kontraktgæld overført til driftsselskaber eller leaset, vil dette stort set reducere belåningsgrundlaget med værdien af de aktiver, der ikke helt kan indgå i pantesikkerheden og dermed reducere belåningsmuligheden i realkredit tilsvarende.

Note 1: Jfr. tinglysningslovens § 37, stk. 1: "Hvor en fast ejendom varigt er indrettet med en særlig erhvervsvirksomhed for øje, omfatter tinglyst pantebrev i ejendommen, når intet andet er aftalt, også det dertil hørende driftsinventar og driftsmateriel - derunder maskiner og tekniske anlæg af enhver art - og ved landejendomme tillige den til ejendommen hørende besætning, gødning, afgrøder og andre frembringelser, for så vidt de ikke udskilles ifølge en regelmæssig drift af den pågældende ejendom", idet "landejendomme" i denne bestemmelse ikke omfatter gartnerier.

Som anført i 5.3.1 afhænger belåningsmulighederne bl.a. af finansieringens sammensætning, ligesom indestående låns villighed til at rykke for ny finansiering vil påvirke mulighederne for at optage nye lån. Spørgsmålet om rykning afgøres, med mindre et indestående lån er forsynet med rykningsklausul, individuelt af den enkelte långiver, idet statslån dog inden for de i lovgivningen fastsatte grænser rykker efter forholdsvis faste retningslinier. Ved låntagers stilling til spørgsmål om rykning vil sikkerhedsgrundlaget, der er afgrænset i tinglysningsloven, spille en rolle.

5.3.2.2. Driftsfinansiering.

Udover de normale finansieringsmuligheder i pengeinstitutter, leverandørvirksomheder m.v. er der på landbrugsejendomme adgang til dels at indrømme kreditor fortrinsret i den efter gældsstiftelsen førstkomende høst (høstpantebrevsordningen), dels i tiden mellem 1. august og 15. oktober at pantsætte ejendommens afgrøder til sikkerhed for lån, som bevilges i samme tidsrum; sidstnævnte gælder dog kun, såfremt der ikke er tinglyst høstpantebreve på ejendommen.

Gartneriet har imidlertid ikke i praksis adgang til høstpantebrevsordningen og lov om belåning af salgsafgrøder, idet disse ordninger og deres indhold er forbeholdt det traditionelle landbrug.

Forholdene ved grønsaksproduktion og produktion af visse afskårne blomster vil kunne sammenlignes med landbrugets kornproduktion, hvor der i perioden forud for høsten er brug for finansiering af udgifterne til udsæd, drift. m.v. Det er derfor i Landbrugsministeriet besluttet, at gartneriets mulige indpasning i høstpantebrevsordningen undersøges ved den kommende revision af ordningen. I løbet af 1985 forventes gartneriets frit udplantede eetårige kulturer omfattet.

5.3.3. Gartnerierhvervets nuværende finansieringsmuligheder sammenholdt med landbrug og industri/håndværk.

Landbrug.

Stort set hele landbrugets aktivmasse, herunder besætning m.v., indgår i belåningsgrundlaget (handelsværdien). Driftsinventar og driftsmateriel, besætninger m.v. indgår dog som foran anført kun med indtil 40 pct. af den faste ejendom i DLR's vurdering og låneudmåling.

Statslån og -garantier rykker til normalt 90 pct. af handelsværdien, det vil sige, at såfremt egenkapitalandelen udgør 10 pct., kan pengeinstitutlån, hvis betingelserne i øvrigt er tilstede, opnå sikkerhed forud for statslån og -garantier.

Sæsonbetingede afgrøder, der ikke kan tillægges reel værdi ved realkreditbelåning, sikres finansiering gennem høstpantebrevsordningen.

Specialproduktioner (fjerkræ, pelsdyr m.v.) kan i nogen udstrækning opnå driftslån gennem deres respektive afsætningsorganisationer.

Gartnerier.

Gartneriets belåningsmuligheder i realkredit er beskrevet i afsnit 5.3.2.1. Belåningsgrundlaget er, jfr. tinglysningslovens § 37, den faste ejendom med det dertil hørende driftsinventar og driftsmateriel, derunder maskiner og tekniske anlæg af enhver art, hvorimod potteplanter under kultur og containerplanter, der kan have betydning ved udmålingen af driftskreditter, ikke kan indgå i grundlaget for realkrediten.

Statslån og -garantier kan efter flere ordninger rykke til 90 pct. af handelsværdien, der jvfr. kapitel 5.3.2.1. ikke omfatter potteplanter under kultur og containerplanter. Alt efter omfanget af disse beholdninger, kan kravene til den egenkapital (friværdi),

der er nødvendig for at placere pengeinstitutlån forud for statslån og -garantier derfor være større ved gartnerier end ved landbrugsbedrifter.

Tilskudsgrænserne for statslån, jfr. ovennævnte om landbruget, beregnes, for så vidt de er knyttet til handelsværdien, ud fra belåningsgrundlaget.

Industri/håndværk.

Industriens belåningsværdi opgøres på samme måde som for gartneriet, det vil sige, den omfatter alene bygninger, maskiner og inventar. Heraf kan opnås 60 pct., realkreditlån (max. 20 år).

Herudover kan der opnås supplerende lån i Finansieringsinstituttet for industri og håndværk i bygninger, maskiner, produktudvikling og markedsføring (maks. 5 år). Belåningsgrænsen er her normalt 80 pct. (eventuelt 100 pct.) med individuel sikkerhedsstillelse. Renten er lavere end markedsrenten på grund af et statsligt indskud i F.I.H. (regeringen har netop fremlagt lovforslag om en forhøjelse af dette indskud).

Statslån og -garantier rykker ofte efter konkret vurdering i det enkelte tilfælde.

I modsætning til jordbruget gælder for industri og håndværk ingen begrænsninger med hensyn til driftsformer, det vil sige, at disse erhverv i høj grad har kunnet udnytte de seneste års stærkt forbedrede muligheder for at opnå egenkapital, ansvarlig indskudskapital eller anden finansiering via aktiemarkedet, pensionskasser, forsikringsselskaber, ATP m.v. Disse former for finansiering er billiggjort væsentligt gennem loven om realrenteafgift.

5.3.4. Finansieringsstruktur og finansieringsproblemer.

Kapitalindsats og gældsforhold for heltidsgartnerivirksomheder i 1982 er belyst i tabel 55.

Kapitalindsatsen er i gennemsnit 1,3 mill. kr., men med store forskelle mellem de enkelte driftsformer. Som tidligere anført, er kapitalindsatsen størst i væksthushgartneriet, hvor aktiver i alt i den gennemsnitlige bedrift udgør omkring 2 mill. kr. Grønsager på friland er den mindst kapitalkrævende driftsform, medens frugt og bær samt planteskoler har en kapital omkring gennemsnittet for gartneri, 1,3 mill. kr.

Gældssammensætningen udviser ligeledes betydelige forskelle. I gennemsnit udgør den langfristede fremmedkapital i form af realkredit 37 pct. af belåningsgrundlaget. For potteplantegartnerier er andelen godt 50 pct., medens den for øvrige driftsformer ligger mellem 24 og 33 pct. Potteplantegartneriet har ligeledes den største andel af statslån, ca. 5 pct.

Udover realkreditlån er der især for væksthushgartnerier en væsentlig gæld til pengeinstitutter. Når denne post er forholdsvis stor, skyldes det blandt andet, at flere af de senere års støtteordninger, herunder specifikke gartneriordninger begrundet i den hollandske politik på energiområdet, har været knyttet til statsgaranterede pengeinstitutlån. Det antages endvidere, at en ikke ubetydelig del af erhvervets anlægsinvesteringer er finansieret med pengeinstitutlån; der foreligger ikke talmateriale til belysning af omfang eller vilkår. Endelig indgår potteplanter under kultur og containplanter i grundlaget for pengeinstitutfinansieringen.

Den samlede gæld for heltidsgartneriet i 1982 er i gennemsnit 52 pct. af aktiverne i alt. I potteplantegartneriet er gældsprocenten 72, medens den for øvrige driftsformer er mellem 35 og 52 pct.

Den store gæld inden for potteplantesektoren skyldes især de betydelige investeringer, som er foretaget i produktionsomstilling og i energibesparende foranstaltninger. Disse investeringer har ofte været nødvendige, såfremt bedrifterne skulle have en overlevelsesmulighed. Samtidig har faldet i ejendomspriserne reduceret kapitalgrundlaget.

Vurdering af mulighederne for realkreditbelåning af fremtidige investeringer i gartnerierhvervet viser, at for frilandssektoren med

Tabel 55. Kapital- og gældsforhold i gartneri (primo 1982).

Gartneri												
	Grøn-sager u. glas		Potte-planter u. glas		Grøn-sager friland		Frugt og bær		Plante-skoler		Alle	
<u>Kapitalindsats</u>												
- 1.000 kr. -												
Fast ejendom	691		791		325		592		605		561	
Brugerbolig	251		264		186		238		234		227	
Inventar	60		209		86		68		77		110	
Husdyr			-		-		10		3		17	
Belåningsgrundlag	1.002		1.264		607		901		917		905	
Plantebeholdninger	2		250 ¹⁾		32		31		75 ²⁾		78	
Andre aktiver	867		566		162		316		377		356	
Aktiver i alt	1.871		2.080		801		1.248		1.369		1.339	
<u>Gælds-sammensætning</u>												
(1.000 kr. og pct. af belåningsgrundlag)	1.000 kr.	%	1.000 kr.	%	1.000 kr.	%	1.000 kr.	%	1.000 kr.	%	1.000 kr.	%
<u>Fremmedkapital</u>												
Realkredit	318	32	673	53	201	33	260	29	219	24	333	37
Private pantebreve	16		40		16		35		16		24	
Statslån	32	3	58	5	12	2	6	1	9	1	22	2
Lån i fast ejendom	366	37	771	61	229	38	301	33	244	27	379	42
Pengeinstitutlån (incl. statsgaranti)	350		407		104		79		161		191	
Lån + sikkerhed i fast ejendom	716	72	1.178	93	333	55	380	42	405	44	570	63
Varegæld	63		212		34		25		72		76	
Anden gæld	61		99		50		35		64		56	
Gæld i alt	840		1.489		417		440		541		702	
Egenkapital	1.031		591		384		808		828		637	
<u>Gældsprocent</u>												
(pct. af aktiver i alt)	45		72		52		35		40		52	
Kilde: Statens Jordbrugsøkonomiske Institut, Specialberegning for heltidsvirksomheder.												

Note 1: Ikke jordfaste beholdninger af potteplanter.

Note 2: Inklusive ikke jordfaste beholdninger af containerplanter.

lån i fast ejendom mellem 27 og 38 pct., og lån og sikkerhed i alt mellem 42 og 55 pct., er der mulighed for en rimelig realkreditbelåning.

For væksthusektoren vil der derimod kunne opstå vanskeligheder med de nuværende finansieringsmuligheder. Specielt for potteplantesektoren vil der opstå problemer, idet realkreditinstitutternes og pengeinstitutternes udlån, incl. statsgaranterede lån, er så store, at lån og sikkerhed i fast ejendom udgør 93 pct. af belåningsgrundlaget, svarende til en gældsprocent på 72.

På grund af potteplantesektorens store betydning i erhvervet (halvdelen af den totale produktionsværdi og gode afsætningsmuligheder fremover) er der foretaget en nærmere analyse af denne sektor med belysning af spredningen. Tabel 56 viser kapital- og gældsforholdene for sektoren ultimo 1982 opdelt på hovedgrupper efter konsolidering og gældsprocent.

Analysen er gennemført af Statens Jordbrugsøkonomiske Institut på det samme begrænsede grundmateriale, som er anvendt i analysen af indtjenings- og effektivitetsforholdene i kapitel 5.2.

Af tabel 56 ses, at spredningen i gældsprocenten er meget stor. Det skal desuden bemærkes, at grupperne med positiv egenfinansiering omfatter 71 pct. af samtlige heltidspotteplantebedrifter. En positiv egenfinansiering er af stor betydning for opnåelse af lån, når gældsprocenten er relativ høj, men mere afgørende er dog konsolideringen.

Ved vurdering af erhvervets anlægsfinansieringsmuligheder må det endvidere erindres, at ovennævnte tabeller er baseret på forholdene ultimo 1982, og at der siden dette tidspunkt er sket et kraftigt fald i obligationsrenten. Dette indebærer, at fastforrentede realkreditlån, der indestår i ejendommen, nu "fylder mere". Det hænger sammen med, at lånet skal medregnes med det, det koster at indfri restgælden kontant, gennem opkøb af den til den kontante restgæld svarende obligationsmasse. Herved kan en eventuel friværdi blive reduceret, og lånemulighederne tilsvarende formindsket. Rentefaldet har imidlertid også smittet af på ejendomsvurderinger-

ne og medført en forøgelse af disse. Det skønnes, at fordelene ved rentefaldet har fordelt sig nogenlunde ligeligt mellem køber og sælger svarende til, at rentefaldet kun delvis har påvirket konstantpriserne i opadgående retning.

Ved vurdering af de fremtidige finansieringsmuligheder vil rentefaldet endvidere påvirke de løbende driftsresultater i positiv retning og dermed styrke virksomhedernes fremtid.

Der skal endvidere peges på følgende forhold.

Som i andre erhverv er finansieringsmulighederne i gartneriet afhængig af, hvilken friværdi der måtte være i det enkelte gartneri som grundlag for realkreditfinansiering efter gennemførelsen af den investering, der skal finansieres. Såfremt der ikke inden for belåningsgrænserne er tilstrækkelig friværdi, vil en investering ikke kunne finansieres 100 pct. i realkredit. Hvis belåningsmulighederne i realkredit har været fuldt udnyttet inden investeringens gennemførelse, vil der højst kunne forventes finansiering på indtil 70 pct. af investeringen. I mange tilfælde vil muligheden for finansiering i realkredit være begrænset til 50-60 pct., idet den ejendommen tilførte merværdi kun vurderes til 70-75 pct. Dette vurderingsprincip er fælles for landbrug og gartneri, i praksis dog således at vurderinger af væksthushartnerier vil tendere til at antage en noget højere merværdi end ved vurderinger af landbrugsejendomme.

Som det vil være fremgået af tabel 55, er finansieringsmulighederne specielt i væksthushartneriet ofte fuldt udnyttet, således at der ikke består nogen friværdi; realkreditbelåningen vil i en række tilfælde rent faktisk ligge ud over 70 pct.-grænsen, fordi lånene som følge af rentefaldet vil fylde mere end på optagelsestidspunktet.

Restfinansieringen må derfor ske gennem låntagning i pengeinstitutter, med egenkapital eller i en kombination heraf.

Hertil kommer, at det i forbindelse med investeringer i væksthushushusareal (udbygning eller modernisering) vil være nødvendigt at inve-

stere i aktiver f.eks. potteplantekulturer, der ikke indgår i sikkerheden for realkredit og derfor ikke i realkreditlångivers udmåling. Sådanne aktiver må derfor finansieres på en af de nævnte andre måder. Der kan erfaringsmæssigt opstå vanskeligheder med at opnå pengeinstitutfinansiering, fordi pengeinstitutterne ikke i alle tilfælde anser den sikkerhed, der i tilfælde af fuldfinansiering kan blive tale om efter realkredit og yderligt placerede statslån, for tilstrækkelig. Man er her ved et aspekt af spørgsmålet om opgavedelingen mellem offentlig og privat finansiering og mellem anlægs- og driftsfinansiering.

Ved bedømmelse af lånemulighederne skal man erindre, at på baggrund af væksthusesenes nuværende aldersstruktur, hvor godt 50 pct. er ældre end 20 år, er der i de kommende år behov for øget nybyggeri blot for at opretholde det nuværende areal. Udover nybyggeri af væksthuse vil der være behov for løbende investeringer i rulleborde, fyringsanlæg, automatik og lignende, med henblik på at sikre erhvervets konkurrenceevne.

Sammenfattende må det konstateres, at en række gartnerivirksomheder har en så høj gældsprocent, at de nuværende finansieringsmuligheder ikke giver mulighed for fuldt ud at imødekomme behovet for en finansiering af investeringer. Dette vil kunne hæmme moderniseringen eller udbygningen af et antal virksomheder og dermed vanskeliggøre deres fortsatte drift.

Det væsentligste middel til sikring af virksomhedernes fortsatte drift vil være, at indtjeningen forbedres, samt at en større del af indtjeningen forbliver i virksomhederne til udbygning af egenkapitalen. Sker en sådan ændring ikke, vil der kun i et begrænset antal virksomheder være økonomiske muligheder for at gennemføre den modernisering af produktionsapparatet, som er nødvendig for at opretholde konkurrenceevnen. Såfremt de nævnte ændringer ikke indtræffer, må der imødeses en reduktion i såvel antallet af væksthusegartnerier som i væksthusearealet.

Tabel 56. Kapital- og gældsforhold i gartnerier med potteplanter.

	NEGATIV EGENFINANSIERING			POSITIV EGENFINANSIERING		
	GÆLDSPROCENT			GÆLDSPROCENT		
Pr. 31. december 1982 (1.000 kr.)	Under 60	60 - 99	100 og over	Under 60	60 - 99	100 og over
ATIVER:						
Fast ejendom						
i selveje	756	740	890	889	1.038	849
Brugerbolig	314	322	201	275	246	264
Inventar	193	154	349	223	308	312
i alt -						
Belånings-						
grundlag	1.263	1.216	1.440	1.387	1.592	1.425
Plante-						
beholdning ¹⁾	331	163	320	184	387	326
Andre aktiver	816	226	329	820	732	409
Aktiver						
i alt	2.410	1.605	2.089	2.391	2.711	2.160
	1.000 kr %	1.000 kr %	1.000 kr %	1.000 kr %	1.000 kr %	1.000 kr %
PASSIVER:						
Fremmedkapital						
K-lån	129	141	271	134	285	421
Henstandslån	0	3	23	0	2	42
Realkredit-						
institut						
i øvrigt	395	450	729	400	746	670
Realkreditin-						
stitut i alt	524	41	594	49	1.023	71
Private pan-						
tebreve +						
kap. aftægt	20	8	77	119	31	62
Statslån	15	1	127	32	65	126
Lån i ejendom	559	52	603	50	1.227	85
Gartnerlån,						
gældssane-						
ringslån og						
statsgaran-						
terede lån						
i øvrigt	125	75	322	70	174	308
Finanslån	43	53	110	46	228	270
Pengeinstitut						
i øvrigt	102	259	337	43	231	260
Andre lån med						
sikkerhed i						
ejendom	270	21	387	32	769	53
Lån og sik-						
kerhedsstil-						
lelse i						
ejendom	829	74	990	81	1.996	139
Varegæld	176	144	377	167	226	199
Anden gæld	5(3	110	228	72	129	99
Ikke pant-						
sikret gæld	226	254	605	239	355	298
Fremmedkapital						
i alt	1.053	1.244	2.601	1.083	2.117	2.457
Egenkapital						
i alt	1.35,5	361	-512	1.308	594	-297
Gældsprocent						
i alt	48	78	125	45	78	114

Kilde: Statens Jordbrugsøkonomiske Institut - Specialkørsel.

Note 1; Ikke jordfaste beholdninger af potteplanter.

5.3.5. Beskatningsforhold.

5.3.5.1. Afskrivninger for frugtplantager.

Af ligningsvejledningen fremgår, at ejere af nyanlagte frugtplantager ved opgørelsen af den skattepligtige indkomst kan fradrage skatter og renter, men ikke anlægsudgifter. Anlægsudgifter omfatter køb af jord og plantning. Til anlægsudgifterne henregnes endvidere en del af de i de første år i øvrigt medgåede nettoudgifter, d.v.s. vedligeholdelsesudgifterne med fradrag af indtægt fra arealet. De to første driftsår tillades de nævnte nettoudgifter ikke fradraget i indkomstopgørelsen. I de følgende driftsår kan nedennævnte andele af nettoudgifterne fradrages:

3. driftsår.....	25 pct.
4. driftsår.....	50 pct.
5. driftsår.....	75 pct.
6. driftsår og fremefter...	100 pct.

For en igangværende frugtplantage anses værdien af eventuel frugt på træerne på erhvervelsestidspunktet som en bestanddel af den faste ejendom, og værdien kan ikke fradrages ved indkomstopgørelsen. Den erlagte købesum for træerne kan ikke gøres til genstand for afskrivning.

Ved rydning af plantagen anses det skattemæssigt for et formuetab, til trods for at plantagen har været grundlag for produktion og dermed indkomst, der er skattepligtig.

Brancheudvalget for frugt, bær og grønsager rettede i 1979 henvendelse til skattemyndighederne med anmodning om at få indført afskrivningsregler for frugtplantager. Anmodningen blev ikke imødekommet, blandt andet med henvisning til de vanskeligt overskuelige konsekvenser en realisering af forslaget kunne få med hensyn til den skattemæssige behandling af andre etablerings- og anlægsudgifter, som ikke hidtil havde været afskrivningsberettigede. Skattedepartementet har august 1984 oplyst, at man fortsat henholder sig til dette standpunkt.

På særlige områder gælder der dog regler, der afviger fra de ovennævnte. Fra indkomståret 1982 har udgifter til nyplantning af træer bestemt til anvendelse som juletræer eller til pyntegrønt således kunnet fratrækkes ved indkomstopgørelsen. Ved køb af en ejendom, hvorpå der ved købet er plantet juletræer eller træer bestemt til pyntegrønt, kan den del af ejendommens købesum, der kan henføres til de nævnte træer, fratrækkes ved indkomstopgørelsen for købsåret.

Den manglende adgang til at afskrive på frugtplantager har vanskeliggjort fornyelse og tilpasning inden for frugtavlserhvervet. Det har medført, at en væsentlig del af plantagearealet er over 15 år gammelt.

Samtidig kan det konstateres, at det produktionsteknisk er blevet nødvendigt at operere med en væsentlig kortere levetidsbetragtning for æbletræerne. Tidligere regnede man med, at et æbletræ kunne blive 20-30 år gammelt og stadig fungere driftsøkonomisk acceptabelt. Forsøg inden for de senere år har vist, at det største udbytte og den bedste kvalitet af for eksempel sorten Cox Orange, som er en af de vigtigste danske æblesorter, opnås i 4-8 årige plantninger.

Desuden er behovet for ændringer i produktionsapparatet steget. I nye plantager plantes der 3-4 gange så mange træer pr. arealenhed som tidligere for at opnå en tilstrækkelig stor produktivitet. Endelig må der forventes et stigende behov for løbende at kunne skifte sort i takt med ændringer i efterspørgslen.

Indførelse af afskrivningsadgang vil kunne sætte en foryngelsesproces af produktionsapparatet i gang og derigennem sætte høstudbyttet i vejret.

Det bør derfor påny overvejes at give adgang til at foretage afskrivninger på frugt- og bærplantager.

Det er endvidere af stor betydning for frugtavissektorens tilpasning til nye af sætning smuligheder, at der gælder hensigtsmæssige skatteregler for kulturskifte.

5.3.5.2. Konjunkturudligning og egenkapitaldannelse.

Den gængse organisationsform inden for gartnerierhvervet er den personligt ejede virksomhed. Indkomsten beskattes derfor efter den personlige indkomstbeskatnings progressive skala. Det indebærer, at midler til fremtidige investeringer bliver hårdere beskattet end i virksomheder organiseret som aktieselskaber eller anpartsselskaber, hvor skattesatsen er 40. Herved bliver personligt ejede virksomheder stillet ringere end selskaber med hensyn til opbygning af egenkapital i bedriften.

Til løsning af disse problemer foreligger flere muligheder.

Ved en konjunkturudligningsordning kan der åbnes adgang for skattefrit at hensætte beløb i gode år til frigivelse i år, hvor indkomsten er lavere. Herved jævnes indkomstforløbet over årene ud, og beskatningen bliver tilsvarende mere jævn.

Tilladelse til at organisere gartneri- eller frugtavisvirksomhed i selskabsform udgør en mere grundlæggende løsning på den skattemæssige forskelsbehandling mellem personligt ejede virksomheder og selskaber.

I betænkning nr. 854 om en fremtidig gartneripolitik blev det anbefalet, at der inden for landbrugslovens rammer gives væksthushartnerier, champignonartnerier og planteskoler adgang til selskabseje efter nærmere fastsatte retningslinier. Disse retningslinier blev udarbejdet i betænkning nr. 873 om alternative besiddelsesformer i jordbruget.

I overensstemmelse hermed er der gennemført en dispensationspraksis i henhold til landbrugsloven, som for større bedrifiers vedkommende muliggør overgang til selskabseje. Frem til 1983 har dispensationsadgangen imidlertid kun været benyttet i ringe omfang, idet en omstilling til selskabsform indtil da har været sidestillet med salg af virksomhed med beskatning af genvundne afskrivninger til følge.

Derimod er der i en række tilfælde sket etablering under den form, at driften er overdraget et driftsselskab.

5.3.5.3. Generationsskifte.

Det blev i 1978-betænkningen "En fremtidig gartneripolitik" nævnt, at et af gartnerierhvervets alvorligste skattemæssige problemer består i forbindelse med generationsskifte. Landbrugsministeriet har for at lette generationsskiftet gennemført den nævnte dispensationsadgang, der muliggør selskabseje for visse væksthushartnerier, champignonhartnerier og planteskoler.

På grund af væksthushartneriets særlige kapitalstruktur er hovedproblemet i forbindelse med generationsskifte beskatning af genvundne bygningsafskrivninger, der beskattes som særlig indkomst.

Reglerne har direkte virkning for generationsskifte foretaget i selveje, men herudover har reglerne betydning i forbindelse med lov om skattefri virksomhedsdannelse og lov om aktieavancebeskatning for virksomheder, der overdrages efter at være overgået til selskabseje.

Generationsskifte af virksomheder i A/S eller Aps.

Med gennemførelsen af lov om skattefri virksomhedsdannelse i 1983 har de hartnerivirksomheder, der er omfattet af dispensationsreglerne, skattemæssig mulighed for at blive omdannet til aktie- eller anpartsselskab. Disse ejendomme vil fortrinsvis være de største væksthushartnerier samt mindre virksomheder i stærk ekspansion, men også større planteskoler samt mindre planteskoler med containerarealer vil have mulighed for omdannelse.

Ved virksomhedens omdannelse efter ovennævnte lov kommer genvundne bygningsafskrivninger ikke til beskatning på omdannelses tidspunktet. Til gengæld fratrækkes den skattepligtige fortjeneste, d.v.s. det skattegrundlag, hvoraf der skulle have været betalt særlig indkomstskat ved salg, i anskaffelsessummen for anparterne, hvorved anparternes anskaffelsessum reduceres.

Ved senere salg eller generationsskifte vil virksomhedens ejer/ejere blive beskattet som hovedaktionær/værnsaktionærer, hvor fortjenesten udgør forskellen mellem salgssummen og den reducerede anskaffelsessum.

Efter ændringen af aktionærbeskatningsloven m.m. i maj 1983 indrømmes der (for hoved-/værnsaktionærer) et fradrag i den skattepligtige fortjeneste på 10 pct. for hvert påbegyndt år, den skattepligtige har ejet anparterne ud over tre år. Ved afståelse i det 8. år efter anparternes erhvervelse eller senere opnås det maksimale fradrag på 50 pct. af den opgjorte fortjeneste i den skattepligtige særlige indkomst, der herefter beskattes med 50 pct.

Generationsskifte af virksomheden i anparts- eller aktieselskabsform betyder således, at eventuel beskatning af genvundne afskrivninger kan udskydes, til anparterne sælges første gang efter den "skattefrie" omdannelse, at aktieavancebeskatningsloven indrømmer et fradrag på op til 50 pct. af den opgjorte fortjeneste i den skattepligtige særlige indkomst og endelig, at selve generationsskiftet kan lempes gennem "stykvise" overdragelse/salg af anparterne. Dog tillader loven kun skattefri overdragelse af 1 pct. af aktie- eller anpartskapitalen årligt.

Generationsskifte af virksomheder i selveje.

For de virksomheder, der ikke opfylder kriterierne for omstilling til selskabsform, består der fortsat et problem omkring de genvundne bygningsafskrivninger.

I den forbindelse har det betydning for skattetilsvaret ved generationsskiftet, om de aktiver, der skal sælges/generationsskiftes, er anskaffet før eller efter 1. januar 1982. Det hænger sammen med, at den nye afskrivningslov på væsentlige punkter ændrede de hidtidige bestemmelser om skattemæssige afskrivninger, herunder reglerne for beregning af genvundne afskrivninger. Den nye lov gælder for bygninger m.v. anskaffet den 1. januar 1982 eller senere.

a. Investeringer/anskaffelser foretaget før 1. januar 1982.

For anskaffelser foretaget før 1. januar 1982 beregnes den genvundne afskrivning som forskellen mellem afståelsessummen for bygningen og den nedskrevne værdi. Fortjenesten kan dog højst udgøre summen af samtlige skattemæssige afskrivninger.

I 1978, da betænkningen om en fremtidig gartneripolitik udkom, udgjorde de genvundne afskrivninger stort set altid dette maksimum på de faktisk foretagne afskrivninger..

På grund af prisudviklingen på fast ejendom ændredes dette billede i en periode, således at de genvundne afskrivninger udgjorde forskellen mellem den beregnede salgspris og den skattemæssigt nedskrevne værdi.

De prisstigninger på gartnerivirksomheder, der fulgte efter rentefaldet i foråret 1983, har medført, at de genvundne afskrivninger atter er lig med de faktisk foretagne afskrivninger.

b) Virksomheder/aktiver anskaffet efter den 1. januar 1982.

Efter ændringen af afskrivningsloven i maj 1982 sker der nu kun beskatning af de forud for salget foretagne afskrivninger, der ligger ud over den fysiske forringelse. Problemer med hensyn til genvundne afskrivninger vil derfor kun opstå, når bygningerne er afskrevet hurtigere, end den fysiske forringelse har betinget.

Behandling af gartnerierhvervets generationsskifteproblemer både i selveje og selskabseje indgår i det udvalgsarbejde, der for tiden pågår i ministeriet for skatter og afgifter, og som skal vurdere de eksisterende skatte- og afgiftsreglers betydning for generationsskiftet. En vurdering af løsningsmuligheder må derfor afvente resultatet af dette udvalgsarbejde.

5.4. Produktudvikling, forskning og forsøg.

5.4.1. Biologisk forskning.

Forskning vedrørende plantedyrkning sker i Danmark hovedsagelig under Statens Planteavlsforsøg. Administrationen af Statens Planteavlsforsøg varetages af Statens Planteavlsudvalg. Udvalget består af fem medlemmer, hvis valg stadfæstes af Landbrugsministeriet efter indstilling af henholdsvis Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, De samvirkende danske Landboforeninger, Danske Husmandsforeninger og Dansk Erhvervsgartnerforening efter samråd med De samvirkende danske Haveselskaber.

Forskningen inden for frugt- og gartneriproduktområdet ved Statens Planteavlsforsøg sker på Havebrugscentret, som er opdelt i fire institutter: frugt og bær, væksthuskulturer, grønsager og landskabsplanter.

Geografisk er de tre førstnævnte institutter beliggende i Aarslev på Fyn, hvor også forskningslaboratoriet for frugt- og grøntindustri er placeret, medens Institut for landskabsplanter er beliggende i Hornum i Nordjylland.

Desuden sker der forskning inden for havebrugsområdet på Planteværnscentret, som ligeledes er et center under Statens Planteavlsforsøg.

Ved siden af den forskning, der sker under Statens Planteavlsforsøg, udføres der i et vist omfang grundforskning inden for havebrug sprodukter på Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole samt anvendt forskning på Bioteknisk Institut i Kolding, et institut tilknyttet Akademiet for de tekniske videnskaber.

Statens Planteavlsforsøg udfører anvendt forskning inden for gartneriområdet. Resultatet af forskningen skal hjælpe erhvervsudøvere eller brugere at træffe rationelle valg vedrørende dyrkningsteknik, sorter, plantebeskyttelse, høst, holdbarhed og kvalitet m.v.

Da de danske havebrugsprodukters konkurrenceevne bl.a. afhænger af optimale produktionsvilkår med baggrund i de seneste forskningsresultater, er der til stadighed behov for en høj forskningsaktivitet.

Dette skyldes ikke mindst det meget brede spektrum af arter, der findes inden for gartneriområdet. Havebrugsforskningen beslaglægger ca. 40 pct. af planteavlsforsøgenes bevilling, hvilket i forhold til produktionsværdien overstiger andelen til landbrugsforskning i planteavlsforsøgene..

Af hensyn til nødvendigheden af en stadig strøm af nye forskningsresultater er det erhvervets synspunkt, at der ikke fremover må ske en reduktion i havebrugsforskningens andel af den samlede bevilling.

Ved vurdering af forskningsaktiviteten inden for havebrugsafgrøderne må man gøre sig klart, at denne forskning på mange måder adskiller sig fra forskning på andre områder.

Nogle af de væsentligste forskelle er:

- det brede spektrum af arter
- meget intensive kulturer
- ofte høst flere gange i en sæson
- såvel vurdering af egenskaber til friskvare som forarbejdet vare samt til erhvervsbrug og privathavebrug
- lange forsøgsperioder for flerårige kulturer
- store omkostninger til såvel faste anlæg som drift.

Medens forskningen tidligere var koncentreret om dyrkningsproblemer og udbytter, er produktets videre skæbne (post harvest) inddraget i stigende grad de sidste 10-15 år. Mange af disse undersøgelser sigter på bedre markedsføring og kvalitet. Eksempler kan være potteplanter transportegnethed - frugt, grønsagers og snitblomsters holdbarhed i kølekæde efterfulgt af stuetemperaturer - marmelade og saft med god holdbar egenfarve, smag og aroma.

Der er også i stigende grad lagt vægt på forskning, der kan reducere produktionsomkostninger. Som eksempler kan nævnes forsøg med mekanisk høst af stadig flere kulturer med samhørende kvalitets- og dyrkningstilpasning og i væksthusektoren energireduktion ved isolering, kortere kulturtid, mindre varmekrævende kulturer, mere rationel rumudnyttelse ved rulleborde og anden teknik.

I de senere år har der også været arbejdet mere med miljøorienterede problemer som forbedret sprøjteteknik med stærkt reduceret kemikaliedosering, resistente sorter, biologisk bekæmpelse, mindre forurenende skrælle- og blancheringsmetoder m.v.

Endvidere kan nævnes, at selektion af sorter med specificerede værdifulde egenskaber, samt produktudvikling af potentielle nye kulturer har været et stærkt intensiveret arbejdsfelt de senere år i hele havebrugsområdet.

Erhvervets deltagelse i planlægning af forskningsindsatsen.

Der eksisterer inden for den biologiske havebrugsforskning et etableret samarbejde omkring de projekter, der gennemføres. Gennem drøftelser på arbejdsplanmøder og nedsættelse af sagkyndige udvalg er erhvervets udøvere og konsulenter med i alle forsøg, der bliver gennemført, hvilket har en meget positiv effekt såvel for erhvervet som for forskningsinstitutionerne.

Et så udbygget samarbejde finder ikke sted inden for det tekniske og økonomiske forskningsområde, ligesom det ikke er fuldt udbygget på planteværnscentret.

5.4.1.1. Bevillinger.

Statens Planteavlsudvalg har ansvaret for fordelingen af normalbevillingen. Udover dette godkender Statens Planteavlsudvalg ansøgninger om de såkaldte "komme til"-midler (programbevillinger, fondsmidler m.v.). Med hensyn til fordeling af midler de enkelte institutter imellem ligger bevillingskompetencen ligeledes i Statens Planteavlsudvalg.

På grundlag af en kortlægning udarbejdet af Landbrugets Samråd for forskning og forsøg i 1982 kan det skønnes, hvilke udgifter der ved Statens Planteavlfsforsøg er anvendt til forskning og udviklingsopgaver vedrørende havebrugsplanter. Skønnet fremkommer ved at antage, at samtlige udgifter ved Havebrugscentret fuldt ud kan tilskrives forskningen vedrørende havebrugsplanter. For Planteværnscentrets udgifter til forsknings- og udviklingsopgaver er der foretaget et skøn over fordelingen mellem landbrugs- og havebrugsplanter. Tallene er vist i tabel 57.

Tabel 57. Udgifter til forsknings- og udviklingsarbejde og andre specifikke arbejdsopgaver vedrørende havebrugsplanter.
(mill.kr.)

	"1978" 1)	1979	1980	1981	1982	1983
Forsknings- og udviklingsudgifter	16,6	19,5	21,7	25,4	29,8	33,0
Andre specifikke arbejdsopgaver	3,0	5,2	6,0	5,2	7,1	8,6
I alt	19,6	24,7	27,7	30,6	36,9	41,6

Kilde: Samrådets kortlægning.

Udover udgifter til forskning og udvikling er der afholdt udgifter til andre specifikke arbejdsopgaver. Skønnet heraf er foretaget efter samme retningslinier som for forsknings- og udviklingsopgaverne. Tallene er ligeledes vist i tabel 57.

Udgifterne, som er anført i tabellen, er primært dækket af den ordinære bevilling fra landbrugsministeriet. Herudover dækkes udgifterne af en række andre midler. Disse er overvejende midler, som bevilges af landbrugsministeriet via Landbrugets Samråd for forskning og forsøg, fra Forskningsrådene samt erhvervsmidler hidrørende fra Amtskommunal grundskyld (AKG) og Gartneribrugets Afsætningsudvalg (GAU).

Af de totalt anvendte midler på Havebrugscentret i 1983 på 23,2 mill. kr. udgjorde den ordinære bevilling 17,2 mill. kr., medens udefra kommende midler udgjorde 6,0 mill. kr.

Note 1: Finansår omlagt, beløbene beregnet for året 1978 på basis af tre sidste kvartaler.

Af de 6,0 mill. kr. udgjorde erhvervsmidlerne 2,1 mill. kr. svarende til 9 pct. af totalbudgettet for centret, og disse blev tilført de enkelte institutter med følgende beløb:

Institut for grønsager	455.000 kr.
Institut for væksthush	1.210.000 kr.
Institut for frugt og bær	421.000 kr.
Institut for landskab	17.000 kr.

Erhvervsmidlerne til Havebrugscentret har været stigende gennem de seneste år og har haft betydning for centrets mulighed for at kunne påtage sig specielle forskningsopgaver. Omfanget af erhvervsmidler til Havebrugscentret har i 1980 været 1,5 mill. kr., 1981 1,5 mill. kr., 1982 1,7 mill. og 1983 2,1 mill. kr.

I henhold til den tidligere omtalte kortlægning er det muligt at foretage en fordeling af forsknings- og udviklingsudgifter på kulturområder. For at give det mest reelle billede er det direkte erhvervstilskud så vidt muligt fratrullet. For Havebrugscentrets vedkommende er alle forskningsudgifter henført til kulturområder.

For Planteværnscentret er der tale om visse tværfaglige undersøgelser, som det ikke har været muligt at fordele. På trods af denne usikkerhed giver tallene et godt udtryk for fordelingen af forskningsudgiften mellem de enkelte kulturområder. Omtalte fordeling er vist i tabel 58.

Tabel 58. Fordeling af forsknings- og udviklingsudgifter på havebrugsområdet excl. ikke fordelbare udgifter. (1.000 kr.)

Kulturområde/år	"1978" ¹⁾	1979	1980	1981	1982	1983
Frugttræer og -buske	3.816	4.475	4.652	5.340	5.300	6.075
Jordbær	116	284	295	443	549	500
Blomsterløg	303	448	452	437	336	556
Grønsager, friland	2.745	3.859	4.290	4.963	4.399	5.251
Grønsager, væksthush	1.357	743	1.097	2.692	2.824	2.060
Snitblomster, væksthush	538	161	464	860	757	270
Potteplanter, væksthush	1.732	6.426	7.156	5.559	5.732	7.171
Landskabsplanter	2.314	2.988	3.227	4.055	4.900	5.263
I alt	12.921	19.384	21.633	24.349	24.797	27.147

Kilde: Samrådets kortlægning.

Note 1: Finansår omlagt, beløbene beregnet for året 1978 på basis af tre sidste kvartaler.

5.4.1.2. Vurdering af den hidtidige forskningsindsats.

For at sikre den bedste udnyttelse af forskningsmidlerne er det nødvendigt, at man med jævne mellemrum tager ressourceallokeringen op til vurdering og eventuel justering, så de indsatte ressourcer giver den største effekt bl.a. med hensyn til produktionsværdi/bruttofaktorindkomst, eksport, importkonkurrence og beskæftigelse som væsentlige elementer. Et sådant vurderingsarbejde gennemføres af Statens Planteavlsudvalg. Ét af elementerne i en sådan vurdering kan findes ved at sammenligne de enkelte produktområders bruttofaktorindkomst med forsknings- og udviklingsindsatsen. I tabel 59 er vist en sådan sammenligning som et gennemsnit af 1980-1982 hentet fra statusrapporten februar 1984 vedrørende "Revurdering af forskningsindsatsen i Havebrugscentret".

Den anførte bruttofaktorindkomst er ab. producent, hvorfor der ikke tages hensyn til den ikke ubetydelige værditilvækst, der ligger i forarbejdningsindustrien m.v. På grund af dette har man valgt at fratrække omkostningerne til den forsknings- og udviklingsindsats, som sker på konerveslaboratoriet ved henholdsvis Institut for frugt og bær og Institut for grønsager. Desuden er erhvervsmidler fratrukket.

Tabel 59. Bruttofaktorindkomst samt forsknings- og udviklingsindsats for kulturområder (gns. 1980-82).

	Bruttofaktorindkomst		Forsknings- og udviklingsindsats	
	mill.kr.	relativ	1000 kr.	relativ
Frugttræer og -buske	115	11,9	3.327	19,1
Jordbær	35	3,5	404	2,3
Grønsager, friland	179	18,5	3.574	20,4
Grønsager, væksthuse	111	11,5	1.310	7,5
Snitblomster, væksthuse	65	6,7	690	4,0
Potteplanter, væksthuse	322	33,3	4.835	27,7
Planteskole	141	14,6	3.314	19,0
Ialt/relativ	968	100,0	17.454	100,0

Kilde: Revurdering af forskningsindsatsen i Havebrugscentret, Statusrapport februar 1984.

Af tabel 59 ses, at den relative forskningsindsats er højere end den relative bruttofaktorindkomst for frugttræer og -buske, grønsager friland og planteskole, medens den relative forskningsindsats er mindre end den relative bruttofaktorindkomst for væksthushusprodukter og jordbær.

Den i tabellen viste sammenligning kunne anvendes som fordelingsnøgle for forskningsmidlerne. Det ville betyde, at der skulle anvendes godt 50 pct. af bevillingen til væksthushusprodukter mod knapt 40 pct. i den belyste periode. Det vil dog ikke i alle tilfælde være rimeligt at allokere forskningsmidlerne udelukkende efter bruttofaktorindkomstandele, idet man også må tage hensyn til:

- forventninger til det fremtidige produktionsomfang,
- sikring af en vis basisforskning samt et rimeligt aktivitetsniveau inden for de enkelte forskningsområder, samt
- hensyntagen til særlige forhold for specielle kulturer.

5.4.2. Økonomisk forskning.

Statens Jordbrugsøkonomiske Institut har siden 1980 udarbejdet en omfattende regnskabsstatistik omkring den økonomiske udvikling inden for erhvervet. Statistikken er udarbejdet på grundlag af repræsentative indberetninger fra de enkelte hovedkulturområder. På grundlag af regnskabsstatistikken er desuden indberettet til EF om den økonomiske udvikling i erhvervet. Månedligt udarbejdes en prisstatistik for gartneriprodukter.

Instituttet har herudover på grundlag af "komme til"-midler fra samrådet siden 1982 arbejdet på et projekt vedrørende gartneriets produktion og afsætning. Baggrunden for projektet er den betydelige internationale konkurrence erhvervet fungerer under samt den omstændighed, at der er store problemer omkring talmæssig belysning af udviklingen i den økonomiske situation i erhvervet. Projektet er afsluttet og offentliggjort i rapport nr. 16.

Desuden er gennemført et projekt vedrørende energibesparende foranstaltninger i gartneriets væksthuse. Dette projekt er offentliggjort i rapport nr. 15.

Nedenfor er vist de midler, der er medgået til disse projekter:

(1.000 kr.) -	1981	1982	1983
Gartneriregnskabsstatistik	742	683	815
Produktion og afsætning	-	113	119
Energibesparende foranstaltninger i gartneriets væksthuse			396
I alt	742	796	1.330

Kilde: Samrådets kortlægning.

Ovennævnte projekter er direkte henførlige til gartneriområdet. Instituttet udfører herudover en lang række arbejdsopgaver, der er fælles for hele jordbrugsområdet.

Erhvervet har desuden fået belyst flere emneområder på instituttet de seneste år. Der kan nævnes konsekvensudregninger ved etablering i gartnerikoloni samt analyse af indkomstspredningen inden for erhvervet.

5.4.3. Teknisk forskning.

Den tekniske forskning sker i dag hovedsagelig hos Statens Byggeforsknings Institut (SBI).

Siden 1978 har der været et samarbejde mellem SBI og Institut for væksthuskulturer, idet der på Årslev med støtte fra Energiministeriet og Landbrugsministeriet gennem en periode er udført forsøg vedrørende energibesparelser og udnyttelse af lavværdig energi i eksisterende væksthushagterier. I forbindelse hermed vurderes den biologiske effekt ved gennemførelse af de energibesparende foranstaltninger.

Forsknings- og udviklingsomkostninger ved de konkrete projekter fremgår af nedenstående.

(1.000 kr.)	1981	1982	1983
Grorum, bygningstyper, indretning og udstyr	302	315	330
Energibesparelser, udnyttelse af lavværdig energi i væksthushavenerier	1.140	1.612	1.210
Lavtryks- og normaltryksopbevaringsrura	-	-	470
Klimaskærm til væksthuse	180	200	225
Standardisering af gartnerier-hvervets driftsbygninger	190	205	410
	1.812	2.332	2.645

Kilde: Samrådets kortlægning.

Udover den tekniske forskning ved SBI har der været gennemført enkeltprojekter under Statens Jordbrugstekniske Forsøg, ligesom der ved Statens Planteavlsvforsøg har været arbejdet med at fremstille maskiner til mekanisk høst af forskellige bærarter.

5.4.4. Opgaver for den fremtidige forskning.

I dette afsnit vil en række forskningsopgaver af betydning for erhvervets fremtid blive fremdraget. Spændvidden i opgaverne er så stor, at en prioritering er nødvendig af ressourcemæssige grunde.

5.4.4.1. Generelt.

Erfaringerne med det tætte samarbejde om planlægningen af forskningen på det biologiske område er så værdifulde, at dette samarbejde bør overføres på de øvrige forskningsområder.

Desuden bør der i forbindelse med planlægning, tilrettelæggelse og opgørelse af forskningsprojekter inden for det biologiske og tekniske område inddrages økonomiske aspekter. En sådan udvidelse af projekterne vil muliggøre, at der samtidig med projekternes opgørelse fremlægges en økonomisk analyse af projektets resultat.

Det er desuden ønskeligt, at der er mulighed for at gennemføre "her og nu"-opgaver. Der tænkes her på forskningsopgaver, som kan påbegyndes med kort varsel, og som skønnes at have kort løbetid.

Sådanne opgaver vil typisk være løsning af problemer opstået i produktionsprocessen, uden at man har mulighed for at løse dem med den kendte -viden. Det er erkendt, at der med sådanne opgaver kan opstå prioriteringsproblemer, idet gennemførelse af en konkret opgave kan betyde nedprioritering af et. tidligere planlagt og måske allerede igangsat længerevarende forskningsprojekt.

5.4.4.2. Biologisk forskning.

Der findes inden for det biologiske forskningsområde en lang række opgaver, som man finder af stor betydning at fortsætte eller igangsætte.

Af sådanne opgaver kan nævnes:

- fortsatte kulturforsøg inden for alle produktområder, herunder nogle for frugtavlen presserende opgaver vedrørende plantagesystemer, dels industriplantager til skrælleæbler og dels tætplantningssystemer til konsum og industrifrugt.
- højnelse af kvaliteten på de markedsførte produkter inden for alle kulturgrupper gennem forsøg med opbevaring, klargøring til salg, emballering, transport og holdbarhed gennem hele kæden fra producent gennem grossist- og detaileddet til forbrugeren,
- ligeledes vil der være behov for forskning med vækstmedier, vævskulturformering, sygdomsresistens, gensplejsning og bioteknologi, ligesom det kan fremføres, at der inden for flere kulturgrupper er et behov for forskning, der kan danne basis ved udformning af styringssystemer og programmeret dyrkning.
- der vil ligeledes, grundet det manglende systematiske forædlingsarbejde, være behov for et effektivt afsøgnings- og afprøvningsarbejde af mulige sorter til dyrkning under danske klimaforhold og tilpasset forbrugernes præferencer.

Forædling af havebrugsplanter i Danmark sker stort set ikke i dag, og der er for de danske producenter af frugt- og gartneriprodukter kun mulighed for at fremskaffe nye arter, sorter, varieteter m.v.

gennem indkøb fra udenlandske planteforædlere. Disse nyheder er alle selekteret ud fra kriterier gældende i de respektive lande, hvorfra de kommer, og er dermed ikke tilpasset de danske producenteres og forbrugeres ønsker og krav.

Der er derfor et stærkt behov for igangsætning af et systematisk forædlingsarbejde, der vil kunne sikre en forbedring og udvikling af det danske sortiment, både hvad angår udseende, kvalitet, smag, holdbarhed m.v.

Som eksempler på hvad man forestiller sig at opnå ved et sådant forædlingsarbejde kan nævnes "lavenergiplanter" inden for områderne potteplanter, snitblomster, planteskole og blomsterløg. Ved "lavenergiplanter" forstås planter med den væsentligste tid på fri-land med afsluttende kultivering i væksthuse.

Som et andet eksempel fra frugt- og grønsagssektoren kan nævnes produkter med højere ernæringskvalitet end i de nu anvendte sorter og stammer. Endelig kan nævnes forædling/selektion samt udvikling af nye frugt-, bær- og grønsagssorter, bl.a. med henblik på mekanisk høst.

Desuden bør man vurdere beliggenheden af Institut for Landskabsplanter i Hornum, idet man finder, at der er en række fordele ved en flytning til Årsløv. Disse fordele centrerer sig om muligheden for at anvende en række specielle faciliteter, som man af økonomiske grunde ikke kan opbygge i Hornum.

5.4.4.3. Økonomisk forskning.

Resultaterne af de tidligere omtalte analyser på Statens Jordbrugsøkonomiske Institut har været meget værdifulde for erhvervet. Imidlertid har Statens Jordbrugsøkonomiske Institut kun beskæftiget sig med gartneriregnskaber siden 1980, og der er derfor mange økonomiske problemområder, som kunne ønskes belyst.

Som eksempel på projekter, der kan overvejes, skal nævnes:

Managementforskning inden for gartnerierhvervet.

Den regionale faktors betydning for produktion og salg.

- Opbygning af standardomkostningskontrol.

Driftsøkonomiske analyser.

Flerfaktoriel produktionsstyring omfattende dels allerede benyttet klimastyring m.v., men også økonomiske og tekniske aspekter samt en udbygget planteavlsmæssig produktionsstyring.

Sidstnævnte er et udpræget tværfagligt projekt, hvor der vil være mulighed for at integrere produktionsstyring i de økonomiske EDB-programmer, der for øjeblikket er under udvikling til erhvervet.

5.4.4.4. Teknisk forskning.

Forskningen vedrørende samspillet mellem ny teknologi og planteproduktion bør styrkes. Af forslag til cirke jdsopgaver kan blandt andet nævnes væksthushus, energiforbrug, lys til planteproduktion, maskiner til mekanisk høst. og efterfølgende klargøring af frugt, bær og grønsager, nye og forbedrede opbevaringsformer, herunder køle- og indfrysningsteknik samt lagerklima og distributionssystemer m.v. Afprøvning af materialestyrker samt teknisk udstyrs funktion tænkes fortsat udført på andre institutioner for eksempel SBI.

Af mere konkrete forskningsønsker kan anføres det under den biologiske forskning nævnte projektforslag vedrørende lavenergiplanter. I projektet skal ske en udvikling af produktionssystemer, der kombinerer frilands- og væksthushusdyrkning.

Herudover må påregnes, at væksthushusgartneriet vil overgå til nye energiformer i de kommende år, og at der derfor vil være behov for øget forskning på dette område.

5.4.5. Plantenyhedslovgivning.

Gennem de seneste år har plantenyhedsbeskyttelse fået en stigende betydning for gartnerierhvervet såvel produktionsmæssigt som afsætningsmæssigt. Stadig flere arter inddrages under nyhedsbeskyttelse, ikke mindst potteplanter, og disse udgør en stadig stigende del af erhvervets omsætning. Der er følgelig et voksende behov for at få løst problemerne inden for dette område.

Problemerne kan opdeles i tre hovedgrupper.

1. UPOV-konventionen. (Union internationale pour la Protection des Obtentions Végétales.)
2. Dansk Lovgivning.
3. Forholdet mellem forældre og producenter.

ad 1.

Problemerne vedrørende UPOV-konventionen er i det væsentlige, at konventionen på en række punkter giver mulighed for forskellig fortolkning og dermed til forskelligartet administration af medlemsstaternes nationale lovgivning, herunder blandt andet med hensyn til, hvilke arter der kan opnå beskyttelse.

Dette betyder, især for vegetativt formerede planter, at listerne over beskyttede plantearter er af meget forskelligt omfang og indhold i de enkelte lande. Dermed gives producenterne i de enkelte lande vidt forskellige vilkår ved produktion af beskyttede plantenyheder, idet producenter i et land, der beskytter en bestemt art, skal betale afgift for udnyttelse af arten, medens et andet lands producenter ikke skal betale afgift, fordi den pågældende planteart ikke er beskyttet dér. Resultatet af denne praksis er en uheldig konkurrencesituation.

I henhold til konventionen kan forædlerne selv fastsætte vilkårene for brug af formeringsmaterialet, når blot vilkårene er rimelige. Konventionen definerer imidlertid ikke klart begrebet "formeringsmateriale". Hidtidige erfaringer har vist, at der i vidt omfang fastsættes vilkår, som rækker ud over formeringsleddet, således at forædlerne søger at udvide deres beskyttelse til også at omfatte det færdige produkt.

UPOV-konventionen og den danske lovgivning forhindrer endvidere ikke, at forædleren allerede forud for meddelelsen af beskyttelsesbrev for en plantenyhed kan anvende et varemærke i forbindelse med plantenyhedens benævnelse. Derved sker der en uheldig sammenblanding af varemærkebeskyttelse og forædlerbeskyttelse, idet forædlerne kan sætte sig ud over bestemmelser i den nationale plantenyheds-

lovgivning gennem overførsel af plantenyhedsbeskyttelsen til varemærkebeskyttelsen, hvor der gælder almindelig kontraktfrihed.

Der er derfor et behov for en præcisering af den danske lovgivning på dette punkt og for at harmonisere reglerne for plantenyhedsbeskyttelse internationalt. Der bør indføres ensartede bestemmelser, der definerer omfanget af de vilkår, der kan fastsættes for brug af en plantenyhed. Samtidig bør der gennemføres foranstaltninger, som sikrer mod urimelige kontraktvilkår.

EF-kommissionen er opmærksom på disse problemer og har taget et første skridt til en harmonisering af medlemsstaternes nationale gennemførelse af konventionens bestemmelser, og herunder overvejes en centraliseret anmeldelses- og afprøvningsprocedure.

ad 2.

Der er i 1984 nedsat et udvalg af Landbrugsministeriet til forbedrelse af en revision af den danske plantenyhedslovgivning.

ad 3.

Med hensyn til forholdet mellem forædlere og producenter er der i samarbejde mellem Dansk Erhvervsgartnerforening og Forædlerforeningen for Vegetativt Formerede Planter udarbejdet et standardkontraktsystem, hvis formål er på rimelig måde at regulere forholdet mellem de to kontraktparter. Baggrunden herfor har været den særdeles komplicerede lovgivning, som det har vist sig vanskeligt at overskue, hvorfor en sikring af producenterne er anset for nødvendig. Den nuværende danske lov indeholder imidlertid ingen hjemmel til at pålægge anvendelsen af standardkontrakter, og der må derfor i forbindelse med lovrevisionen overvejes gennemført foranstaltninger, der mere effektivt sikrer producenterne mod urimelige vilkår fra forædler side, hvor standardkontraktsystemet ikke benyttes.

For at fremme anvendelsen af det nævnte standardkontraktsystem har de to største GASA'er dannet GASA Plant Licence AmbA.

Selskabets formål er at erhverve og administrere forædlerrettigheder over plantenyheder, at sikre producenter udnyttelsesret til nye planteprodukter og at fremme udviklingen inden for planteforædling.

5.4.6. Rådgivning og uddannelse.

Afgørende for værdien af al forskning er den hurtige kommunikation af forsøgsresultaterne ud til brugerne. Denne kommunikation sker for havebrugsforskningen ad mange veje, dels gennem "åbent hus" arrangementer på forsøgsstederne, hvor brugerne, d.v.s. gartnerne og frugtavlerne under forsøgets gennemførelse, ser forsøgene og bliver informeret om forløbet.

En anden informationsvej er de trykte korte meddelelser, beretninger, artikler i fagblade samt foredrag, som også er aktiviteter, forsøgsvirksomheden tager initiativ til. Som den tredje, men dermed ikke den mindst betydningsfulde, faktor i denne kommunikation er konsulentvirksomheden, som, gennem studier af forsøgsvirksomhedens skriftlige arbejder samt medleven i forsøgene, er i stand til at informere og på anden vis hjælpe brugerne med anvendelsen af forsøgsresultaterne.

5.4.6.1. Rådgivning.

Konsulentvirksomheden inden for frugt- og gartneriproduktområdet udføres af personale ansat i Dansk Erhvervsgartnerforening (DEG), Dansk Erhvervsfrugtavl (DE) og i landbo- og husmandsforeningerne.

Da Gartneribetænkningen blev udarbejdet i 1978 var der under stats-tilskudsordningen i alt ansat 38 konsulenter samt syv assistenter eller mellemteknikere i DEG med tilsluttede organisationer og DE, medens man skønnede, at ca. 15 konsulenter i landbo- og husmandsforeninger fordelt over hele landet beskæftigede sig mere end 70 pct. med specialafgrøder. Desuden var tre konsulenter og to assistenter ansat under Fællesudvalget for fremavl og sundhedskontrol med havebrugsplanter.

I Gartneribetænkningen blev det foreslået, at det daværende antal på ca. 55 konsulenter, der beskæftigede sig med gartneriproduktion, blev forøget med 24 numre over en fem-årig periode.

Siden Gartneribetænkningen blev færdig, er Fællesudvalget for fremavl og sundhedskontrol med havebrugsplanter blevet nedlagt pr. 1. april 1979 og arbejdet overført til Statens Plantetilsyn, som samtidig har fået overført de fem tilskudsberettigede stillinger.

I konsulentloven fra 1971 er fastsat, at retten til konsulenttilskud til haveselskaberne ophører, efterhånden som de enkelte tilskudsberettigede konsulenter forlader selskaberne. De således frigjorte numre overføres indtil videre til gartneri- og frugtavissektoren, herunder også specialafgrødeområdet under landbo- og husmandsforeningerne.

Endelig er der ved beskæftigelsesplaner gennem de senere år blevet godkendt et vist antal midlertidige stillinger med tilskud efter lov om tilskud til landøkonomisk konsulentvirksomhed.

Totalt er der godkendt 18 nye konsulentnumre i perioden 1979 til 1983. Af disse 18 numre er de otte frigjorte numre fra haveselskaberne og dermed permanente, medens de resterende ti er midlertidige på beskæftigelsesplanerne. Af hensyn til rådgivningens store betydning for erhvervet har landbrugsministeriet bestemt, at de ti beskæftigelsesplannumre videreføres i de kommende år i den udstrækning, der er bevillingsmæssig mulighed herfor.

Af de otte permanente numre er seks gået til DEG med tilsluttede organisationer og to til landbo- og husmandsforeningernes specialafgrødekonsulenter. Beskæftigelsesplannumrene er fordelt med otte + to til henholdsvis DEG og landbo- og husmandsforeningerne. Udover disse numre har DEG med tilsluttede organisationer fået et assistentnummer fra 1981.

Primo 1984 er status herefter, at gartneri- og frugtavlserhvervet får støtte til $63\frac{1}{2}$ konsulentstillinger og 12 teknikere/assistentstillinger ud af den samlede bevilling på ca. 1.000 konsulentstillinger og ca. 900 teknikere/assistentstillinger.

Fordelingen på foreninger fremgår af nedenfor anførte opstilling:

	Konsulenter	Tekniker/ assistenter
Dansk Erhvervsgartnerforening m. tilsluttede organisationer	42½	8
Dansk Erhvervsfrugtavl	9	2
Landbo- og husmandsforeninger		
- fagområde specialafgrøder	7	2
- andet fagområde, men overvejende beskæftiget med specialafgrøder (mindst)	5	

Det er fra erhvervet blevet tilkendegivet, at man finder det af væsentlig betydning fortsat at have de midlertidige beskæftigelsesplannumre til rådighed. Uden dette tilskudsmoment finder man det ikke muligt at fastholde den stab af specialiserede konsulenter, som er nødvendige for at fortsætte den udvikling i forbedrede kulturtekniske og ledelsesmæssige metoder, som er nødvendige for erhvervet.

Desuden finder man i erhvervet, at der er behov for at få tildelt de resterende 6 tilskudsberettigede stillinger af de 24, der blev anført i 1978-betænkningen. Der er bl.a. behov for yderligere konsulenter til fagområderne maskiner og teknik indenfor frilandsgrønsager samt frugt og bær.

Den forventede udvikling inden for totalrådgivning såvel som opfølgningen på grundlag af kulturegnskaber vil betyde et øget behov for konsulenter i de kommende år, et behov der vil overstige de muligheder, erhvervet har for at få tilskudsberettigede stillinger ved ledigblevne numre fra haveselskaberne.

Udviklingen i rådgivningstjenesten.

Erfaringerne gennem de seneste år har vist, at der er et stigende behov for tværfaglig rådgivning, d.v.s. rådgivning hvor konsulenter med forskellige specialer, planteavl, teknik og økonomi arbejder sammen for at finde den bedst mulige løsning på en virksomheds problemer.

Denne stigning i behovet for tværfaglig rådgivning skal blandt andet ses i lyset af, at en effektiv driftsledelse, specielt inden for områderne produktionsstyring, planlægning, kulturegnskaber

m.m., er meget væsentlig for virksomhedens lønningsevne. For at støtte dette område vil der fremover blive sat stærkere ind med totalrådgivning, som f.eks. kan indeholde en pakkedløsning med:

- fællesbesøg af konsulenter med forskellig faglig retning for at give hjælp ved fastlæggelse af virksomhedens målsætning,
- teknisk gennemgang og analyse af virksomheden,
- udarbejdelse af produktionsplan og gødningsplan,
- udarbejdelse af budget med kvartalsvis opfølgning,
- etablering af kulturegnskaber,
- fastlagte besøg af planteavlskonsulenten.

Målsætningen for en sådan totalrådgivning er blandt andet at sikre den bedste støtte til producenterne i den daglige driftsledelse.

Et væsentligt led i styringen af virksomhedernes kultursammensætning m.v. er en forøget anvendelse af kulturegnskaber, som sammen med en effektivt udbygget registrering af data i virksomhederne kan udføres med EDB-teknik.

5.4.6.2. Uddannelse.

Forudsætningen for, at gartnerierhvervet kan overleve på længere sigt, er, at erhvervets udøvere har en solid basisuddannelse, og at denne følges op af efteruddannelseskurser m.m.

Basisuddannelsen inden for gartnerierhvervet foregår enten som masterlære eller som EFG-uddannelse og ligger i faste rammer, som det ikke er denne betæknings opgave at gennemgå.

Efteruddannelsen.

Mulighederne for en effektiv efteruddannelse på længere sigt er afhængig af en god grunduddannelse, idet det ikke inden for efteruddannelsens korte tidsrammer er muligt at bibringe deltagerne alle relevante informationer.

Med den hurtige udvikling, der er sket gennem de senere år inden for både det økonomiske, det biologiske og det tekniske område, er der et stort behov for erhvervsudøverne for at få suppleret den viden, som de har fra grunduddannelsen. Den hidtidige efteruddannelsesaktivitet er hovedsagelig foregået som dagkurser af kortere varighed, 1-2 dage eller aftenkurser.

For at forbedre jordbrugeres mulighed for at få den nødvendige efteruddannelse er der i sommeren 1983 vedtaget en lov om tilskud til efteruddannelse inden for jordbrugserhvervene. Der er herved åbnet mulighed for en væsentligt øget indsats på efteruddannelsesområdet. Inden for en ramme på knap 4 mill. kr. årligt kan der revideres kursusudgifter i årene 1983-1985.

Kursusformen, der ydes støtte til, er primært fem dages kursusophold på havebrugs- eller landbrugsskole, og kurserne retter sig især mod ejere, forpagtere, bestyrere og brugere af jordbrugsbedrifter og disses hustruer.

Det kan konstateres, at der allerede i den tid, hvor ordningen har fungeret, har været god interesse fra erhvervet for disse kurser.

Det kan nævnes, at der medio 1984 har været afholdt 10-12 kurser med ca. 20 deltagere pr. kursus, og der er for 2. halvår af 1984 planlagt omkring 15 kurser.

5.5. Andre forhold af betydning for gartneri- og frugtavlserhvervet.

5.5.1. Strukturudviklingen.

5.5.1.1. Eksisterende gartnerier.

Den strukturelle udvikling indenfor erhvervet er siden 1977 gået mod færre men større virksomheder. Totalarealet har været stigende for visse frilandsgrønsager og i mindre grad for planteskolesektoren, medens det har været faldende for væksthuse- samt frugt- og bærsektoren. Det forventes, at tendenserne med hensyn til ejendomsantal og gennemsnitsstørrelse vil fortsætte i de kommende år.

For væksthushgartneriet forventes en fortsat geografisk koncentration omkring de større afsætningssteder med eksportfaciliteter, ligesom det forventes, at der vil ske øget koncentration i områder, hvor der er fysisk mulighed for energiforsyning med kraft-varme, idet dette ofte indebærer driftsøkonomiske fordele.

Der må under uændrede vilkår imødeses en reduktion i det totale væksthushareal, idet det begrænsede nybyggeri ikke vil kunne erstatte den del af den gamle væksthushmasse, som nedrives på grund af forældelse.

Faldet i areal vil være koncentreret om væksthuse med afskårne blomster og grønsager, medens der for potteplantearealet forventes en vis stigning. Ændringerne i totalarealet giver imidlertid ikke nødvendigvis det rette billede af produktionsarealet, idet dette udgøres af det udnyttede areal - nettoarealet - som for potteplanter ventes forøget ved anvendelse af rulleborde, hylder m.v.

Udover det arealmæssige forventes en fortsat udbygning af væksthushgartneriets tekniske installationer, såsom automatik, gardiner, tilskudslys m.m. samt en fortsat overgang fra fuelolie til andre energiformer blandt andet kul, som med de nuværende kulpriser er et driftsøkonomisk attraktivt alternativ til kraft-varmeforsyning og ikke som dette geografisk bestemt.

5.5.1.2. Nyetablering af væksthushgartnerier.

I forbindelse med udarbejdelsen af 1978-gartneribetænkningens prognoser og perspektivfremskrivninger blev der udarbejdet skøn over behovet for nyetableringer og omkostninger herved.

Prognosen viste, at der ved optimale afsætningsmuligheder ville være behov for nyetablering af 640 familiebrug (2.000 m² væksthush og 3 ha jord), og udgiften hertil ville være 850 mill. kr. i 1976 priser. Perspektivfremskrivningen regnede kun med oprettelse af 140 familiebrug til en samlet investering på 190 mill. kr.

Siden 1977 er der imidlertid kun etableret eet nyt væksthushgartneri på "bar mark", hvormed den udvikling, som startede i 1973, er

fortsat. I årene forud for 1973 blev der etableret omkring 17 nye væksthushartnerier årligt.

Blandt årsagerne til den manglende nyetablering kan nævnes, at de økonomiske forhold med det stigende omkostningsniveau, herunder ikke mindst rente- og energiomkostningerne, har afholdt unge hartnere fra den langsigtede og meget kapitalkrævende investering ved etablering af nyt hartneri. Dette understreges af, at beregninger for perioden 1979-1981 for nybyggeri i eksisterende bedrifter viser, at renteomkostningerne pr. m² nybygget areal har været større end de opnåede dækningsbidrag indenfor alle kulturgrupper.

Medvirkende til den manglende nyetablering på "bar mark" har også været, at det har været muligt for førstegangsetablerende at overtage konkursramte hartnerier og mindre landbrugsejendomme på fordelagtige vilkår, samtidig med at det ved denne form for etablering har været muligt at få hjælp i form af statslån og tilskud efter "yngre jordbrugere" samt tilskud efter moderniseringsloven.

Som alternativ til individuel etablering på "bar mark" har man tidligere haft gode erfaringer med etablering i hartnerikolonier.

Landbrugsministeriet har i nært samarbejde med DEG og lokale etableringsgrupper analyseret mulighederne for oprettelse af kolonier gennem et statsligt engagement.

Ud fra de tilgængelige data og overslag over omkostningerne fandt man, at der var gode muligheder for at hjælpe erhvervet gennem etablering af hartnerikolonier, og byggemodning af 2 kolonier i henholdsvis Holeby på Lolland og Gamst ved Kolding blev igangsat. Desuden påbegyndtes projekteringsarbejdet på en større koloni i Tilst ved Århus.

Kolonien i Holeby med ni parceller har været udbudt til salg siden sommeren 1981 og kolonien i Gamst med syv parceller siden sommeren 1982, uden at det indtil nu har været muligt at afhænde parcellerne.

Baggrunden for det manglende salg af parcellerne må søges i de samme generelle forhold som tidligere beskrevet.

Til illustration af vilkårene ved forskellige former for nyetablering indenfor væksthusektoren er opstillet 4 former, som må anses for typiske.

I tabel 60-62 vises etableringsomkostninger, dækningsbidrag, årlig nettoydelse samt beløb til forbrug.

Beregningerne er baseret på gennemsnitstal, og der kan selvsagt forekomme variationer i de konkrete etableringssituationer. I alle 4 eksempler er der regnet med et væksthusegartneri på 2.000 m² plus bolig.

Forskellen i de årlige ydelser må i det væsentlige tilskrives forskelle i finansierings- og tilskudsmuligheder. Som det fremgår af tabellen overstiger de årlige ydelser ved "bar mark"-etablering i begge tilfælde dækningsbidraget.

Tabel 60. Etableringsomkostninger.

	Koloni (Holeby)	Bar mark	Husmandssted	Bestående gartneri
	1.000 kr.			
Fællesanlæg	315	315		
Ejendomskøb	-	-	400	500
Bolig	450	450		
Væksthuse og installationer (2.000 m ²)	1.610	1.610	1.610	550
Fyringsanlæg	360	360	360	
I alt	2.735	2.735	2. 370	1.050

Tabel 61. Finansiering og årlige ydelser ved alternative etableringsformer.

	Koloni	Bar mark	Husmandssted	Bestående gartneri
	1.000 kr.			
I. <u>FINANSIERING</u>				
K-lån ¹⁾	1.400	1.400	1.200	400
DLR-kontantlån	175	175	220	250
Kreditforeningslån	-	-	200	
Finanslån	845	1.130	650	280
Statslån (Y.J.)	-	-	100	120
Statslån (udlånslov)	315	-		
Statslån (grundkøb)	-	30	-	-
	2.735	2.735	2.370	1.050
II. <u>YDELSER</u>				
K-lån (12 %) ¹⁾	168	168	144	28
afdrag (30 år)	47	47	40	13
DLR-kontantlån (14 %)	24,5	24,5	31	
afdrag	6	6	7	36
Kreditforeningslån	-	-	28	
Finanslån (13 %)	110	147	85	36
afdrag (10 år)	84	113	65	28
Statslån (Y.J.)	-	-	12	13
Statslån (udlånslov - 9 % - 25 år)	32			
Statslån (grundkøb - 6,5 % - 30 år)	-	2	-	-
Bruttoydelse	472	507	412	154
Moderniserings- ordning (8 %)	-	-	-156	-44
Nettoydelse	472	507	256	110
Nettoydelse i for- hold til investeringer	17,2%	18,5%	10,8%	10,5%

Note 1: Mulighed for optagelse af K-lån bortfaldt pr. 31. december 1984.

Tabel 62. Etableringsomkostninger, dækningsbidrag, ydelser og forbrug ved alternative etableringsformer.

	Koloni	Bar mark	Husmandssted	Bestående gartneri
	1.000 kr.			
Etableringsomkostninger	2.735	2.735	2.730	1.050
Dækningsbidrag til ydelser på lån samt familiens arbejde	426	426	426	251
Årlig nettoydelse ¹⁾	472	507	256	110
Til forbrug	-46	-81	+170	+141

Sammenfattende kan det konstateres, at hvor det i 1978 var manglende finansieringsmuligheder, der vanskeliggjorde etablering på "bar mark", er det i dag manglende rentabilitet i de nyetablerede gartnerier som følge af store basisinvesteringer med deraf følgende store renteomkostninger, der afholder førstegangsetablerende fra at etablere sig på "bar mark", hvad enten det er individuelt eller i koloni. Derudover skaber risikofaktoren ved det øgede investeringsomfang et stigende krav til investeringens stabilitet og sikkerhed over tiden.

Skal væksthuserhvervet fortsat bestå af mange mindre og mellemstore virksomheder er det væsentligt, at der tilvejebringes muligheder for de fornødne nyetableringer på bar mark, enten i gartnerikolonier eller ved etablering på mindre landbrugsejendomme.

5.5.2. Samfundsgivne rammer for gartneriproduktion.

5.5.2.1. Landbrugsloven.

Landbrugsloven er den overordnede jordbrugspolitiske lovgivning, som indeholder generelle bestemmelser for de enkelte jordbrugsbedrifters driftsforhold.

Loven er, naturligt nok, baseret på landbrugets forhold, hvad der i visse tilfælde kan give vanskeligheder for andre jordbrugserhverv, herunder gartneri, hvor forholdene ikke altid er identiske med landbrugets forhold, ligesom den strukturelle udvikling på visse områder er forskellig.

Note 1: Normalt år efter afdragsfri periode på statslån.

I juli 1984 nedsattes en Landbokkommission, som blandt andet skal analysere strukturproblemerne indenfor jordbruget og komme med forslag til revision af landbrugsloven. Gartnerierhvervet vil være repræsenteret i det underudvalg, som skal behandle disse spørgsmål.

Gartnerierhvervets grundholdning vil fortsat være, at man er tilhænger af at bevare selvejet som den overvejende driftsform indenfor gartneriet. Den gældende særlige dispensationsordning til selskabseje og selskabsdrift for væksthushavsgartneri, planteskole og champignonproduktion kan der imidlertid blive behov for at justere, især hvis der ikke sker en ændring i disse produktionsformers finansierings- og skattemæssige forhold.

Herudover skal kun fremdrages enkelte forhold i landbrugsloven, som er af særlig betydning for gartnerierhvervet. Det er:

- For planteskoler og væksthushavsgartnerier kan en struktur med flere mindre ejendomme ofte indebære fordele fremfor en stor samlet bedrift. Dette vanskeliggøres af lovens krav til antallet af ejendomme en person må eje eller forpagte, med mindre der kan findes en smidig dispensationsadgang baseret på vurdering af det samlede jordtilliggende fremfor antallet af ejendomme.
- Ved etablering af nye gartneribedrifter bør den begrænsede kapital kunne investeres i produktionsapparatet forud for i boligen. Lovens bopælskrav kan være en hæmmende faktor, med mindre der kan gives dispensation i en længere periode, end hvad der praktiseres i dag.
- Indenfor gartneriet kan 15 km-reglen for samdrift være uhenigtsmæssig og bør kunne lempes i forbindelse med ejerskab, i forpagtningsforhold og i udflytningssituationer.

5.5.2.2. Anden lovgivning.

Administrationen af forskellige plan- og miljølove er undertiden årsag til vanskeligheder for udøvelsen af gartnerierhvervet.

Planlove samt by- og landzoneloven.

Vanskelighederne med planlovene vedrører især tilfælde, hvor kommunepplaner udlægger gartneriarealer, som ofte ligger i bynære områder, til anden anvendelse. I sådanne tilfælde begrænses erhvervsudøvelsen ofte så meget, at nyetablering et andet, sted er det eneste alternativ til en fortsat drift.

Administrationen af by- og landzoneloven har hidtil været meget restriktiv med hensyn til tilladelser til opførelse af bygninger på gartneriejendomme. I særdeleshed har det på ikke noterede gartneriejendomme og frijorder været vanskeligt at få tilladelse til opførelse af medhjælperboliger, en vanskelighed som ikke optræder i forbindelse med noterede jordbrugsejendomme. Problemet kunne eventuelt løses ved udarbejdelse af retningslinier for, hvilke bygninger og anlæg der kan opføres uden tilladelse efter by- og landzonelovens paragraf 7.

Miljølovgivning m.v.

I forbindelse med administrationen af miljøbeskyttelsesloven forekommer det, at kommunerne stiller samme krav til væksthushartneriernes fyringsanlæg som til kraftværker i bynære områder, herunder blandt andet krav om ekstremt høje skorstene. Dermed tages ikke hensyn til, at problemet omkring nabogener er væsentligt reduceret i landzoner.

Bekæmpelsesmidler og gødningssktoffer, som i dag anvendes i den overvejende del af gartneriet, er ret kostbare. Dette har medført, at forbruget er kontrolleret og afstemt efter behovet. Det er derfor ikke realistisk at forvente et reduceret forbrug gennem pålæggelse af afgifter. Omgangen med bekæmpelsesmidler skal være kontrolleret. Behovet for uddannelse og information af brugerne løses mest hensigtsmæssigt i forbindelse med undervisningen på gartneriskolerne.

Indholdet af tungmetaller i grønsager bør holdes på et acceptabelt niveau og bør fastlægges på baggrund af sundhedsmæssige argumenter. I stedet for grænseværdier bør det overvejes at indføre et

overvågningssystem, således at der tilvejebringes et fyldestgørende analysemateriale, der klarlægger de sundhedsmæssige spørgsmål omkring indholdet af tungmetaller i kosten.

Begrænsningen af svovlindholdet i brændsel til fyrings- og transportformål fra 1. oktober 1985 betyder en reduktion i svovlindholdet til 1 pct. i Københavnsområdet og 1,5 pct. i resten af landet. Følgen af dette er øgede energiomkostninger for mere end halvdelen af væksthushavende gartnerier, idet 61 pct. af arealet ultimo 1983 opvarmes med fuelolie.

Vandforsyningsloven. Vandbehovet i gartnerierhvervet er relativt stort, og der var tidligere store vanskeligheder med at få de nødvendige nye indvindingstilladelser eller at få forøget eksisterende tilladelser. Efter en periode med større forståelse for gartneriets vandbehov, er der igen problemer med at få de nødvendige tilladelser til etablering af nye borer eller udvidelse af gældende vandindvindingstilladelser, fordi amterne ved administration af den nye vandforsyningslov ofte prioriterer vandløbsinteresserne højere end den erhvervsmæssige udnyttelse af vandressourcerne.

naturfredningslovens paragraf 47 fastlægger, at bortset fra erhvervsmæssigt nødvendige bygninger på landbrugsejendomme må der ikke opføres bygninger m.m. inden for en afstand af 300 meter fra skove og 150 meter fra hovedlandeveje og landeveje. Undtagelsen gælder kun landbrugsejendomme og ikke væksthushavende gartneriejendomme, hvad der i visse tilfælde kan virke begrænsende på gartnerierhvervenes normale driftsmæssige omlægninger eller udskiftning af eksisterende væksthuse. Det foreslås derfor overvejet at dispensere for væksthushavende gartneriejendomme på linie med landbrugsejendomme.

5.5.2.3. Gældende støtteordninger.

Idet der henvises til den generelle omtale af støtteordninger, som har været anvendt i perioden 1977-1983 i afsnit 4.5.3, skal her kun kort omtales de gældende ordningers mulige effekt for den fremtidige udvikling.

Lov om statens fremskaffelse af jord og udlån til jordbrugsmæssige formål har med den manglende nyetablering haft begrænset betydning

for gartnerierhvervet. Såfremt forholdene ændres, og der igen sker nyetableringer, vil der være et øget behov for en ordning af denne karakter, og der vil i så fald være et behov for forøgede ressourcer.

Lov om udlån til yngre jordbrugere er etableret for at fastholde et tilstrækkeligt antal unge jordbrugere til at overtage eksisterende jordbrug og for at lette generationsskiftet. Med den relativt høje gennemsnitsalder for gartneriejdere i dag (50 år) er det væsentligt, at der fremover er gode muligheder for unge gartneres overtagelse af eksisterende gartnerier. Med den stadigt stigende gennemsnitsstørrelse på gartnerierne er det væsentligt, at maksimumbeløbet for handelsværdien, som er udmålingsgrundlag for både statslån og rentetilskud, løbende tilpasses.

Lov om tilskud til dræning og vanding har efter bortfaldet af tilskud til vandingsanlæg i 1983 stort set kun betydning for frilandsproducenterne gennem tilskud til forbedring af jordens struktur.

Moderniseringsloven har til formål gennem ydelse af rentetilskud at fremme jordbrugsbedriftenes udviklingsmuligheder og bringe indkomsterne i jordbruget op på niveau med det øvrige samfund. Specielt indenfor væksthusektoren har der været et stort behov for modernisering.

Der vil fortsat være et stort behov for modernisering af både bedrifter, som tidligere har fået godkendt en udviklingsplan og bedrifter, som ikke tidligere har fået godkendt en plan.

Gældssaneringsloven giver mulighed for at hjælpe ejere eller forpagtere, der er kommet i en sådan økonomisk situation, at der er behov for statsgaranti for lån til gennemførelse af en sanering af gælden for at kunne videreføre bedriften.

Lov om statsgaranti for driftslån til, væksthusegartneri m.m. skulle gennem statsgarantien lette omstillingen til nye produktionsmetoder eller nye markeder. Blandt andet fordi der har været problemer med rykningsproceduren i forbindelse med efterfølgende investeringer, har kun omkring 30 gartnere anvendt ordningen, siden den blev

etableret i 1975. Det må forventes, at ordningen også i fremtiden kun vil få begrænset anvendelse, med de gældende vilkår.

Lov om statstilskud til produktudvikling er etableret for at give fremstillingsvirksomheder et incitament til en ekstra indsats vedrørende produktudvikling. Loven er under industriministeriets ressort, men medtager også forædlingsvirksomheder indenfor jordbrug. Hidtil har enkelte gartnerier søgt og fået tilskud, men medio 1984 er der blevet givet et afslag, der omfatter hele gartnerisektorens primærproduktion. Der henvises til, at primærproduktionen indenfor gartnerierhvervet er under landbrugsministeriets ressort.

Kapitel 6. Problemer og elementer i en fremtidig gartneripolitik.

6.1. Gartneri- og frugtavlserhvervet i samfundsøkonomien.

Gartneri- og frugtavisprodukter produceres i Danmark på 27.000 ha, svarende til 0,9 pct. af det samlede dyrkede areal.

Erhvervets bidrag til samfundsøkonomien var i 1983 en eksport på 1,4 mia. kr. suppleret med en hjemmemarkedsomsætning på 1,8 mia. kr. Erhvervets omsætning svarer til 6,5 pct. af det samlede jordbrugs omsætning.

Det forventes, at erhvervet kan forøge produktionen i den kommende periode. Forudsætningen for, at dette kan ske, er, at der fastholdes en erhvervsvenlig politik, der kan bidrage til en løsning af de generelle finansieringsproblemer såvel som erhvervets mere specielle finansieringsproblemer, samt at EF's fælles konkurrenceregler overholdes.

Gartneri- og frugtavlserhvervet er et beskæftigelses- og dermed løntungt erhverv, som i primærsektoren giver beskæftigelse til 16.000 personer og i forarbejdningsindustrien til 2.500 personer.

Selvom der vil ske fortsatte bestræbelser på at reducere omkostningerne gennem rationalisering af arbejdsgangene i produktionen, må beskæftigelsen i primærsektoren forventes opretholdt på det nuværende niveau. Det skyldes, at produktionen i potteplantesektoren, som er den mest arbejdskraftforbrugende, ventes forøget.

6.2. Afsætningsmæssige forhold.

Primærproduktionen af danske frugt- og gartneriprodukter kan opdeles i en eksportorienteret og en importkonkurrerende produktion. Potteplanteproduktionen omfatter halvdelen af erhvervets produktionsværdi. Af denne produktion eksporteres 2/3 svarende til godt 1 mia. kr. Potteplanteproduktionen forventes fremover at få forøget betydning i erhvervets samlede produktion.

De øvrige varegrupper indenfor primærproduktionen, frugt og bær, grønsager, afskårne blomster og planteskoleplanter, produceres hovedsagelig til hjemmemarkedet, hvor de afsættes i konkurrence med importerede produkter.

Potteplanter.

Afsætningen af danske potteplanter på eksportmarkederne har gennem de seneste år været præget af dels et stigende forbrug, dels et stigende udbud fra Holland.

Forbrugsstigningen forventes at fortsætte.

Det stigende hollandske udbud skyldes en bevidst indsats inden for hollandsk gartneri. Indsatsen har ført til en vis omstilling af væksthushproduktionen fra grønsager og afskårne blomster til potteplanter.

Den hollandske stat har bl.a. gennem selektivt lave gaspriser støttet den hollandske gartneriproduktion. Desuden er det hollandske rente- og omkostningsniveau generelt lavere end det danske, og de generelle erhvervsstøtteordninger er meget favorable i Holland.

På grund af disse forhold må den hollandske omstillingsproces forventes at fortsætte i de kommende år. Omstillingshastigheden afhænger af produktionsvilkårene for grønsager og afskårne blomster, så længe disse produkter kan produceres med et rimeligt overskud, forventes omstillingen ikke accellereret, men sker der - for eksempel i forbindelse med Spaniens og Portugals optagelse i EF - en forringelse af produktionsvilkårene, vil incitamentet til omstilling blive større.

Hvis den hollandske omstilling til potteplanter i de kommende år sker i et større omfang end hidtil, kan det, i kraft af den store hollandske produktion, få væsentlig betydning for de danske afsætningsmuligheder og deres lønsomhed.

Dette skyldes ikke mindst, at de danske produkter i kraft af bedre kvalitet skal sælges til en højere pris end den gennemsnitlige hollandske.

Under forudsætning af en jævnt forløbende udvikling i Holland må afsætningsmulighederne for danske potteplanter i de kommende år betegnes som gode, men der må regnes med en forstærket konkurrence.

På grund af det høje danske omkostningsniveau, sammenlignet med konkurrentlandenes, kan de danske produkter kun i begrænset omfang klare sig i en egentlig priskonkurrence. Derfor er det væsentligt, at der sættes på konkurrenceparametre, der kan motivere en merpris for de danske produkter.

Danske potteplanter er på eksportmarkederne kendt og værdsat på grund af den høje sundhedsmæssige status, det brede sortiment og leveringssikkerheden, hvorunder også hører sikkerhed for aftalt kvalitet og ensartethed.

For at fastholde dette image skal erhvervet og dets afsætningsorganisationer værne om den høje sundhedsmæssige status opnået gennem den obligatoriske sundhedskontrol og gennem oprettelse af planteopformeringsstation. Planteopformeringsstationen finansieres af erhvervet gennem opkrævning af en særlig afgift ved sundhedskontrol med planter til videredyrkning samt ved overførsel af midler fra Produktionsafgiftsfonden for frugt- og gartneriprodukter.

For at sikre det brede sortiment skal erhvervet intensivere den produktudvikling, som foregår på såvel forsøgsstationen i Årslev som på Søhus. Kun gennem en fortsat udvidelse med gode og nye produkter kan dansk potteplantegartneri fastholde sin andel af afsætningsmarkederne.

Frugt og grønsager.

Det danske forbrug af frugt og grønsager er blandt de laveste i EF. Ernæringsdebatten de senere år har dog medført en stigende erkendelse af behovet for en øget andel af frugt og grønsager i den

daglige kost. Dette har medført et stigende forbrug af en række produkter - primært grønsager til salater o.lign. Sideløbende med denne udvikling har der været et stigende forbrug af produkter forarbejdet på basis af frugt, bær og grønsager.

Den fortsatte ernæringsdebat må forventes at ville medføre et stigende forbrug også i de kommende år. Afgørende for, om dette merforbrug skal dækkes af danske eller udenlandske varer, er de danske varers konkurrenceevne over for de importerede.

Danske varers konkurrenceevne over for importerede varer afhænger til en vis grad af betingelserne for Spaniens og Portugals optagelse i EF.

På kort sigt - frem til 1990 - synes der med de indtil nu kendte betingelser ikke at være den store fare for danske produkters konkurrenceevne, idet produkter fra de to lande vil blive underlagt stærke restriktioner i de første år af tiltrædelsesperioden.

På længere sigt vil der derimod for visse kulturer være fare for øget konkurrence. Dette gælder i særdeleshed væksthushgrønsagerne, men også visse frilandshgrønsager kan blive ramt.

Det meget varme og tørre sommerklima i de sydlige lande sætter dog en vis begrænsning for de produkter og kvaliteter, der kan produceres i sommerperioden.

Grønsager.

Afsætningen af danske grønsager sker dels til konsum og dels til industriel forarbejdning.

Grønsager til konsum har, som nævnt, haft et stigende forbrug for en række produkter, men der har samtidig været, tilbagegang i forbruget af kål og andre grovere grønsager.

Grønsagsproduktionen i væksthush udgøres primært af tomat, agurk og salat. Hjemmemarkedsandelen er ca. 60 pct. på årsbasis, men er i

sommermånederne, hvor den største produktion finder sted, ca. 85 pct. Forbruget af disse produkter, inden for den danske forsyningsperiode, har siden 1977 været uændret for tomater og stigende for agurker. For begge produkter har en stærkt stigende import betydet, at de danske produkter har tabt markedsandele i sæsonen.

En væsentlig forudsætning for at tilbageerobre de tabte markedsandele er, at den bestående forbrugerpræference forstærkes gennem bedre markedsføring og produktudvikling.

Eet af elementerne i en bedre markedsføring burde være en højnelse af kvaliteten i detaillerede. Når kvaliteten ofte er for dårlig i supermarkeder og lignende, skyldes det. ofte forkert indkøbsdisponering - varerne bliver for gamle. Gennem orienteringskurser for detailhandelens medarbejdere - afholdt af Gartnerbrugets Afsætningsudvalg - burde mange af disse problemer kunne rettes.

Med hensyn til produktudvikling bør der dels sættes på nye og ernæringsmæssigt forbedrede produkter og dels på hensigtsmæssig emballering og præsentation iøvrigt, afpasset til de forskellige salgsformer.

Produktionen af grønsager til konsum på friland sker hovedsagelig til hjemmemarkedet, hvor markedsandelen er 80-90 pct. på årsbasis. Importen er begrænset og sker hovedsagelig til supplerende af den danske produktion. Det skal dog anføres, at selv mindre importmængder i produktionssæsonen kan virke pristrykkende.

Forøget produktion vil umiddelbart kun kunne afsættes på hjemmemarkedet i takt med et stigende forbrug - herunder efterspørgsel efter nye kulturer.

Etablering af produktionen med henblik på afsætning til eksport, specielt til Nordtyskland og Sverige, er mulig, men det kræver et stærkt forøget samarbejde mellem afsætningsorganisationerne og en systematisk markedspleje i en længere årrække.

Produktion og afsætning af frilandsgroensager til industriel forarbejdning har været stigende gennem de seneste år. Denne udvikling

forventes fortsat, idet eksportmulighederne for visse produkter er særdeles gunstige. Især eksporten af dybfrosne produkter, som i dag tegner sig for halvdelen af produktionen, forventes øget i de kommende år.

Stigning har især været udtalt for produktion af ærter og løg. For ærter gælder, at der er tale om et produkt, hvor de danske råvares særlige egenskaber er afgørende for færdigvarens kvalitet.

på baggrund af de senere års udvikling i produktion og eksport af ærter og løgprodukter, sammenholdt med den danske forarbejdningsindustri's faglige og tekniske stade, forventes også for andre produkter en positiv udvikling.

Skal denne udvikling opnås, er det afgørende, at sortimentet forøges, idet et bredere sortiment kan give mulighed for øget afsætning. Desuden bør det gennem samarbejde mellem forarbejdningsindustri og råvareproducenter sikres, at der er en tilstrækkelig stor råvareproduktion af nye produkter.

Frugt og bær.

Dansk produktion af frugt og bær til frisk konsum består hovedsagelig af æbler og jordbær. De øvrige produkter produceres primært med henblik på afsætning til forarbejdningsindustrien.

Forbruget af frisk frugt samt visse former for forarbejdet frugt har været stigende. Denne udvikling forventes at fortsætte.

For æbler til konsum har den danske produktion haft en faldende markedsandel. Det skyldes især manglende konkurrenceevne over for import. De danske producenter har ikke, som det blev anbefalet i 1978-betænkningen, formået at skabe en forbrugerpræference for deres produkter. Skal den danske produktion til friskvaremarkedet forøges, er det nødvendigt, at erhvervet gennem en aktiv indsats skaber en sådan forbrugerpræference.

Forarbejdningsindustrien aftager alle frugtsorter, især til fremstilling af saft. ffibleleverancerne er de største. Derudover leve-

res store mængder af kirsebær, solbær og ribs. Jordbær aftages til dybfrostvarer eller til forarbejdning til marmelade, frugtblandinger o.lign.-

Forarbejdningsindustriens forbrug af æbler har været stærkt stigende gennem de seneste år. Det har betydet en voksende import af dels friske æbler, dels forskellige former for koncentrat. Det har ikke været muligt at fremskaffe tilstrækkelige mængder af friske danske æbler, og importerede produkter har været billigere. Når det ikke har været muligt at skaffe tilstrækkelige mængder af danske æbler, skyldes det en faldende produktion som følge af manglende nyplantninger.

Problemerne omkring forarbejdningsindustriens forsyning med æbler blev i 1978-betænkningen foreslået løst gennem oprettelse af industriæbleplantager. Disse plantager skulle i kraft af specielle plantemetoder, et særligt velegnet sortsvalg og en høj grad af mekanisering være i stand til at levere forarbejdningsindustrien produkter til en konkurrencedygtig pris og kvalitet.

sådanne plantager er ikke blevet oprettet, hovedsagelig fordi økonomiske analyser har vist, at produktionsomkostningerne bliver for høje i forhold til importpriserne. Undersøgelse af mulighederne for, at forarbejdningsindustrien kan få dækket sit råvarebehov med danske æbler, bør fortsætte under hensyntagen til ny viden om udbyttestørrelser, mekanisk høst m.m.

Afsætningen af bær til forarbejdningsindustrien har været stærkt stigende gennem de seneste år, hvilket ikke mindst skyldes en stærk stigning i forbruget af frugtsafter, mejeriprodukter med tilsatte frugter og andet.

For at få dækket sit behov for bær til forarbejdning har forarbejdningsindustrien måttet importere stadigt stigende mængder. Importen er hovedsagelig kommet fra visse østlande og er sket til meget lave priser. Denne import har betydet meget begrænsede prisstigninger for danske bær. For visse varer har der endog været tale om prisfald. Da markedsforholdene i de kommende år næppe kan forven-

tes ændret i væsentligt omfang, skal den danske produktion, som vil stige på grund af nyplantninger de senere år - regne med skærpet priskonkurrence fremover.

Det er af stor betydning, at forholdene for bærproducenterne i EF drøftes i Bruxelles, og at man på fællesskabsplan finder frem til egnede foranstaltninger, så en fortsat produktion af bær i EF kan sikres.

I konkurrencen om afsætningen af de danske spiselige produkter må der, som for potteplanterne, vælges andre konkurrenceparametre end priskonkurrence. Disse andre parametre er bl.a. kvalitet, friskhed, leveringssikkerhed samt bedre ernæringsmæssige egenskaber.

Planteskoleplanter.

Afsætningen af danske planteskoleprodukter sker med 80 pct. til hjemmemarkedet og 20 pct. til eksport. Det stigende forbrug er stort set blevet dækket af danske produkter, men presset på det danske marked fra Holland og Vesttyskland er tiltagende.

En fortsat positiv udvikling i forbruget af danske varer indebærer, at de skal være bedre end de importerede varer med hensyn til kvalitet. Kvalitetskravene omfatter sundhed, ensartethed og håndtering segnethed. Desuden bør arbejdet med at finde attraktive og hårdføre plantenyheder forstærkes, idet dette vil kunne medvirke til en øget dansk markedsdækning i Skandinavien.

Gartneribrugets Afsætningsudvalg.

Som et resultat af arbejdet med gartneribetænkningen i 1978 dannedes i 1979 Gartneribrugets Afsætningsudvalg (GAU). GAU skulle videreføre og intensivere det arbejde, som tidligere var blevet udført af Gartnernes Landspropaganda.

De økonomiske ressourcer til drift af GAU's aktiviteter kommer dels fra produktionsafgiftsfonden for frugt- og gartneriprodukter og dels fra tilbageførte grundskyldsmidler.

Grundet forskellige meninger i erhvervet om omfanget af det afsætningsfremmende arbejde, som GAU skulle beskæftige sig med, og kvaliteten af det der blev gennemført, har man ikke hidtil opnået den brede opbakning om udvalget, som er nødvendig for at have en effektiv og slagkraftig organisation.

For at gennemføre de foran beskrevne opgaver som f.eks. forbedring af detailhandelens varekendskab, forbrugerpræference m.m. bør erhvervet overveje en styrkelse af GAU, eventuelt gennem en forenkling af udvalgets beslutningsproces.

I modsætning til anvendelsen af afsætningsfremmende midler har der været tilfredshed med anvendelsen af midler til forskning og forsøg. Dette gælder både de midler, som er anvendt til primærprodukter, samt midlerne anvendt til forsknings- og udviklingsarbejde af betydning for den industrielle udnyttelse af frugt, bær og grønsager. Anvendelsen af sidstnævnte midler planlægges i et samarbejde mellem Brancheudvalget for frugt, bær og grønsager og Danmarks frugt- og grøntindustriforening, og dette samarbejde bør fortsætte.

6.2.1. Afsætningsstrukturen.

Afsætningen af gartneri- og frugtavlserhvervets produkter til såvel hjemme- som eksportmarkedet har gennem mange år været karakteriseret ved, at der er nogle få store og mange små udbydere. Desuden har samarbejdet om afsætningen været begrænset til ganske få områder.

Denne afsætningsstruktur har været uhensigtsmæssig, fordi den ikke har taget hensyn til udviklingen på købersiden, hvor nogle få store indkøbere aftager en væsentlig del af produktionen.

Eksportafsætningen af potteplanter er dog i de senere år blevet koncentreret på færre og større udbydere.

Disse større udbydere har et vist samarbejde indbyrdes og med producenterne vedrørende registrering af potteplanteproduktionen samt

fælles containersystem. Dette samarbejde gør det muligt at gennemføre den salgsform med bredt sortiment og hurtig levering direkte til kunden, som den danske potteplanteeksport er kendt for.

Hjemmemarkedsafsætningen af potteplanter er stadig præget af mange udbydere, og dette gælder ikke mindst på Sjælland, hvor de fleste varer afsættes på Københavns engros Grønttorv (KGT).

For frugt- og grønsagsafsætningen er der ligeledes mange små udbydere såvel på Sjælland som i resten af landet. Der er dog indledt et vist samarbejde om afsætningen for såvidt angår den del, der afsættes over GASA'erne, ligesom én af producentorganisationerne på Sjælland er gået i samarbejde med en GASA.

I Gartneribetænkningen af 1978 blev behovet for forøget samarbejde inden for afsætningen behandlet.

Det blev således fremført i 1978-betænkningen, at

- avlerforeningerne bør tilstræbe en strukturrationalisering, så de nuværende lokale foreninger samles på regions- eller landsplan i større enheder,

GASA-erne bør tilstræbe en strukturrationalisering, så de nuværende lokale foreninger samles i regionscentre med central koordinering af de vigtigste aktiviteter.

Den i 1978 anbefalede strukturrationalisering er ikke blevet gennemført. På GASA-området har der været arbejdet meget med denne opgave, og der er lavet en plan, som indebærer, at de nuværende 19 GASA'er reduceres til 7 regions-GASA'er.

Gennemførelse af planen er imidlertid strandet på modstand fra de mindre GASA'er. Disse, som er selvstændige enheder, har ikke ønsket at være med, bl.a. fordi en nedlæggelse i mange tilfælde ville betyde stærkt forøgede transportomkostninger for producenterne, når varerne skal afsættes på regions-GASA'erne.

Udviklingen viser imidlertid, at en stadig større del af omsætningen inden for GASA-området sker på de større enheder.

Afsætningen af danske potteplanter i de kommende år, på et eksportmarked med skærpede konkurrencevilkår, kræver et forstærket samarbejde blandt sælgerne for at opnå det tilstræbte kvalitets- og prisniveau.

Et sådant samarbejde betyder ikke nødvendigvis et centraliseret salg, men kan føre til, at man undgår den direkte priskonkurrence mellem danske eksportører på eksportmarkederne.

Gennem samarbejde kan der skabes grundlag for et større og bedre salg samt for en minimering af salgsomkostningerne generelt. Ikke mindst ved introduktion af nye produkter på nye markeder og ved indhentning af markedsoplysninger fra udlandet kan et samarbejde reducere den enkeltes omkostninger og dermed give grundlag for bedre lønsomhed.

Endvidere er visse eksportmarkeder for potteplanter og planteskoleprodukter betinget af, at særlige kvalitets- og sundhedsmæssige krav opfyldes. Eksportørerne har her et fælles ansvar.

For afsætningen af produkter på hjemmemarkedet, såvel som for eksportafsætningen af andre produkter end pottedecor, gælder, at et forstærket samarbejde kan fremme af sælgerne. Det forudsættes, at samarbejdet ikke går så vidt, at den aktive priskonkurrence forringes. Den betydelige koncentration hos opkøberne og konkurrencen fra udenlandske udbydere vil medvirke til at sikre dette.

Til støtte for sælgernes bestræbelser på at opnå bedre afsætningspriser bør arbejdet med registreringer og andre informationer om markedsforhold intensiveres.

Således bør den igangværende registrering af potteplanteproduktionen udvides til at omfatte alle pottedecorproducenter, og registreringen bør udvides til at omfatte alle væksthushavende produkter. For frilandsgrønsager bør der udarbejdes skøn over høstens størrelse

til brug for afsætningsleddets planlægning af salgsindsatsen. Basis for sådanne skøn kunne være oplysninger om aktuelle og forventede arealer, oplyst ved Danmarks Statistiks årlige landbrugstælling i juni.

Desuden bør erhvervet registrere sortsvalg samt udplantnings- og høsttidspunkter for grønsager, idet sådanne oplysninger, sammenholdt med andre landes forventede høst og eksport til Danmark, ligeledes kan give afsætningsleddet værdifulde informationer til brug ved planlægning af salgsindsatsen.

Hvad angår leverancerne til forarbejdningsindustrien vil det være i såvel råvareproducenternes som forarbejdningsindustriens interesse, at der i forøget omfang etableres producentorganisationer til at varetage relationerne mellem producenterne og forarbejdningsindustrien.

Hvis erhvervet ikke i de kommende år fortsætter strukturrationaliseringen inden for afsætningen, vil der være fare for, at de iøvrigt gode afsætningsmuligheder for erhvervets produkter ikke kan udnyttes. Storaftagerne vil i så fald importere en større mængde udefra, og afsætningsmulighederne for danske varer i udlandet kan blive forringet.

6.3. De markedspolitiske forhold.

Hovedretningslinierne i den fælles landbrugspolitik må forventes videreført i de kommende 10 år. EF's udvidelse med Spanien og Portugal vil betyde, at de politiske drøftelser og beslutninger i højere grad vil omfatte de særlige problemer omkring udviklingsmulighederne for moderne landbrugsproduktion i sydeuropæiske lande. Middelhavsprodukterne vil fremover være årsag til stigende problemer. Større produktionsudvidelser kan medføre risiko for strukturel markedsuligevægt og øget belastning af EF-budgettet.

Den hidtidige udvikling har medført, at EF-produktionen af flere og flere varer overstiger det interne forbrug. Som ét af midlerne til at imødegå denne udvikling kan det i stigende omfang blive nød-

vendigt at anvende garantitærskler. Desuden vil en forsigtig prispolitik i de kommende år være nødvendig.

Ligesom for de traditionelle landbrugsprodukter som korn, oksekød og mejeriprodukter er der også visse varer inden for frugt- og grønsagsområdet, hvor produktionen overstiger det interne forbrug.

De stigende EF-omkostninger ved markedsindgreb for frugt og grønsager, især i Sydeuropa, har ført til en stigende politisk erkendelse af, at producenterne må overtage et større medansvar for raarkedsbalancen. Lykkes det ikke, vil det føre til en dæmpet prispolitik med faldende realpriser.

En sådan markedsorienteret politik i EF vil for størstedelen af den danske produktion af frugt- og gartneriprodukter ikke betyde nogen ændring. Det skyldes, at priserne på potteplanter, afskårne blomster, planteskoleprodukter og frilandsgrønsager altid har været markedsbestemte her i landet.

For to produkter, æbler og tomater, vil den danske produktion og afsætning derimod kunne blive berørt af EF-overskudsproduktion.

For æbler har det kunnet påvises, at en stor EF-produktion har betydet et øget udbud og faldende priser på det danske marked. Det skyldes, at æbler er transportegnede og lagerfaste og som følge heraf handles internationalt.

For tomater er konkurrenceforholdet ikke tilsvarende markant. I sæsonen har det danske udbud hidtil hovedsagelig mødt konkurrence fra hollandske produkter, hvorimod konkurrencen fra overskudsområderne i Sydeuropa har været begrænset.

Med spansk medlemskab af EF vil der sikkert opstå en øget konkurrence i Centraleuropa mellem spanske og hollandske tomater. Dette vil kunne føre til øget hollandsk interesse for afsætning i Nord-europa.

Dansk produktion af tomater må derfor også fremover baseres på, at man gennem en aktiv indsats er i stand til at fastholde forbrugernes præference for danske tomater.

EF's støtteordninger for forarbejdede frugt- og grøntprodukter kan i visse tilfælde give anledning til indirekte konkurrenceforvriddning. Støtten kan betyde, at visse varer bliver så billige, at de bliver et alternativ til varer uden støtte.

Sådanne situationer bør såvidt muligt søges undgået, selvom en vis støtte er nødvendig for at regulere markedet i lande, hvor frugt- og grønsagsproduktionen giver væsentlige problemer.

Desuden er det væsentligt, at man håndhæver EF-principperne om den frie varebevægelse, og at de fælles konkurrenceregler overholdes.

Handelspolitikken bør i større omfang end nu sikre EF's producenter en rimelig præference på det indre marked samt mulighed for at udvikle en eksport af konkurrencedygtige produkter. Endvidere skal der ske en gradvis gensidig udvikling af den internationale samhandel og produktspecialisering.

6.4. Indtjenings- og effektivitetsforhold.

Grundlaget for at drive gartneri i Danmark er, som for andre erhverv, at virksomheden skal være rentabel. Det offentlige har de senere år gennem en række støtteordninger søgt at hjælpe jordbrugs-erhvervene gennem den økonomiske krise. Ordningerne er beskrevet i kapitel 4. Støttepolitikken er imidlertid forladt af regeringen, som gennem opretningspolitikken søger at forbedre det erhvervsøkonomiske klima, så de specifikke erhvervsstøtteordninger bliver overflødiggjort. Rentefaldet har medvirket til en opgang i investeringerne.

Gartneri- og frugtavlserhvervet vil, som anført i afsnittet om afsætningsmulighederne, i de kommende år møde en øget konkurrence på såvel hjemme- som eksportmarkederne samtidig med, at der må forventes en mere afdæmpet prisudvikling fremover. Dette medfører et generelt krav om effektivisering af virksomhederne, såfremt realindkomsten skal opretholdes. Kravet om effektivitetsforbedringer gælder for hele gartneri- og frugtavlserhvervet, men det er især væsentligt, at effektiviteten stiger i den del af erhvervet, som på

samme tid har lille effektivitet, lille indtjening og lille egenkapital. Sker der ikke en stigning i effektiviteten i disse virksomheder, må man forvente, at de ikke kan klare sig fremover og må lukke.

6.4.1. Omkostningsforhold.

Udviklingen i gartneriets indtjeningsforhold siden 1977 har været præget af en faldende fortjenstmargen. Dette fald skyldes faktorer både på salgssiden og på omkostningssiden. På salgssiden har det ikke været muligt at sætte priserne så meget i vejret, som specielt energipriserne har kunnet motivere. På omkostningssiden har især væksthushavende gartneriets energi- og renteomkostninger været stærkt stigende, men også salgsmarkedsomkostningerne for potteplanter er steget.

Denne udvikling har resulteret i en forringelse af egenkapitalen.

Energiomkostningerne. På trods af prisstigninger på olieprodukter på mere end 200 pct. er energiomkostningerne i væksthushavende gartnerierne kun steget til det dobbelte siden 1977. Dette skyldes, at der i mange gartnerier er investeret store beløb i energibesparende foranstaltninger, og energikilden er mange steder lagt om fra olieprodukter til kul eller kraftvarme. Omlægningen evf energiforsyningen må forventes at fortsætte. Kul er med de nuværende priser et driftsøkonomisk godt alternativ, hvor der ikke kan ske tilslutning til kraftvarme. Det må blot erindres, at såvel energibesparende foranstaltninger som omlægning af energiforsyningen har betydet ret store investeringer med øgede renteomkostninger til følge. Omstilling til naturgas har indtil nu kun været et rimeligt alternativ for de helt store virksomheder, idet prisen har været for høj for virksomheden med et begrænset forbrug.

Renteomkostningerne er ligesom energiomkostningerne steget i perioden 1977-1982. I 1983 er der sket et fald. De stigende renteudgifter skyldes såvel den stigende rente som forøget låntagning i forbindelse med de ovenfor nævnte energiinvesteringer. Desuden er der investeret i rationalisering af arbejdsgange, ligesom der har været behov for lånoptagelse til styrkelse af likviditeten. Hvorvidt

faldet i renteudgifterne i 1983 vil fortsætte afhænger dels af det generelle rentefald, og dels af den virkning som bortfaldet af en række rentetilskud vil medføre fra 1984.

Salgsmkostningerne for især potteplanteproduktionen har også gennem perioden været stigende. Dette skyldes dels nødvendigheden af en mere direkte salgsindsats på eksportmarkederne i takt med den stigende konkurrence, og dels forøgede omkostninger til introduktion på nye markeder. Visse af disse stigninger vil fortsætte, idet det stadig vil være nødvendigt med en aktiv salgsindsats på markederne. For at begrænse stigningstakten bør håndteringen af eksportvarerne reduceres til det mindst mulige, og salgsorganisationerne bør søge samarbejdet fremmet så langt som muligt.

6.4.2. Indtjenings- og effektivitetsanalyse.

Erhvervets indtjenings- og effektivitetsforhold i 1982 er analyseret af Statens Jordbrugsøkonomiske Institut på basis af materiale fra gartneriregnskabsstatistikken. Denne analyse er gengivet i hovedtræk i det følgende.

Analysen er baseret på situationen ultimo 1982 og afspejler, at en del virksomheder da var vanskeligt stillede og ville få svært ved at klare sig fremover. Regnskabsoplysninger for 1983 tyder på, at gældsprocenterne ikke er forbedrede, idet ejendomspriserne ikke har været stigende, og indestående lån fylder ved omregning mere på grund af rentefaldet.

Analyserne har vist, at omkring fyrre procent af gartnerierne ved udgangen af 1982 har en gældsprocent på 60 og derover. Desuden er egenfinansieringen negativ i godt en fjerdedel af gartnerierne, og 14 procent af virksomhederne må betegnes som økonomisk truede (egenfinansiering negativ og gældsprocent 60 eller derover). 25 procent af potteplantegartnerierne og 10-13 procent af virksomhederne inden for de øvrige produktionsområder kan henføres til gruppen økonomisk truede.

Det er desuden vist, at der er stor forskel på effektiviteten i gartnerivirksomhederne. Blandt andet ses, at i virksomheder med en

gældsprocent over 100 har den del af virksomhederne, som har positiv egenfinansiering, en væsentlig bedre effektivitet end virksomheder med negativ egenfinansiering. Beregninger viser, som en gennemsnitsbetragtning, at hvis effektiviteten i virksomheder med negativ egenfinansiering hæves til samme niveau som i virksomheder med positiv egenfinansiering, vil gartneriets afkast øges med 250.000 kr. pr. virksomhed.

Den lave effektivitet kan blandt andet henføres til en **lille** omsætning pr. arealenhed og/eller relativt store variable omkostninger. Analysen afdækker ikke de produktionstekniske årsager til den lave effektivitet. De kan sandsynligvis henføres **til** forhold som: utilfredsstillende afsætningsmuligheder, eventuelt kombineret med dårlig beliggenhed i forhold til afsætningsmarkederne, manglende dygtighed og uhensigtsmæssigt - måske forældet - produktionsapparat m.m.

Specialanalyser på henholdsvis potteplante- og blandet frilandsgartneri har vist, at der er meget stor forskel i overskud før afskrivninger mellem virksomheder med lav og høj lønningsevne. Denne forskel har medvirket til en væsentlig reduktion i egenkapitalgrundlaget i virksomhederne med lav lønningsevne og en tilsvarende forbedring i virksomheder med høj lønningsevne.

Virksomhederne i den økonomisk dårligst stillede gruppe befinder sig i en økonomisk krise, hvor en væsentlig forbedring af indtjeningen er absolut påkrævet.

Den nødvendige forbedring af indkomstforholdene inden for især de virksomheder, som er i økonomisk krise, må ske enten gennem en øget omsætning og/eller gennem reduktion af omkostningerne. Omsætningsfremgang må hovedsagelig knytte sig til en stigende produktivitet/effektivitet i gartnerierne - de bestående arealer må udnyttes bedre. For så vidt angår reduktion af omkostningerne viste analyserne, at de variable omkostninger varierede fra 42 til 64 pct. af omsætningen, hvilket var én af årsagerne til forskellen i lønningsevnen, som varierede fra 22 til 59 kr. pr. time.

Sammenfattende kan man konkludere, at forskelle i såvel indsatte ressourcer som i udbytte af indsatsen udtrykt ved lønningsevnen stiller krav om en øget effektivitet i mange virksomheder, et krav som må opfyldes, såfremt disse virksomheder fortsat skal have en plads i erhvervet.

Afgørende for, om kravet til øget effektivitet kan opfyldes, så indtjeningen forbedres, er i første række gartnerens faglige såvel som økonomiske kunnen og viden.

Erhvervet må derfor tilstræbe, at den viden, som opnås gennem forskning og forsøg såvel som viden om teknik og økonomiske sammenhænge, når ud til erhvervets udøvere, så disse har et solidt grundlag at arbejde ud fra.

Er denne viden ikke til stede hos erhvervets udøvere, vil den nødvendige effektivitetsforbedring ikke kunne opnås, og dermed vil der ikke være basis for, at erhvervet kan betale markedsprisen for den kapital, som er nødvendig til at finansiere de fremtidige investeringer.

6.5. Investering.

6.5.1. Væksthussektoren.

Den begrænsede indtjening i kriseårene har ikke givet erhvervet mulighed for at konsolidere sig i en sådan grad, at der er blevet overskydende midler til nybyggeri i væsentligt omfang. Periodens investeringer har især omfattet forbedringer og rationaliseringer samt energibesparende foranstaltninger for at nedsætte energiomkostninger.

Antallet af nyetableringer har været stærkt begrænset. Blandt årsagerne hertil kan nævnes den erhvervsmæssige usikkerhed omkring de fremtidige energiomkostninger og den generelle økonomiske udvikling samt det høje renteniveau. Realrenten har med de eksisterende finansieringsformer været for høj for nyetablerede gartnere, som ikke har kunnet påregne en indtjening, der var stor nok til, at skattefradragsretten for renter og afskrivninger kunne udnyttes.

Disse forhold har ført til, at produktionsapparatets levetid er blevet forlænget udover den levetid, der normalt anses for optimal i produktionsmæssig henseende.

Fra 1903 har rentefaldet samt udsigterne til en roligere omkostningsudvikling betydet, at anlægsinvesteringerne i nye væksthuse igen er på samme niveau som i 1977. Foreløbige tal for 1984 viser dog en begrænset stigning. Desuden investerer en del gartnere i alternativ energiforsyning, hovedsagelig kul og kraftvarme.

Det må forventes, at investeringsniveauet fremover vil være stigende, bl.a. som følge af behovet for at indhente de udskudte investeringer fra kriseperioden. En kvantificering er i den nuværende situation imidlertid forbundet med en overordentlig stor usikkerhed. Det skyldes bl.a. manglende data over sammenhængen mellem produktionsanlæggets alder, brugerens alder samt indkomst- og finansieringsgrundlag.

Muligheden for at kombinere forskellige kulturer skaber endvidere stor usikkerhed omkring bedømmelse af den tekniske produktionskapacitet i de forskellige anlæg. Driftsøkonomiske undersøgelser tyder imidlertid på, at der fortsat er mulighed for en vis udvidelse af produktionen i de bestående anlæg.

Investeringerne fremover vil have karakter af både reinvesteringer i det bestående produktionsapparat, herunder renovering af bestående anlæg, og nyinvesteringer.

Investeringerne i væksthusektoren bør først og fremmest koncentreres om udvidelse af dyrkningsarealet og rationalisering af arbejdsgangene i det bestående væksthuseareal for at nedsætte produktionsomkostningerne pr. produceret enhed. Efterfølgende kan der investeres i nybyggeri i bestående virksomheder.

6.5.2. Frilandssektoren.

Da frugtavlens er kendetegnet ved en særlig langsom kapitalomsætning, har kriseperioden været medvirkende til en markant reduktion af anlægsinvesteringerne. Resultatet er, at produktionen vil fort-

sætte med at falde. Kun nyplantninger vil kunne ændre dette forhold. Hertil kommer, at afsætningsforholdene for æbler vil stille et øget krav til, at man omstiller til nye og bedre sorter.

Da prisniveauet for æbler normalt er stigende i forhold til lagerperiodens længde, kan det forventes, at der i de kommende år vil være behov for investeringer i langtidslagring af æbler. Det vil i så fald være bygning af ULO-lagre (ultra low oxygen), der vil være aktuelt, idet disse lagre har vist sig velegnede til langtidslagring hos konkurrenterne.

Investeringerne i såvel frilandsgrønsags- som bærsektoren vil i de kommende år hovedsagelig være i maskiner til mekanisk høst. Derudover vil der i en vis udstrækning være behov for maskiner til klarering og emballering af varerne.

6.6. Finansiering.

Analyser af finansieringsforholdene har vist, at det i kriseperioden kun i begrænset omfang har været muligt at finansiere nødvendige investeringer med egenkapital. Dette har ført til forøget lånoptagelse uanset det høje renteniveau og medført en stærkt stigende gældsprocent, specielt i potteplantegartneriet, hvor gældsprocenten i 1982 var 72.

Årsagerne til gartnerens manglende mulighed for opbygning af egenkapital er flere, og de er tildels forskellige for de forskellige kulturområder.

For væksthusgartneriet har kriseperioden været præget af stærkt stigende energipriser m.v. Desuden er en stigende andel af dækningsbidraget blevet anvendt til betaling af fremmedkapital.

For frilandsgartneriet har årsagerne været klimaets negative indvirkning på udbyttet i visse år kombineret med et efterslæb i priserne i forhold til de stigende omkostninger.

Den stigende låntagning til såvel nødvendige investeringer som i nogle tilfælde til forbrug er i stor udstrækning sket i pengeinsti-

tutter. Realkreditinstitutternes långivning til erhvervet har været af relativt mindre omfang.

Rentebyrden på lån optaget på markedsvilkår til finansiering af nybyggeri har i en del af perioden været så belastende, at produktion i nybyggede væksthuse ikke har kunnet giv«; et afkast, som var stort nok til at dække både faste og variable omkostninger. Derfor har egentligt nybyggeri i bestående væksthushagartnerier gennem de seneste år været begrænset.

Det bemærkes i denne sammenhæng, at i det omfang erhvervets finansiering, herunder af anlægsinvesteringer, er finansieret med variabelt forrentede pengeinstitutlån vil det i de senere år indtrådte rentefald slå igennem umiddelbart og betyde en lettelse af kapitalomkostningerne.

Gartnerierhvervets muligheder for finansiering med langfristet fremmedkapital i realkredit er bestemt af belåningsgrundlaget, der, jfr. tinglysningslovens § 37, består af den faste ejendom med det dertil hørende driftsinventar og driftsmateriel, derunder maskiner og tekniske anlæg af enhver art, hvorimod potteplanter under kultur og containerplanter ikke kan indgå i grundlaget for realkrediten; disse aktiver spiller til gengæld en rolle for driftskrediten. Der henvises i øvrigt til afsnit 5.3.2. og 5.3.3.

Som anført i afsnit 5.3.4. er gartneriets, især dele af væksthushagartneriets, finansiering karakteriseret ved en forholdsvis høj grad af pengeinstitutfinansiering. Som følge af erhvervets generelt høje fremmedkapitalandel (høj gældsprocent) kan det være vanskeligt at opnå yderligere pengeinstitutfinansiering, fordi pengeinstitutterne ikke i alle tilfælde anser den sikkerhed, der kan opnås - eventuelt efter yderligt placerede statslån eller statsgaranterede lån - for tilstrækkelig. Man er her ved et aspekt af spørgsmålet om opgavedelingen mellem offentlig og privat finansiering og mellem anlægs- og driftsfinansiering.

En analyse foretaget ultimo 1982 viste i øvrigt, at ca. 1/3 af gartnerivirksomhederne havde en så høj gældsprocent, at yderligere realkreditfinansiering først vil være mulig efter en konsolideringsperiode.

Som anført ovenfor har det høje renteniveau i slutningen af 1970'erne og begyndelsen af 1980'erne medført, at nybyggeri i bestående væksthusegartnerier har været begrænset. Det indtrådte rentefald har allerede givet sig udslag i en forøget investeringsaktivitet i væksthusesektoren, men det må antages, at en fortsat forøgelse af investeringsomfanget forudsætter et yderligere rentefald. Også den netop vedtagne EF-strukturpolitik kan, i det omfang den gennemføres i Danmark, være medvirkende til en forøgelse af investeringsaktiviteten og dermed til en fortsat modernisering af gartnerierhvervet.

Det væsentligste middel til sikring af virksomhedernes fortsatte drift vil være, at indtjeningen forbedres, samt at en større del af indtjeningen forbliver i virksomhederne til udbygning af egenkapitalen. Sker en sådan ændring ikke, vil der kun i et begrænset antal virksomheder være økonomiske muligheder for at gennemføre den modernisering af produktionsapparatet, som er nødvendig for at opretholde konkurrenceevnen. Såfremt de nævnte ændringer ikke indtræffer, må der imødeses en reduktion i såvel antallet af væksthusegartnerier som i væksthusearealet.

6.7. Beskatning.

6.7.1. Egenkapitaldannelse.

Indkomsterne i gartneri- og frugtavlserhvervet vil fra år til år være præget af store variationer. Klimatiske ændringer vil altid præge resultaterne inden for frilandsproduktionerne. Andre udefra kommende påvirkninger vil kunne ændre resultaterne for væksthuseproduktionen. Det gælder f.eks. ved pludselige ændringer i de gældende afsætnings- eller eksportvilkår. Sektoren er sårbar over for pludselige ændringer, f.eks. lukning af et marked, fordi produktionen ikke kan lagres, men enten skal destrueres med tab eller søges afsat gennem et ekstraordinært udbud andre steder med prismæssige følger.

Driftsherren må således være i stand til at klare væsentlige udsving i den årlige indkomst. Det forudsætter en tilstrækkelig stor egenkapital eller kreditværdighed.

Kravene til egenkapitalens størrelse må forventes øget med de stigende behov for større og dyrere produktionsanlæg og for at kunne foretage produktionsmæssige omlægninger eller tilpasninger.

Det er derfor væsentligt, som omtalt under afsnittet om indtjenings- og effektivitetsforhold, at det nuværende indtjeningsniveau hæves, så der kan opbygges en rimelig egenkapital.

Ét af midlerne til et højere indtjeningsniveau kunne være en reduktion i marginalbeskatningen, ligesom samfundet kunne hjælpe erhvervet ved at tillade opbygning af konjunkturudligningsfonde. Som et andet middel til opbygning af egenkapital kan nævnes muligheden for frivillig overgang til virksomhedsbeskatning. For at fremme investeringslysten er det af stor betydning, at der etableres mere effektive muligheder for opsparing for de kommende virksomhedsejere.

6.7.2. Afskrivninger på frugtplantager.

I 1978-betænkningen anbefalede § 2-udvalget følgende til overvejelse:

"Afskrivningsreglerne for træ- og buskfrugtplantager tilpasses, så plantningerne ligestilles med driftsbygninger, der er afskrivningsberettigede formuegoder. Herved tilnærmes strukturen i de faste omkostninger til plantagernes indtægtsforløb, og likviditetspresset lettes ved nyanlæggelser".

Anmodninger til skatte- og afgiftsministeriet efter 1978 har ikke resulteret i en ændring af reglerne.

Den udtrykte målsætning i 1978-betænkningen var, at man skulle opretholde og forøge produktionen af især æbler. Dette er ikke sket - produktionen er faldet. Årsagen til den faldende produktion er bl.a. en endnu dårligere aldersfordeling for æbletræerne.

Kriseperioden med høj rente og reduceret indkomstmargen har også været udtalt inden for frugtavlens. Det har reduceret og udskudt de nødvendige ny- og reinvesteringer. De manglende: nyplanter har

gjort gennemsnitsalderen for æbletræer højere, end den var i 1978. Andres dette forhold ikke, vil produktionen fortsætte med at falde.

Skal dansk frugtavl opretholdes, kan det kun realiseres til de vilkår, som gælder for teknisk/økonomisk tidssvarende produktionsanlæg, det vil sige især tilpasset deres levetid og behov for løbende fornyelse.

Mulighed for afskrivning af plantagerne kan være én af de væsentligste faktorer, der kan sikre opretholdelse af dansk frugtavl.

6.7.3. Generationsskifte.

I 1978-betænkningen blev det nævnt, at væksthushavnerierhvervets alvorligste skattemæssige problem var beskatning af genvundne bygningsafskrivninger i forbindelse med generationsskifte.

Landbrugsministeriet har, for at lette generationsskiftet, gennemført en dispensationsadgang, der muliggør selskabseje for visse større virksomheder inden for væksthushavnerier og champignongartnerier samt planteskoler.

Virksomhedsomdannelse til selskabseje er dog indtil 1983 kun sket i begrænset omfang, fordi sådanne omdannelser, indtil gennemførelse af loven om skattefri virksomhedsomdannelse i 1983, blev betragtet skattemæssigt som værende ligestillet med salg.

For virksomheder i selskabseje kommer genvundne bygningsafskrivninger ikke til beskatning på omdannelsestidspunktet efter gennemførelse af loven om skattefri virksomhedsomdannelse, såfremt omdannelsen sker efter reglerne i denne lov. Ved en efterfølgende afhændelse af aktier/anpartar sker der dog beskatning af de genvundne afskrivninger, uden at dette modsvares af et nyt afskrivningsgrundlag. Såfremt omdannelsen ikke sker efter loven om skattefri virksomhedsomdannelse, anses omdannelsen som et salg af bedriften, hvorved der både udløses beskatning for sælger og etableres et nyt afskrivningsgrundlag for køber.

For virksomheder i selveje består der uanset den nye afskrivningslov fra maj 1982 fortsat et problem omkring de genvundne afskrivninger. I den forbindelse har det betydning, om aktiverne, der indgår i generationsskiftet, er anskaffet før eller efter 1. januar 1982.

For investeringer foretaget før 1. januar 1982, det vil sige de fleste bygningsinvesteringer inden for erhvervet, gælder fortsat de gamle regler for beregning af genvundne afskrivninger. De beregnes på baggrund af forskellen mellem afståelsessummen og den nedskrevne værdi, dog maksimalt summen af samtlige skattemæssige afskrivninger.

Dette medfører i praksis ofte, at mindre gartnerier ikke udbydes til salg, idet de potentielle sælgere vælger at blive boende for at have en billig bolig.

Såfremt virksomhederne udbydes til salg, vil sælgernes behov for et forholdsvis stort kontantprovenu ved handelen betyde, at køberne stilles over for et krav om større kontant udbetaling. Desuden etableres der for køberne et nyt og forhøjet afskrivningsgrundlag, som køberne ikke altid har mulighed for at udnytte, blandt andet på grund af en stor rentebyrde.

Vanskelighederne for generationsskiftet i selvejet vil kunne begrænses, hvis der indføres mulighed for succession i genvundne afskrivninger.

For investeringer foretaget efter 1. januar 1982 sker der fremover kun beskatning af den del af de foretagne afskrivninger, som ligger udover, hvad den fysiske forringelse berettiger. Der er hermed sket en væsentlig reduktion af de problemer, der tidligere var med generationsskiftet.

6.8. Forskning, uddannelse og rådgivning.

For erhvervet generelt må det også fremover forventes, at et væsentligt bidrag til realindkomsten skal skabes ved forøget effektivitet.

Denne forøgelse af effektivitetsniveauet kan næppe opnås uden en forstærket indsats på uddannelses- og rådgivningsområdet. Samtidig er der et stort behov - ikke alene i de effektivitetssvage virksomheder, men også i de mere effektive virksomheder - for at få nye resultater og impulser fra forskningssektoren, som kan omsættes i den praktiske drift. Dette forstærkes af, at dansk gartneri, for at klare sig internationalt, især må satse på kvalitet og produktudvikling for at opnå den nødvendige merpris for produktionen.

6.8.1. Forskning.

Forskningsaktiviteterne på havebrugsområdet beslaglægger 40 pct. af de samlede forskningsbevillinger til Statens Planteavlsforsøg.

Dette er mere, end en forholdsmæssig fordeling efter produktionsværdi ville berettigede til, idet gartneri- og frugtavlserhvervets produktionsværdi kun udgør 25 pct. af den del af jordbrugets totale produktionsværdi, som kan henføres til vegetabilsk produktion.

Når havebrugsforskningens andel af planteavlsforsøgenes bevilling er så stor, som tilfældet er, skyldes det, at denne forskning på mange måder adskiller sig fra planteavlsforskning på andre områder.

Blandt forskellene kan nævnes, at forskningen indenfor havebruget omfatter et stort antal slægter, som dyrkes intensivt, og som ofte høstes flere gange i en sæson. Desuden er det ofte flerårige kulturer, og produkterne skal vurderes både til anvendelse som friskvarer og til forarbejdning, ligesom egenskaberne skal vurderes såvel til erhvervsbrug som privathavebrug.

Da der er så mange faktorer at tage hensyn til, og forskningsbevillingerne er begrænsede i forhold til ønskerne om forøget forskning, er det af betydning for opnåelse af den mest optimale anvendelse af de indsatte midler, at anvendelsesbudgetterne med jævne mellemrum vurderes og eventuelt omfordeles.

Udover de statslige midler yder erhvervet selv en del midler til forskning og forsøg samt produktudvikling. Disse midler, som hoved-

sagelig kommer fra produktionsafgiftsfonden, er et godt supplement til de offentlige bevillinger.

Ønskerne til den fremtidige forskning er mange og omfattende, og i det følgende vil blive nævnt nogle tendenser på forskningsprojekter i det meget specialiserede erhverv.

I forbindelse med planlægning, tilrettelæggelse og opgørelse af forskningsprojekter inden for det biologiske og tekniske område bør økonomiske aspekter inddrages. En sådan udvidelse af projekterne vil muliggøre, at der samtidig med projekternes opgørelse fremlægges en økonomisk analyse af projektets resultat.

Af og til opstår i produktionsprocessen problemer, som ikke kan løses med kendt viden. Sådanne problemer kan ret hurtigt gøre betydelig skade på grund af den ensartede produktionsproces i gartneriet. For at kunne løse sådanne problemer er det ønskeligt, at forsøgsinstitutionernes arbejdsplaner er så fleksible, at institutionerne med kort varsel kan påbegynde korte undersøgelser af den slags presserende problemer. Man erkender samtidig, at gennemførelse af presserende opgaver kan betyde nedprioritering af et tidligere planlagt og måske allerede igangsat længerevarende forskningsprojekt.

6.8.1.1. Specifikke forskningsopgaver.

Blandt de væsentligste opgaver for den biologiske forskning kan fremhæves, udover fortsatte kulturforsøg, vækstmedieforsøg, sygdomsresistens og lignende, især opgaver af fornyende karakter. Sådanne opgaver omfatter blandt andet et systematiseret forædlingsarbejde og en forøget indsats på produktudviklingsområdet.

Det er især væsentligt at understrege behovet for en forøget indsats på forædlingsområdet, idet dansk forædling af gartneri- og frugtavisprodukter er af meget begrænset omfang. Dette har medført en stigende afhængighed af importeret materiale, hvad der kan få uønskede virkninger for erhvervets konkurrenceevne.

Også for de øvrige nævnte områder er det væsentligt, at indsatsen forstærkes, idet erhvervets produkter ellers vil stå svagt i en skærpet konkurrencesituation.

For potteplanternes vedkommende er det af stor betydning, at der til stadighed er et udbud af nye og bedre planter. For de spiselige produkter bør den ernæringsmæssige kvalitet fortsat søges forbedret. Der er desuden et permanent behov for ny viden om produkternes påvirkning ved opbevaring, emballering og transport.

Herudover er der væsentlige opgaver med henblik på en nedsættelse af erhvervets omkostninger pr. produceret enhed, som bør løses. Mulige løsninger på sådanne opgaver kan enten være større udbytte pr. arealenhed, for eksempel gennem programmeret dyrkning, eller færre omkostninger gennem for eksempel mekanisk høst.

Inden for den økonomiske forskning bør især fremhæves forskningsopgaver vedrørende virksomhedernes omkostnings- og produktionsstyring. Inden for det tekniske forskningsområde er det af stor betydning at få vurderet de tekniske og økonomiske muligheder i de mange systemer, som kommer på markedet i dag, ligesom en egentlig teknisk udviklingsforskning er påkrævet. Det er væsentligt at understrege betydningen af et nært samarbejde mellem den tekniske og den planteavlsmæssige forskning. Der skal derfor peges på det ønskværdige i at etablere en særlig havebrugsteknisk forskning i nær tilknytning til planteavlsforskningen.

6.8.2. Plantenyhedsbeskyttelse.

Plantenyhedsbeskyttelse har gennem de senere år fået stigende betydning for gartnerierhvervet. Dette skyldes, at stadigt flere planter inddrages under reglerne for plantenyhedsbeskyttelse.

Plantenyhedsbeskyttelsen administreres på grundlag af UPOV-konventionen. Da konventionen på en række områder giver mulighed for forskellig fortolkning, medfører det forskelligartet administration i medlemslandene. Dermed kan den samme plante i eet land være belagt med en afgift for produktion, medens den i et andet land ikke er afgiftsbelagt.

Der bør derfor på internationalt plan arbejdes hen imod en ensartet administration af konventionens bestemmelser i alle lande.

6.8.3. Uddannelse.

Gartnernes grunduddannelse er en blanding af praktisk arbejde som elever på et gartneri eller i en frugtavisvirksomhed og såvel teoretiske som praktiske kursusophold på en gartnerskole. Uddannelsen tager sigte på, at eleven skal være selvstændig gartner/frugtavlslærer eller funktionær - normalt med et selvstændigt ansvarsområde.

Grunduddannelsen foregår enten som mesterlære eller som en EFG-uddannelse. Mesterlæren for gartnere er inden for det sidste år blevet ændret, så den nu ligesom EFG-uddannelsen lever op til de krav, der kan stilles til en moderne uddannelse. Ligeledes for frugtavlssuddannelsen er der inden for det sidste år sket ændringer, så mesterlæren og EFG-uddannelsen er blevet ensartede.

Grunduddannelsen kan udbygges med en udvidet uddannelse til gartneritekniker. Det skal understreges, at det er af stor betydning, at såvel erhvervet som skoler løbende følger uddannelsesmønsteret og justerer det i takt med udviklingen i erhvervet og i samfundet.

Som følge af den hurtige teknologiske udvikling i erhvervet er det væsentligt, at den egentlige grunduddannelse og efterfølgende uddannelseskurser kan ajourføres og vedligeholdes gennem efteruddannelse.

For efteruddannelsen gælder, at de muligheder, som i 1983 kom med loven om tilskud til efteruddannelse inden for jordbrugserhvervene, allerede er blevet godt udnyttet af visse grene af gartneri- og frugtavlserhvervet.

Det er en væsentlig opgave for erhvervets organisationer at tilskynde til, at alle grene af erhvervet deltager i sådanne kurser.

Betydningen af efteruddannelse forstærkes af det forhold, at gennemsnitsalderen for erhvervsudøvere er ret høj, og at de således har fået deres grunduddannelse for mange år siden. Efteruddannel-

sen skal ud over det rent gartneri- og frugtavlsmæssige stof også omfatte driftsøkonomi og driftsledelse.

6.8.4. Rådgivning.

De seneste år har vist, at der er et stigende behov for tværfaglig rådgivning fra konsulentsystemet. Dette gælder ikke mindst i virksomheder, som er i en økonomisk vanskelig situation.

Ved tværfaglig rådgivning forstås rådgivning, hvor konsulenter med forskellige specialer, planteavl, teknik og økonomi, arbejder sammen for at finde den bedst mulige løsning på en virksomheds problemer.

Stigningen i behovet for tværfaglig rådgivning skal blandt andet ses i lyset af, at en effektiv driftsledelse, specielt inden for områderne produktionsstyring, planlægning, kulturegnskaber m.v., bliver stadigt mere kompliceret, men er meget væsentlig for virksomhedens lønningsevne. For at op hjælpe dette område vil det fremover være nødvendigt at sætte stærkere ind med støtte til producenterne i den daglige driftsledelse gennem såkaldt totalrådgivning.

Totalrådgivning kan for eksempel omfatte: Fællesbesøg af konsulenter med forskellige faglige specialer for at give hjælp ved fastlæggelse af virksomhedens målsætning. Teknisk gennemgang og analyse af virksomheden. Udarbejdelse af produktionsplaner og gødningsplaner samt budget med kvartalsvis opfølgning. Etablering af kulturegnskaber og fastlæggelse af terminer for besøg af planteavlskonsulenter.

Et vigtigt hjælpemiddel i styringen af virksomhedens kultursammensætning m.v. er en forøget anvendelse af kulturegnskaber, som sammen med en effektivt udbygget registrering af data i virksomhederne kan udføres med EDB-teknik.

Den forventede udvikling inden for totalrådgivning såvel som opfølgningen på grundlag af kulturegnskaber vil betyde et øget behov for konsulenter på disse områder.

Også inden for sektoren frilandsgrønsager vil udviklingen de kommende år medføre et øget behov for konsulenter. Det skyldes udbygningen af den direkte markstyring.

Antallet af konsulenter med tilskud inden for gartneri- og frugtavlserhvervet er i 1984 63, og der er 12 teknikere/assistentstillinger med tilskud. I forhold til 1979 er der sket en forøgelse med 18 henholdsvis 1.

Af de 18 konsulentstillinger er de 8 permanente, mens 10 er midlertidige stillinger på beskæftigelsesplanlovene.

Af hensyn til konsulentvirksomhedens store betydning har Landbrugsministeriet bestemt, at de 10 midlertidige stillinger videreføres i den udstrækning, det er bevillingsmæssigt muligt. Der vil desuden være mulighed for, at 3-4 stillinger vil kunne overføres fra haveelskaberne til gartneri- og frugtavlserhvervet, incl. specialafgrødeforeningerne, indtil 1990.

Den eventuelle udvidelse i de tilskudsberettigede stillinger vil dog ikke kunne dække det øgede behov for konsulenter til den fremtidige arbejdsform med tværfaglig rådgivning og totalrådgivning.

Da man samtidig må se i øjnene, at der ikke fremover vil blive afsat ekstra midler på statens budget til konsulenter, skal erhvervets organisationer dels finde økonomiske udveje for ansættelse af konsulenter uden statstilskud, og dels overveje, hvorledes konsulenternes indsats kan rationaliseres ved en bedre opgaveprioritering.

Opgaveprioriteringen kan medføre - når der er tale om aktioner for virksomheder, der er i vanskeligheder - at man, må prioritere indsatsen til virksomheder, der har en reel chance for at kunne overleve. Uden en prioritering risikerer man at ofre for mange ressourcer på virksomheder, der ikke kan reddes, og dermed på grund af manglende indsats også miste virksomheder, der har en chance for at overleve.

6.9. Strukturudviklingen.

Strukturudviklingen i gartneri- og frugtavlserhvervet er, ligesom i landbruget og de fleste andre erhverv, gået mod færre, men større virksomheder. Denne udvikling må forventes at fortsætte, idet der ikke er noget, som tyder på, at de fremtidige nyetableringer på "bar mark" vil overstige antallet af virksomheder, der nedlægges.

Nyetablering på bestående gartneriejendomme eller på mindre landbrugsejendomme har været den foretrukne etableringsform gennem de seneste år.

Når denne etableringsform har været den foretrukne, skyldes det flere forhold. Kravet til egenkapital er mindre ved overtagelse af en igangværende virksomhed end ved etablering på "bar mark", hvor der skal investeres i grund, nybygget beboelse og nybyggede væksthuse.

Desuden har merproduktionen i nybyggede væksthuse ikke været stor nok til at kompensere for de forøgede faste omkostninger, som skyldes høje byggeomkostninger kombineret med en høj rente.

Endelig er det ved etablering på bestående ejendomme muligt at opnå støtte til købet gennem loven om udlån og støtte til yngre jordbrugere.

Alternativet til etablering på bestående ejendomme er den tidligere for væksthusgartneriet en del anvendte etablering på "bar mark" enten individuelt eller i kolonier. Denne etableringsform har stort set ikke været anvendt i de senere år.

I forsøg på at fremme etableringer på "bar mark" har Landbrugsministeriet i nært samarbejde med Dansk Erhvervsgartnerforening og lokale etableringsgrupper gennem Jordbrugsdirektoratet opkøbt og udstykket jord til gartnerikolonier på Lolland og i Sønderjylland og forberedt etablering af en koloni ved Århus.

Det har indtil nu ikke været muligt at afhænde grundene, selv med meget rimelige betalingsvilkår. Årsagerne til det manglende salg må søges blandt de under afsnit 6.5 omtalte forhold. Blandt disse kan nævnes usikkerheden om de fremtidige indtjenings- og omkostningsforhold i de nyetablerede bedrifter. Indtjeningen er ikke høj nok til, at skattefradragsretten for renter og afskrivninger kan udnyttes. Desuden har rentabiliteten i nybyggede væksthuse i perioder været for dårlig.

Med det aktuelle pris- og omkostningsniveau samt de gældende støttemuligheder kan det ikke forventes, at der foreløbig vil ske væsentlige ændringer i antallet af "bar marks-etableringer".

For igen at få gang i nyetableringerne er det nødvendigt, at der sker ændringer i de udefra givne forhold. Det gælder først og fremmest renten. Det er en nødvendighed, at der sker en yderligere rentesækning, ligesom indførelse af alternative finansieringsformer kan have en gavnlig effekt.

Af andre forhold, der er væsentlige, kan nævnes, at det økonomiske udbytte skal forøges, enten gennem stigende produktionsværdi, gennem faldende enhedsomkostninger, eller gennem en kombination af de to faktorer.

Nyetableringen inden for frilandsproduktionen har været begrænset gennem de senere år. Den er hovedsagelig sket ved køb af mindre landbrugsejendomme, hvor der ofte sticrtes med produktion af landbrugsafgrøder, som prismæssigt er sikret gennem EF's markedsordninger. Derefter sker der en gradvis overgang til specialafgrøder som frugt, bær og grønsager eller planteskoleprodukter. På denne måde er mulighederne for at komme igang inden for disse områder bedre, også fordi kapitalkravet er mindre, end når der skal bygges væksthuse.

6.9.1. Samfundsgivne forhold af betydning for strukturudviklingen.

6.9.1.1. Landbrugsloven.

Som den overordnede lov for al jordbrugspolitisk lovgivning har landbrugsloven også betydning for gartneri- og frugtavlserhvervets strukturudvikling.

Landbrugslovens bestemmelser skaber på enkelte områder vanskeligheder for gartneri- og frugtavlserhvervet på grund af disse produktionsgrenes særlige forhold. Disse specielle problemer for gartnerierhvervet bør analyseres videre af den i 1984 nedsatte Landbo-kommission.

Specielt følgende spørgsmål bør analyseres:

- lovens krav til antallet af ejendomme en person må eje eller forpagte. For planteskoler og væksthusegartnerier kan en struktur med flere mindre ejendomme ofte indebære fordele. Problemet kunne løses ved en generel tilladelse for gartnerierhvervet eller en smidig dispensationspraksis, hvor der tages mere hensyn til det totale areal end til antallet af ejendomme. En sådan løsning kunne også fremme en rationel anvendelse af mindre jordbrug,
- for væksthusejendomme med det store kapitalkrav ved nyetablering på "bar mark" ville det i starten være en fordel at kunne anvende hele kapitalen til driftsbygninger. Dermed kunne man vente med investering i beboelse på bedriften, til egenkapitalen tillader det.

En sådan konstruktion støder imidlertid på vanskeligheder i lovens krav om bopælspligt. De styrings- og alarmeringssystemer, der findes i dag, gør det ikke ubetinget nødvendigt, at der er mandskab døgnet rundt.

Det bør derfor overvejes at gennemføre en generel fritagelse fra bopælspligten for gartneriet eller at indføre en generel lempet dispensationsadgang i forhold til administrationen i dag,

- 15 km-reglen for samdrift af ejendomme kan i visse tilfælde være uhensigtsmæssig og bør kunne lempes såvel i forbindelse med ejerskab, som i forpagtningsforhold samt i særdeleshed i udflytnings-situationer.

6.9.1.2. Anden lovgivning.

Hensynet til en kort distributionsvej har medført, at de fleste gartneriejendomme er beliggende i bynære områder. Denne placering

volder i forbindelse med planlovene problemer, når gartneriarealer udlægges til andet formål. Den ændrede status for jorden kan medføre så store begrænsninger i den frie erhvervsudøvelse, at udflytning er det eneste alternativ til fortsat drift.

Miljøbeskyttelseslovens administration er i visse kommuner meget restriktiv i forbindelse med ændring af fyringsanlæg. For gartnerier i landzone, hvor nabogener ikke kan forekomme, forekommer det u-smidigt at kræve skorstene af samme højde som for kraftværker i bynære områder. Anvendelse af bekæmpelsesmidler og gødningstoffer er i gartneriet afstemt efter behovet, og et reduceret forbrug er næppe opnåeligt. Uddannelse af brugerne bør ske i forbindelse med undervisningen på gartnerskolerne. Det er væsentligt, at indholdet af tungmetaller i grønsager ikke er for stort. Dette sikres bedst gennem et overvågningssystem, som det er tilfældet for frugt.

Vandforsyningslovens administration i amterne fører i en del tilfælde til vanskeligheder med opnåelse af såvel tilladelse til etablering af nye borer og til udvidelse af gældende vandindvindingsstilladelser. Med det relativt store vandbehov i både frilands- og væksthusektoren, er det væsentligt, at der gives mulighed for at indvinde tilstrækkelige vandmængder.

Naturfredningsloven tillader som en særregel opførelse af erhvervsmæssigt nødvendige bygninger på landbrugsejendomme inden for fastlagte afstande fra skove, hovedlandeveje og landeveje. Andre bygninger må ikke opføres inden for disse grænser. Særreglen omfatter ikke væksthugartneriejendomme, hvad der kan virke hæmmende for gartneriets strukturelle udvikling. Dette gælder i særdeleshed ved visse fredninger, hvor der ikke på væksthugartnerier kan foretages normale driftsmæssige omlægninger eller udskiftninger af eksisterende væksthuse.

Det bør overvejes at indføre samme regler for væksthugartnerier som for landbrugsejendomme, idet der ikke ses at være væsentlig forskel mellem erhvervsmæssigt nødvendige bygninger på landbrugsejendomme og væksthugartneriejendomme,.

6.10. De grundlæggende principper for den fremtidige gartneripolitik.

Udviklingen inden for gartnerierhvervet i perioden 1978-1984 er på væsentlige områder afvejet markant fra den udvikling, der var forventet i 1978-betænkningen. Internationalt har forløbet også været anderledes.

Analysen af erhvervets forhold har vist, at selv i den forventede skærpede konkurrencesituation er der stadig muligheder for en fortsat stor dansk produktion af frugt og gartneriprodukter. Det forudsætter imidlertid rimelige konkurrenceforhold på afsætningsmarkederne og evne hos erhvervet til en sikker og stabil levering af kvalitetsvarer, idet de danske varer på grund af omkostningsniveauet ikke er prisbillige, men har deres styrke i en høj kvalitet.

For den kommende tid vil det derfor fortsat gælde, at:

- erhvervet selv har hovedansvaret for, at produktion og afsætning løbende tilpasses de markedsmæssige vilkår her i landet, i EF og ved eksport til tredjelande,
- erhvervet må øge sine bestræbelser for at skabe en bedre afsætningsstruktur, således at der kan sikres en stabil afsætning til de bedst mulige priser; dette forudsætter en øget koordination af afsætningsbestræbelserne,
- det offentliges engagement først og fremmest bør være en hjælp til udvikling af de langsigtede erhvervsmuligheder. Det vil især være i form af ressourcer til forskning, produktudvikling, uddannelse og rådgivning. Det offentlige må tillige inden for rammerne af den almindelige økonomiske politik og EF-politikken søge at sikre erhvervet rimelige konkurrencevilkår,
- de problemer, som gartnerierhvervet har fælles med det øvrige jordbrug over for samfundets regulering eller støtte, bør løses i sammenhæng under hensyntagen til erhvervets særlige forhold. Det vil især være forhold omkring etablering, finansiering, strukturel tilpasning, generationsskifte og lignende.

